MINNESBLAD

FRÅN

FORNMINNES-FÖRENINGENS

UTSTÄLLNING

I

GÖTEBORG

1875.

I juni månad 1875 sammankommo från vidt skilda orter Svenska Fornminnes-föreningens ledamöter i Göteborg till deras vanliga sommarting. Bland dem först och främst den svenska fornforskningens, så väl som fornforskningens i allmänhet, Nestor, professor Sven Nilsson, fornminnesföreningens ordförande friherre J. Nordenfalk, kammarherren friherre Gabr. Djurklou, friherre Arvid Kurck, doktor Oskar Montelius, doktor Nils Gustaf Bruzelius, kyrkoherden d:r Claës Johan Ljungström, doktor C. F. Wiberg, orientalisten d:r Carlo Landberg, doktor C. Eichorn, artisten h:r N. M. Mandelgren, doktor Karl Torin och åtskilliga andra, så väl äldre som yngre, välkomna de till Göteborgs stad och länets höfdinge grefve Alb. Ehrensvärd och öfriga ledamöter i den för tillfället bildade "Inbjudnings kommittén". I dagarna tre quarstannade de här, höllo sina sammanträden i Göte-

embetsåliggganden hindrats att personligen närvara — hade likväl och före mötet själf uppställt hela sin dyrbara och intressanta samling, som för sig upptog en hel sal. Sammaledes numera framl. doktl. G.A. Ehrengranat i Falkenberg. Handl. i Göteborg Hr C.F. Lundberg hade likaledes själf uppställt hela sin vackra samling, så ock Hr häradshöfdingen A. Th. Chrysander och Hr Hilder Werner. Öfrige exposanter voro Herr B.O. Cederbom från Lidköpings trakten med en större samling, Kammarherren grefve Erik Th. Sparre på Torpa, trafik-direktör Troili, grosshandlaren A.V. Evers, ingeniör Brudin på Alafors, stadsmäklarne Spaak och Wenster, stud. Andersson m.fl. dels med mindre samlingar, dels med enstaka föremål, så att hela den rymliga lokalen var både full och öfverfull.

Särskildt bör nämnas, att kamreraren vid Bergslagernas jernväg Hr Wilh. Berg, med anledning af detta möte, företagit forskningar, för att möjligen påträffa spår efter stenåldems folk längs stränderna vid Göta Elfs utlopp, öfver hvilka undersökningar han författat en berättelse och exponerade en karta jemte anträffade kulturfynd; hvilket allt på mötet ådrog sig välförtjent uppmärksamhet.

Vår högt förtjente fornforskare och litteratör, Herr kammarherren m. m. fil. Dr. Hjorthoi — själf personligen närvarande — hade i förväg sändt en uppsats på fornsaker befintliga i åtskilliga Vestergötlands kyrkor, hvilka alla, på min begäran, med beredvillighet af sina resp. församlingar blifvit lånades, förlänande sålunda åt utställningen en oförväntad rikedom, som blott saknade prakt. Dock, hvad som ej i verkligheten låt sig realisera kunde åtminstone skenbart på afbildningens väg åstadkommas och sålunda fördes hos underl. den föresats att uti ett med ritningar beledsagadt arbete förvara minnet af denna utställning. Hoppade beslyr så väl under densamma som efteråt, förorsakade emellertid uppskof härmed tills nästa tillfället var förbi. Jag ville dock bjuda till, så godt sig göra låt med hvad som dels, med egarnes medgifvande, en längre tid efteråt fick å Göteborgs Museum qvarstå, dels till nämnde museum inköptes eller skänktes eller der redan förut fans. Produkten deraf blef detta opusculum, som ofta afbrutet för annat arbetes skull ej blifvit vid hvad det var ämnadt att bli. Den förbel här del dock med sig, att utsendel af en del fornsaker blifvit i afteckning förvarade. Måtte arbetet endast härefter dömmas, ty någon fornforskare i egentlig mening blir aldrig

G. Brusewitz

Göteborg d. 5 April 1877.

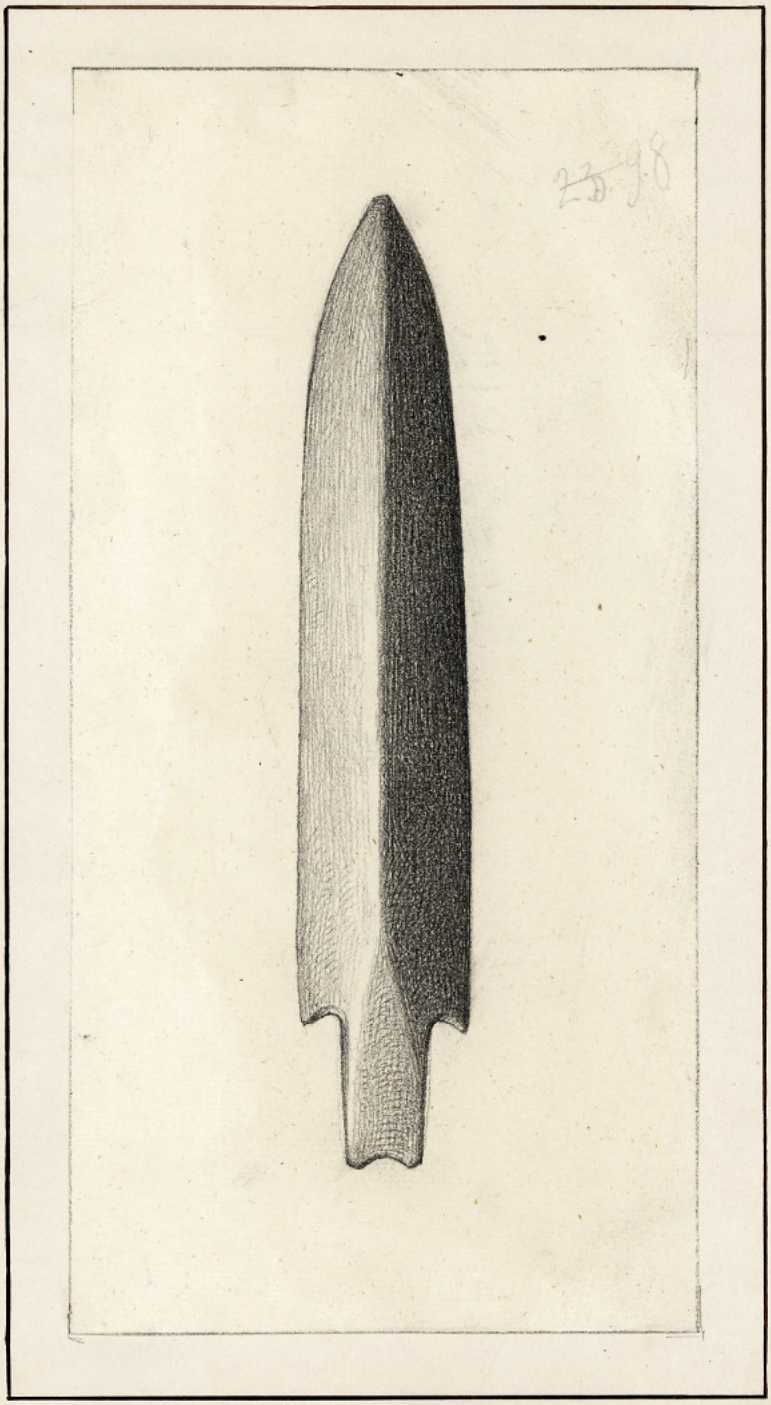

Lans-spets af svartgrå skiffer.
Cederströmska saml. N:o 2398.
ritn. i rätta storleken.

Denna i all sin enkelhet utmärkt vackra och smakfulla fornsak, funnen i Vermland, Grums Härad och Nors socken, vid Högelunda, utgör en af de väsentligaste prydnaderna i frih. C. Cederströms

samling från Strömstad, för närvarande deponerad vid Göteborgs Museum. Den är långt ifrån den enda fornsak af skiffer i nämnde samling, tvärtom äro dessa påslådda lemningar af den skandinaviska polarrasens stenålder i samlingen jemförelsevis talrikt representerade, varande dock de öfriga af andra typer, för det mesta smärre mejslar.

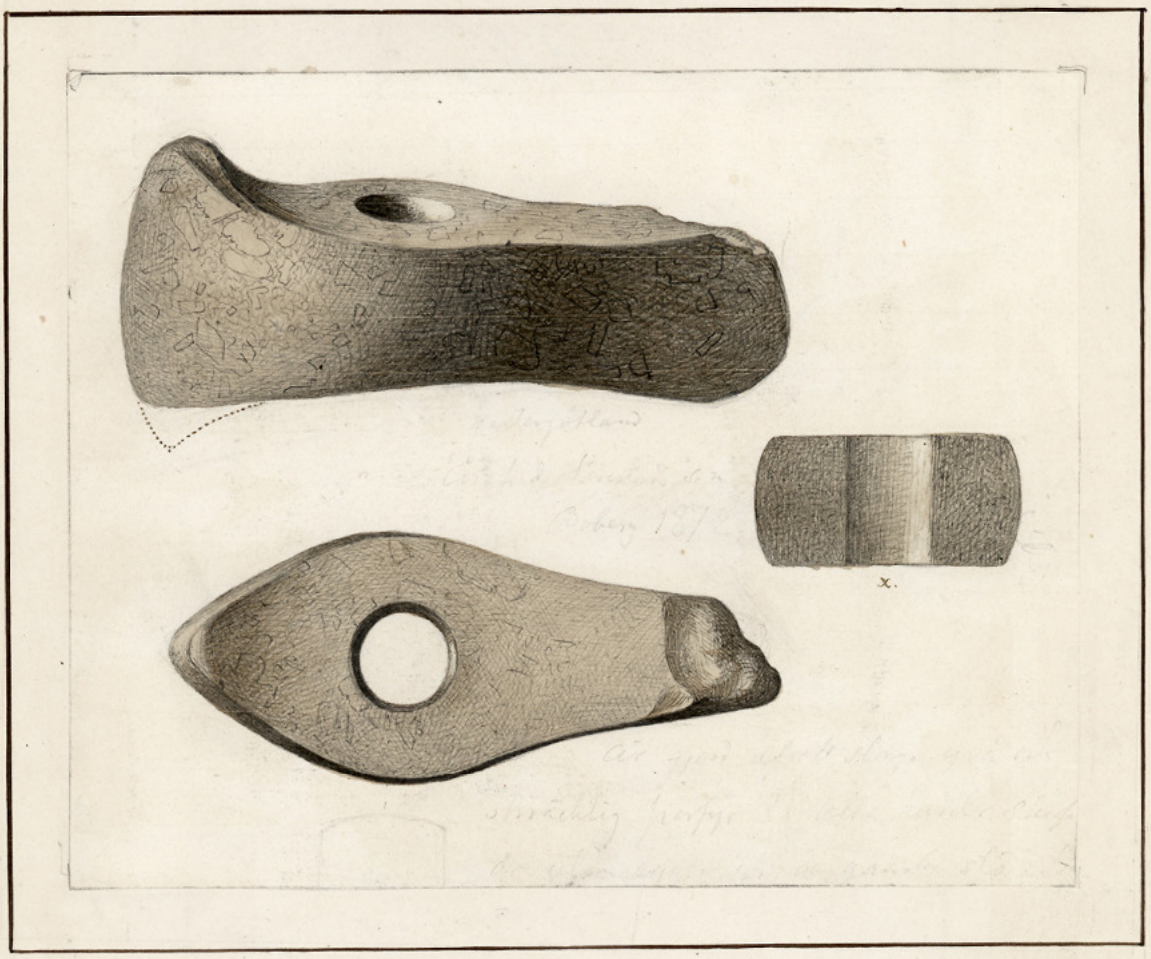

Yxhammare.

Häradshöfd. A. Th. Chrysanders saml.

Ritn. i rätta storl:

Är af en säregen typ, som bäst visas af ritningen, bland hvars 3ne olika aspekter den med x utmärkta framställer en fingerad afskärning genom skafthålet. Tiesen är gjord af ett slags grå- och hvitspräckig porfyr [2], fin-polerad, alla kanter skarpt framstående, med undantag af eggen, som är ganska slö, på ett hörn alldeles afslagen, hvilket äfven är förhållandet

med yxans motsatta ända. Fyndstället är Boberg i Särestads socken, Åse Härad, Skaraborgs län. Den är mähända för närv: den intressantaste pjesen i Kr. Häradshöfdingen A. Th. Chrysanders samling i Göteborg, ehjest mest uthmärkt för sina vackra ceramier.

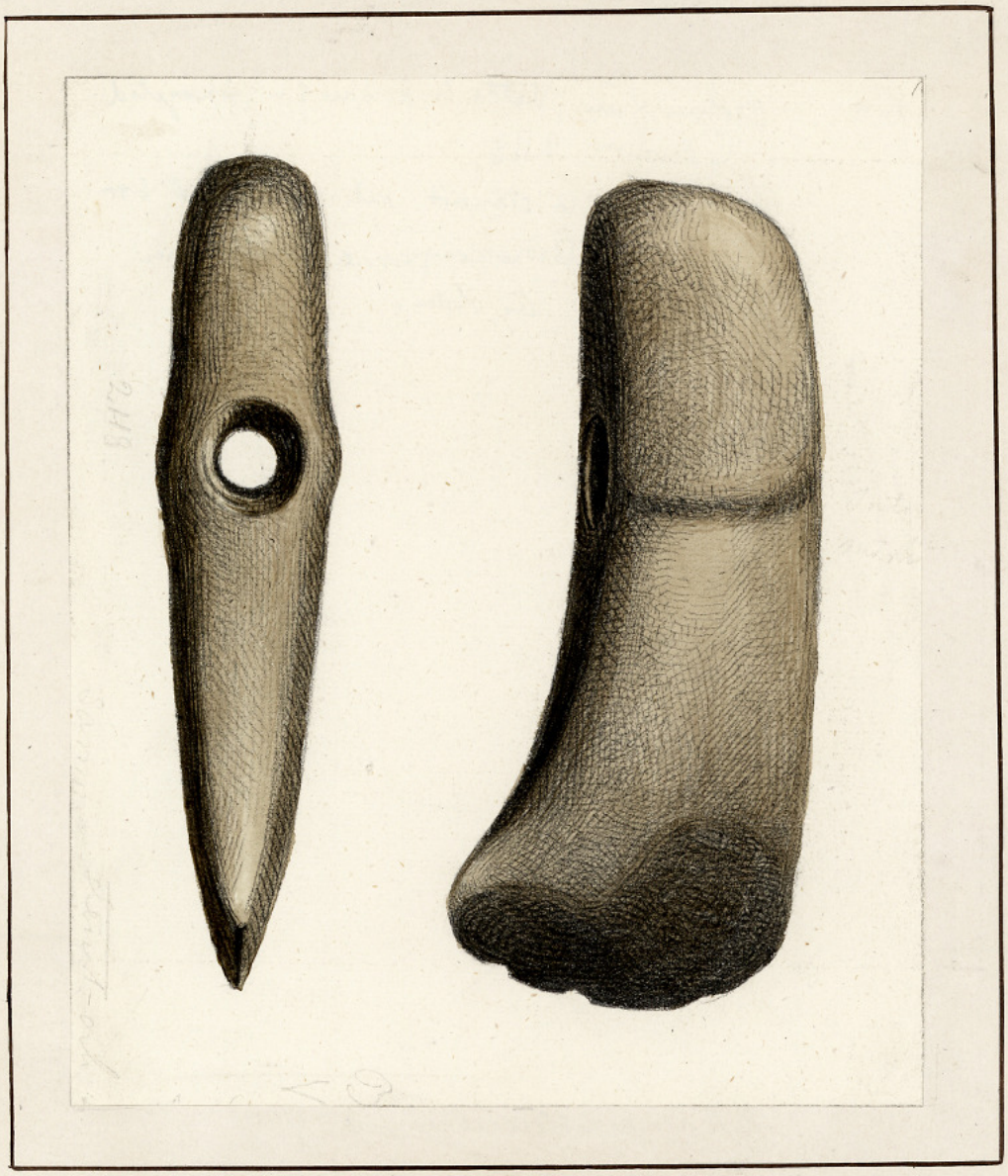

Yxhammare
Cederströmska samlingen N:o 2118.
nttl i rätta storl:

Åter ett intressant föremål ur frih. C. Cederströms vid Göteborgs museum lills vidare qvarliggande värderika samling. Den är funnen i Bohuslän, Nelle Härad, Skee socken och Skogelid. Stenart och arbets

sätt likna de så kallade amazonyxornas, om än formen är olika. I den internationella arkeologiska kongressens i Stockholm 1874 "Compte rendu" Tom. I, sid. 295 [Dr. Aspelins uppsats "sur l'âge de la pierre des regions finno-ougriennes"] finnes alldeles samma typ afteckned, så när som den lilla höjningen å båda flatsidorna vid skaftshålet. På sid. 294, samma verk, uppgifves formen vara egendomlig för "l'âge de la pierre des regions finno-orientales.

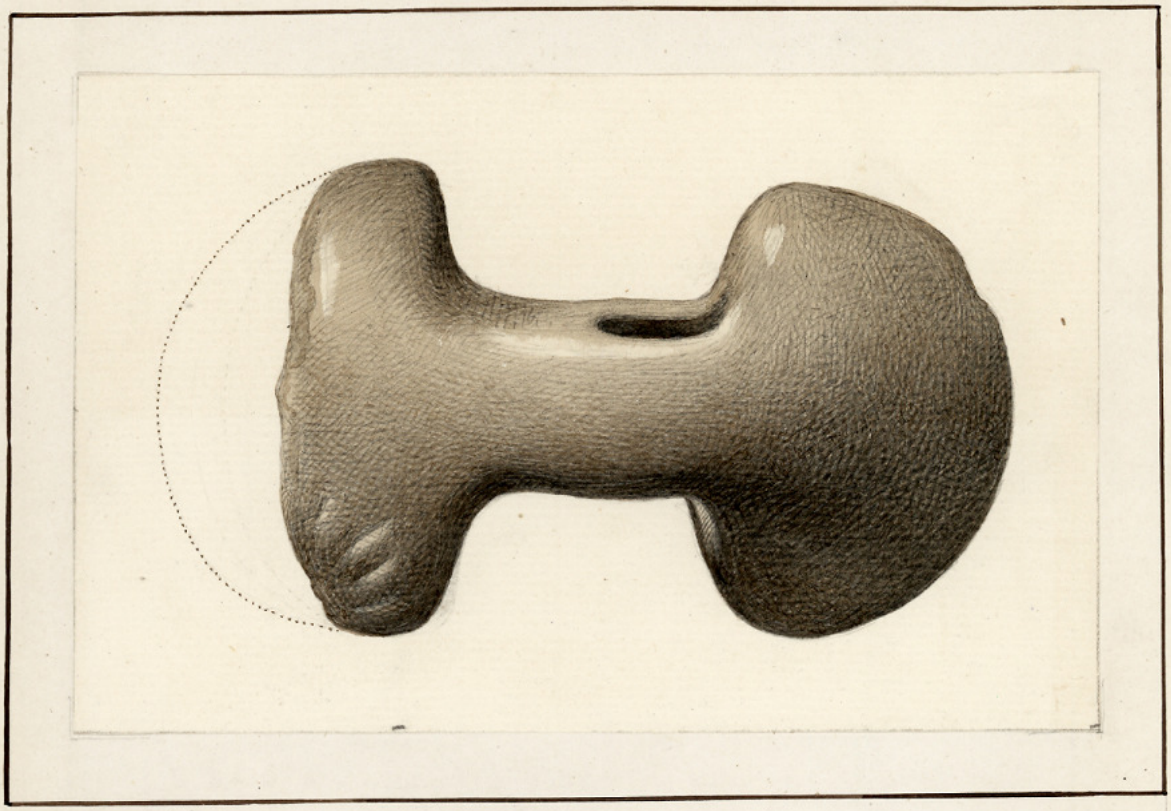

Amazon-yxa.

Göteborgs Museum, N:o 640.

viln: i vätta storl:

Ehuru det visserligen varit önskvärdt, att jag här kunnat visat ut seendet af endera af de vackra och välbehållna amazon-yxor, hvilka båda förekomma vid utställningen, den ena tillhörande Uddevalla museum och den andra numera afsidne doktor Ehrengranat i Falkenberg, måste jag dock derifrån afstå; emedan båda redan återlemnats innan jag hunnit besluta mig att rita dessa minnesblad. Doktor Ehrengranats var något större än Uddevalla musei, men eljest voro båda lika, så lik

slenart som arbetssätt. Den här reproducerade, lilla hörig Göteborgs museum, är, ty värr, mycket skadad. Den är, om jag ej läger fel, större än de båda andra, men elyest, äfven den, af samma slenart och arbetssätt. Skafthålet sitter här lätt enlig ena utsvängningen; jag tror ej att detta är vanliga förhållandet. Denna yxa fans vid museet allaredan 1865, då jag öfver-tog vården af historiska afdelningens samlingar; dock fans ingen uppgift rörande stället, hvarest den blifvit funnen, emellertid är troligast att den, liksom det mesta af hvad som då fans, förskrifver sig från Bohuslän. Den i Oddevalla befintliga är funnen vid Jonsered i Partilleds socken, Säfvedals härad och Göteborgs län; dokt. Ehrengranats var funnen i Halland, jag minnes ej någon närmare uppgift. Typen lärer elyest, och just icke sällsynt, förekomma i miniatyrform af bernsten, troligast som prydnad för qvinnfolk [se Hilder Ver-ners "Antiquariska berättelser," häftet II, Tab. II figg. 10, 19 och 31; Tab. III, figg 16, 22, 27 och 31. [Se vidare längre fram, sid. 19].

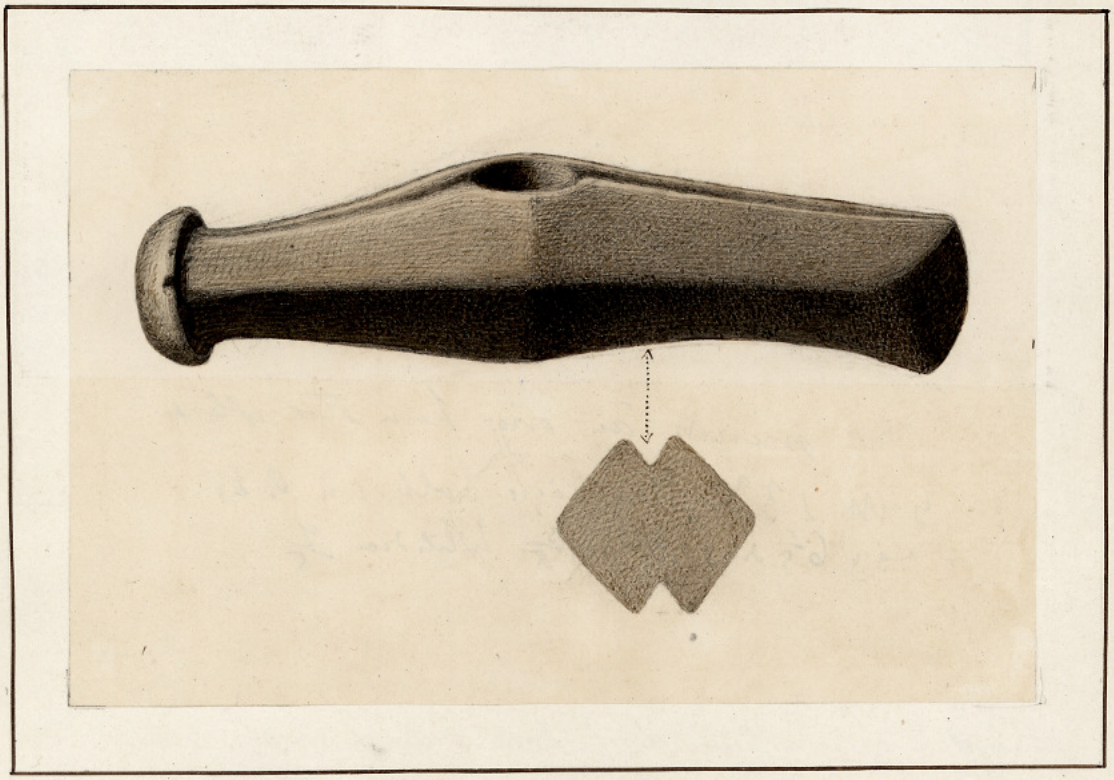

Yxhammare.

Göteborgs Museum, N:o 133.

Längd 6 5/8 dec. tum, bredd 1 3/8, hålets diameter 4/8.

Denna sårdeles smakfullt formade typ är funnen, enl. uppgift 9 almar [fot?] under jordytan vid Stora Jäger, i Solberga socken af Bohuslän.

"Thorshammaren".

Göteborgs Museum N:o 127.

Längd 8 decimaltum, största bredd 5 dec. t. tjocklek 2 dec. t. hålets diameter 1 dec. t.

Om jag här, fast i förminskade proportioner, reproducerar bilden af detta måhända redan tillräckligt kända föremål, sker det mest för att få tillfälle anföra, på hvad sätt det kom i Göteborgs Musei ego. I Maj 1875, sysselsatt med att, enligt uppdrag, anordna en tillfällig utställning af fornsaker, i anledning af Svenska Fornminnesföreningens väntade möte, fick jag besök af intendenten

för museets Naturhistoriska afdelning dokt. A. Malm. Han hade i sällskap en annan herre, den han presenterade som Landtbrukaren hr Ekström från Torebo på Oroust," tilläggande: "han var närvarande då Thorshammaren af mig köptes; han och Holmberg". [författaren till "Bohus Läns historia och beskrifning"] — Jag påminte mig då, att jag för en 10 eller 15 år tillbaka gjort hr Ekströms bekantskap i hans faders, då varande kyrkoherde på Tjörn, gästfria hem. I hr Ekströms närvaro upptecknade nu Malm på ett tillfälligtvis framme liggande papper följande: — "Saken var den: under min vistelse på Torebo kom en fru Schoutz med piesen och ville sälja den. Holmberg och jag flögo öfver den. Båda ville ha den. Patron Bildt, Ekströms svärfader, skrattade. Tvisten slöts på så sätt, att mitt förslag, att hon [piesen] skulle säljas till den mestbjudande antogs. Ekström blef auktionsförrättare, men jag föresatte mig att i alla händelser gå högst. Holmberg skrek. Jag bjöd sluteligen 7 riksdaler. Holmberg grät. Jag fick honom". — Hr Ekström intygade sanningen af Malms berättelse, hvarefter denne senare åt mig öfverräckte detta med blyarts i hast skrifna aktstycke, som jag här med bläck inprotokollerat.

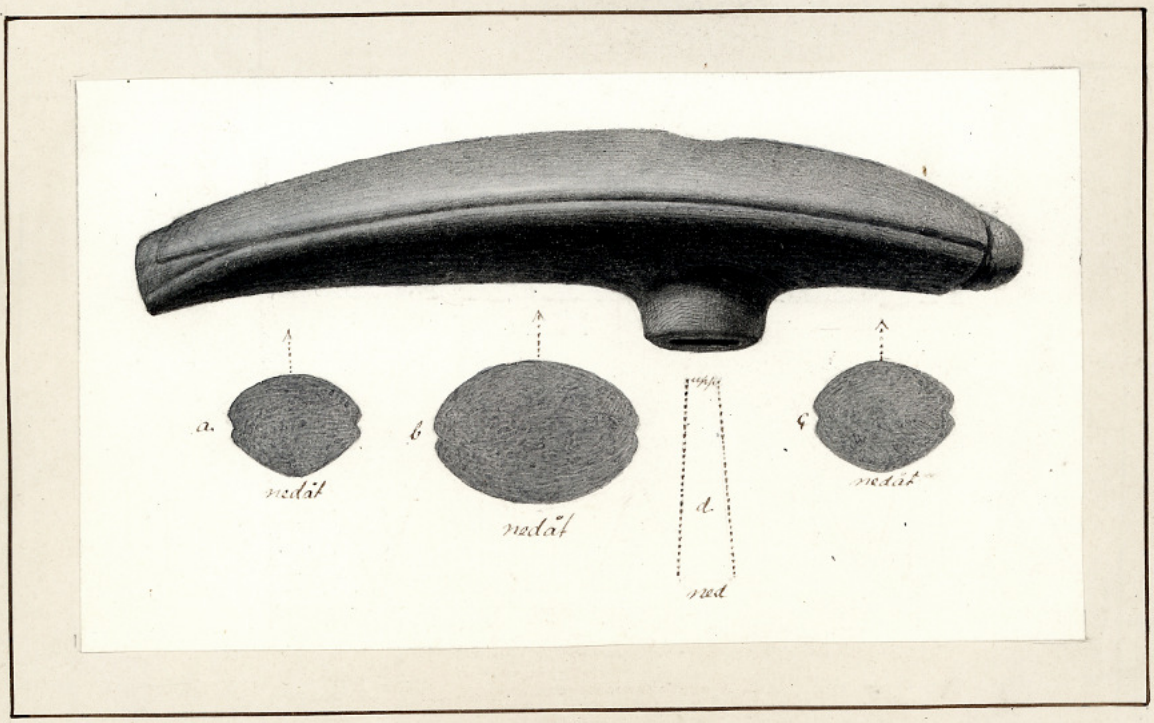

Stenhammare.

Göteborgs Museum. N:o 134.

Längd 9 1/5 dec. t. Bredd 2 1/10. Hålets diameter nedantill 3/5 dec. t. ofvantill 2/5.

En utmärkt väl arbetad pies af grå täljsten och särdeles smakfull form, här återgifven i mindre än naturliga storleken. Troligen funnen i Bohuslän, har den förr tillhört framledne Kontrollör Deijenbergs samling i Lysekil. Den har, som ritningen visar, ett ovanligt långt skaftrör på undra sidan, hvarigenom den har en viss likhet med en käppkrycka. För en tid sedan [1876] erbjöds Göteborgs Museum till inköp en alldeles dylik stenhammare, dock betydligen längre och i proportion smalare. Säljaren sade sig skola komma igen, sedan han sagt sin hufvudman mitt anbud, men hördes aldrig vidare utaf. Obegripligt är i sanning, till hvad ändamål dessa mödosamt och prydligt arbetade saker skolat tjena. Till vapen kunna de ej varit ämnade. Ty förser man till dömes denna hammare med ett träskaft, så, enligt alla centrifugalkraftens lagar — här än ytterligare påverkad af häfkraften — går skaftet af vid första svängning, innan hammaren ens behöft råka något föremål, och vid första slag mot ett dylikt af hårdare beskaffenhet, springer sjelfva hammaren ovilkorligen sönder. Skulle man intet ändå vilja till slut fästa något afseende vid min en gång framkastade förslagsmening, att dessa pieser begagnats i de hedniska templen vid vigsel och dylika ceremonier, en traditionell qvarlefva från stenåldern?

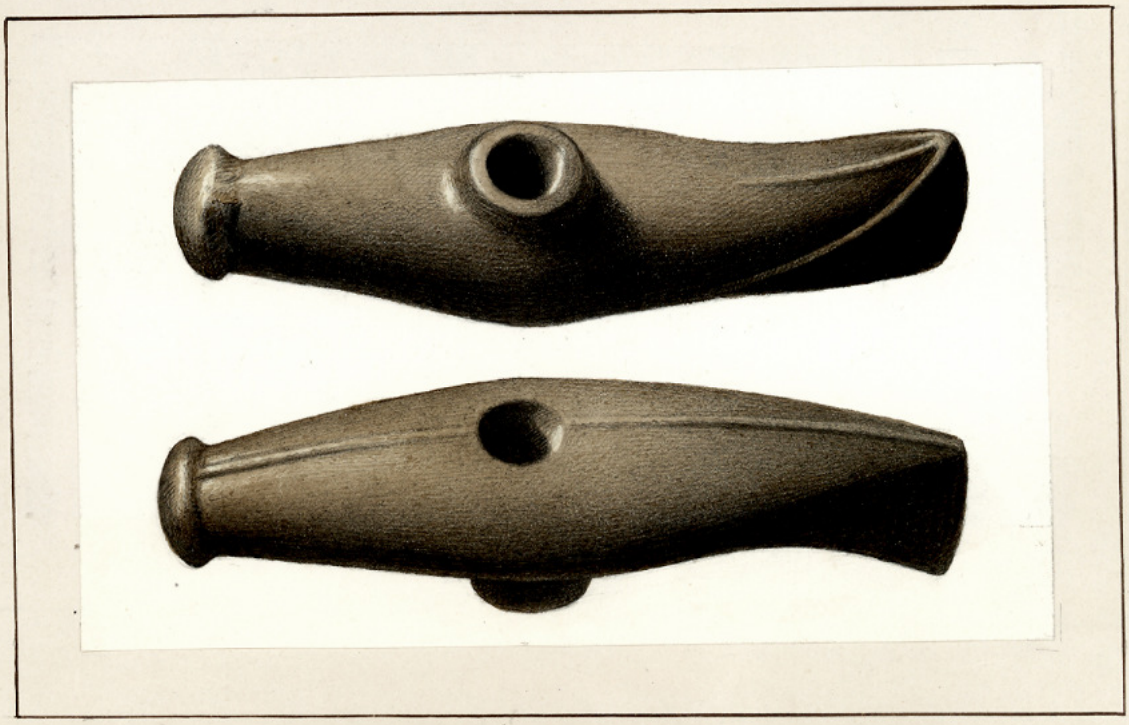

Stenhammare
Göteborgs Museum. N:o 135.

Längd 6 dec. t. Bredd 2 dec. t. hålets diam: 7/10 d. t.

Åter igen en vacker och omsorgsfullt arbetad pies ur f. d. Deijenbergska samlingen. Äfven denna är försedd med ett skaftrör, fast vida kortare än den föregående. Hammaren är af ljusbrun tälisten. Under ett af Arkeologiska Kongressens sammanträden 1874 i Stockholm, framstod Mr. Soldi och uppvisande en dylik hammare, lånad ur Statens hist: samling, yttrade han: "Je suis allé au musée avant-hier, et j'ai été frappé de ceci: c'est que j'y ai vu des instruments qu'on ne rencontre nulle part ailleurs qu'en Scandinavie, et qui présentent des caractères tout-à-fait spéciaux. L'instrument qui m'a frappé le plus, le plus beau, c'est la hache que j'ai ici " " ". Vous connaissez tous cet instrument: il est magnifique. On n'en trouve aucun de cette valeur dans les diverses collections de l'Europe. Ce qu'il présente surtout de particulier, c'est qu'il est parfaitement évident pour moi que cette hache est la copie d'une hache en bronze " " — ett påstående hvilket Dokt. Hans Hildebrand dock på giltiga grunder gendref — " Soldi fortsatte: "Il est à remarquer qu'il y a énormément de ces types en Suède; ce n'est pas un fait anormal, c'est un fait constant; non-seulement vous en rencontrez dans les collections, on en découvre dans toutes les parties de la Suède."

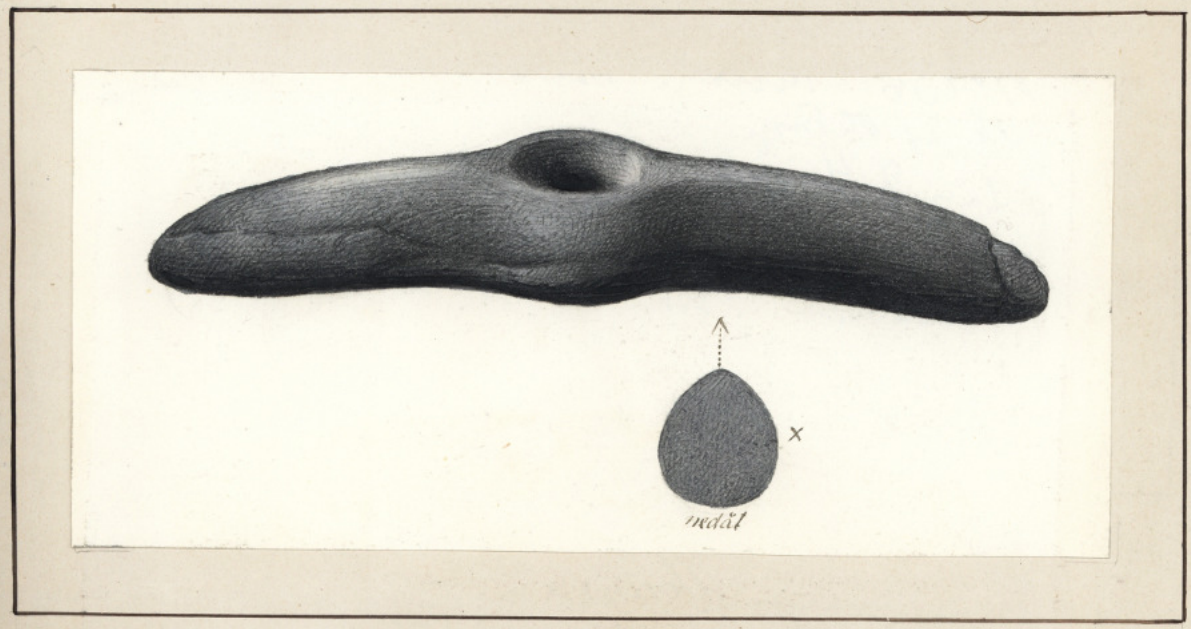

Stenhammare.

Göteborgs Museum No. 136.

Mr. Soldi fortsatte sitt anförande, visande en annan Statens samling tillhörande stenyxa: "Il existe encore d'autres espèces de haches. J'en ai ici une, qui ne

se trouve que rarement dans les collections." — Göteborgs museum har tvenne dylika —" „ „ „ Elle est très-longue. Elle est typique du bronze. Ce n'est pas une hache de pierre. Cela résulte du trou que vous voyez au milieu, et qui est l'endroit le plus mince de la pierre. C'est là forcément un usage du métal; il ne peut en être autrement. Si l'on se servait d'une hache de pierre ainsi construite, elle se briserait immédiatement. „ „ „ Hittills Mr. Soldi, och i en not nedanföre yttrar Dokt. Hans Hildebrand: "La hache que M. Soldi a montrée au Congrès, est cassée. Par cette raison j'ai préféré insérer ici la figure d'une hache intacte du même type, qui se trouve au musée de Göteborg."

Det i föregående ej på vanliga plätsen förekommande måttet å denna pies är: Längd 8 4/5 dec. t. tjock 1: 4/5. hålets diam. i ändarne 1 1/10 d. t. midti 7/10 dec. t. Piesen är skänkt af possessionaten h:r B Snygg och är funnen på hans gård Gullbringa i Holta s. n, Bohuslän, i blåtera 1 3/4 aln djupt. Den är groft arbetad.

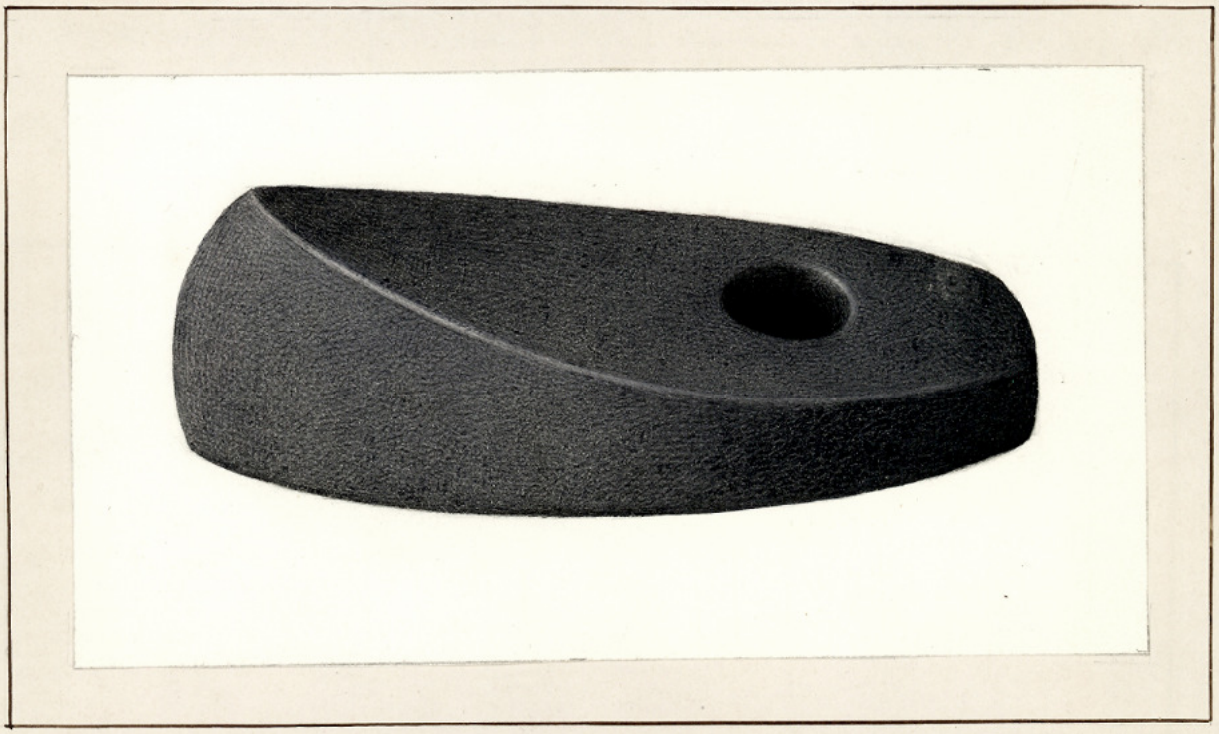

Stenyxa

Göteborgs Museum, N:o 140.

Ritningen i verkliga storleken.

Denna välarbetade och finpolerade stenyxa gjord af en vacker svart stenart är från Bohuslän, utan närmare uppgift om fyndstället. Den är till Göteborgs Museum förärad af H:r häradshöfdingen J. Palm i Jönköping.

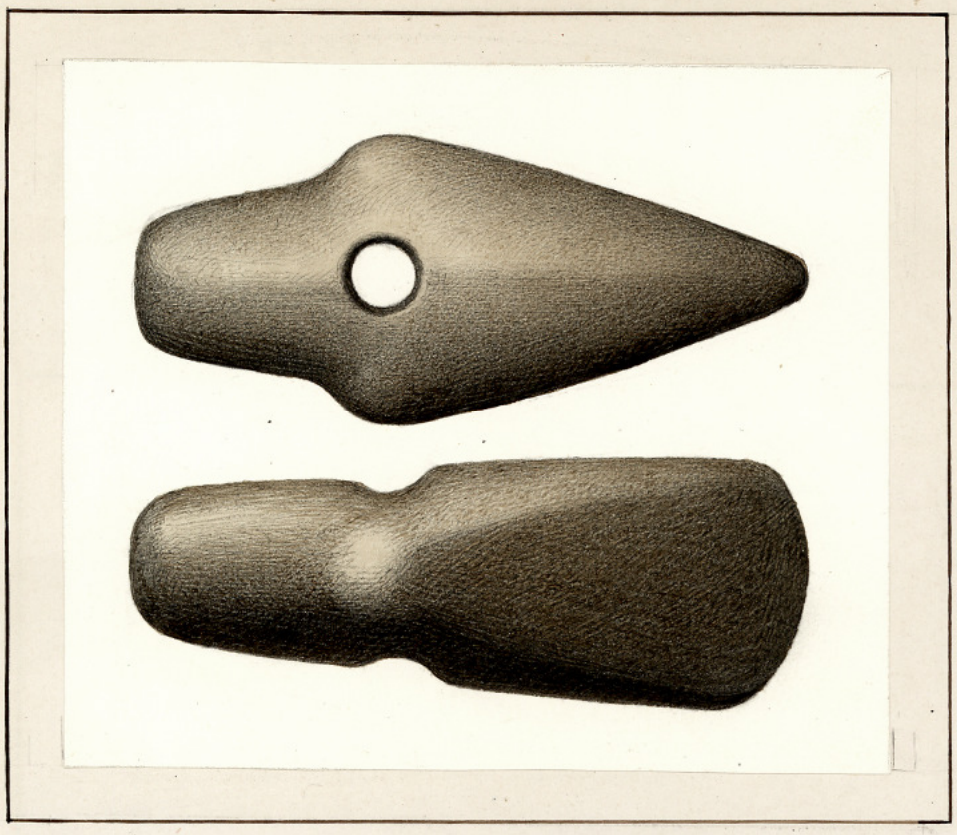

Yxhammare
Göteborgs Museum N:o 429.
Rätn. i rätta storleken.

Denna stenyxa af mycket egen form och med ovanligt trångt skafthål, tyckes bestå af porfyr. Den är funnen i Bergjums socken, Väddle härad af Elfsborgs län. Förklare den det kan, huru en stenhammare med så bräckligt skaft, som denne tyckes haft, kunnat begagnas till vapen, eller ens till verktyg. Vore skaftet af jern hade ett dylikt ändamål varit tänkbart. Men nu är det en trosartikel, att intet jern i Sverige under den s. k. stenåldern varit känndt — i Sverige som ändå är jernlandet par préférence! — Skulle man icke ändock till slut komma till den öfverlygelse, att jernet under stenåldern visserligen varit här i landet känndt och nyttjadt, men ej funnits bearbetadt till erforderlig mängd. Hvilken oerhörd mängd af fabriker behöfves icke nu för att förse verldsmarknaden med jern, och huru skulle väl ett dylikt behof kunnat tillfredsställas på en tid, då på sin höjd någon husbehofssmide här och der idkades. Senaste upptäckter visa och, att i Assyrien, Egypten med flere städes jernet begagnats, äfvensom bronsen, på en tid, då i Sverige ännu den absolutaste stenålder säges hafva herrskat. Begagnades jernet i Assyrien m. fl. st. så var

del knappast okändt här heller. Ännu en fråga! — Huarmed äro ornamenterne på vår så kallade "Thórshammare" [N:o 127] inristade, efter man ändteligen velat hänföra den lilla stenåldern? — Med flinta? — Försöke hvem som vill! — Nej, derom kan man vara fullt öfvertygad, att utan en jernspets är en dylik finare ristning i fältspaten omöjlig.

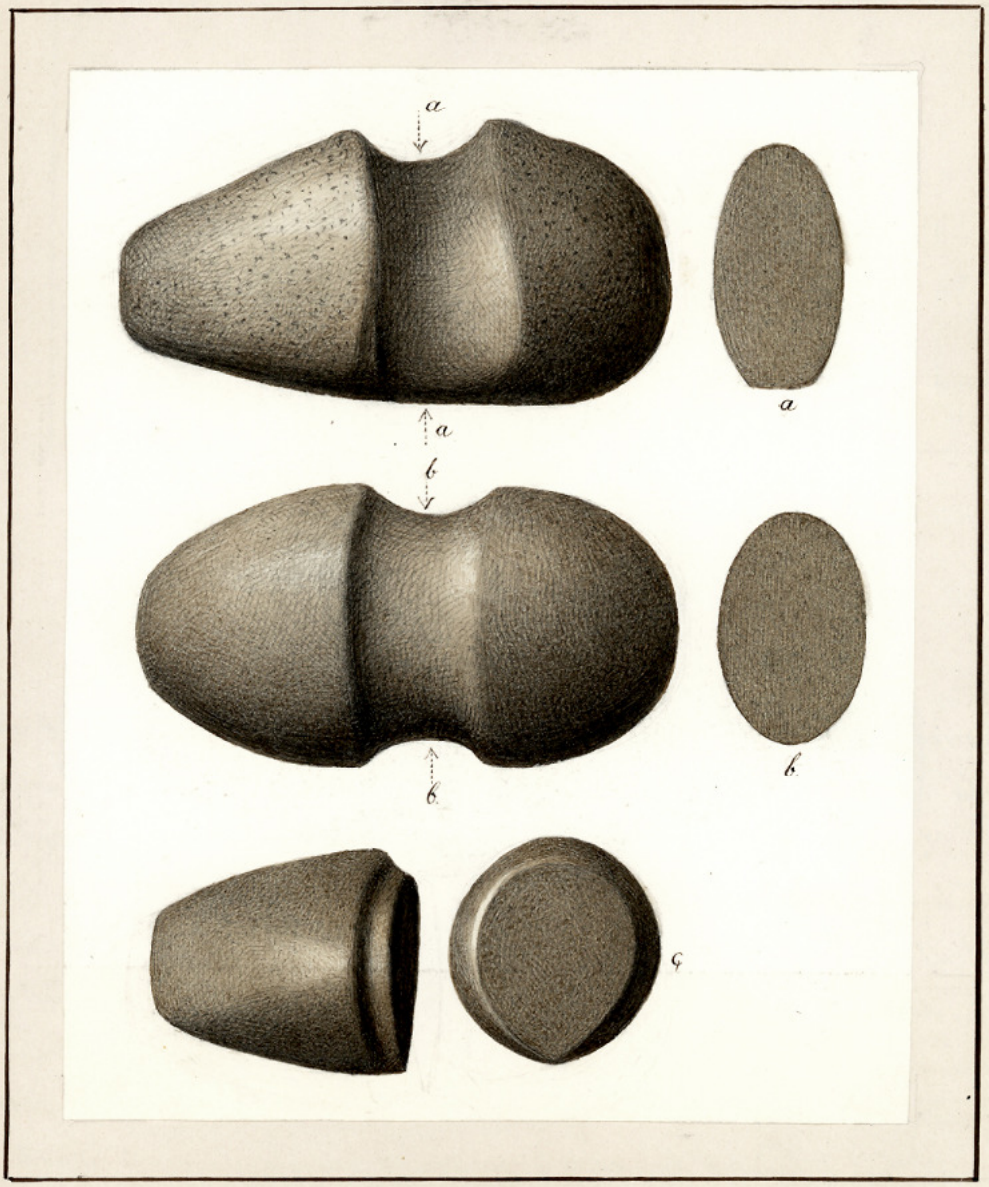

Stenklubbor ek.
Göteborgs Museum N:ris 1550, 641 och 141.
Ritningen i rätta storl.

Af de tvenne, här öfverst afbildade, äro endera från Söderhavsöarna, men den andra från Bohuslän, Under tidens lopp hafva de förblan-

dals. Att typen i alla fall icke är för Sverige alldeles främmande, visar det nedersta framställda fragmentet, som är funnet i Tegneby socken på Orust, Bohuslän.

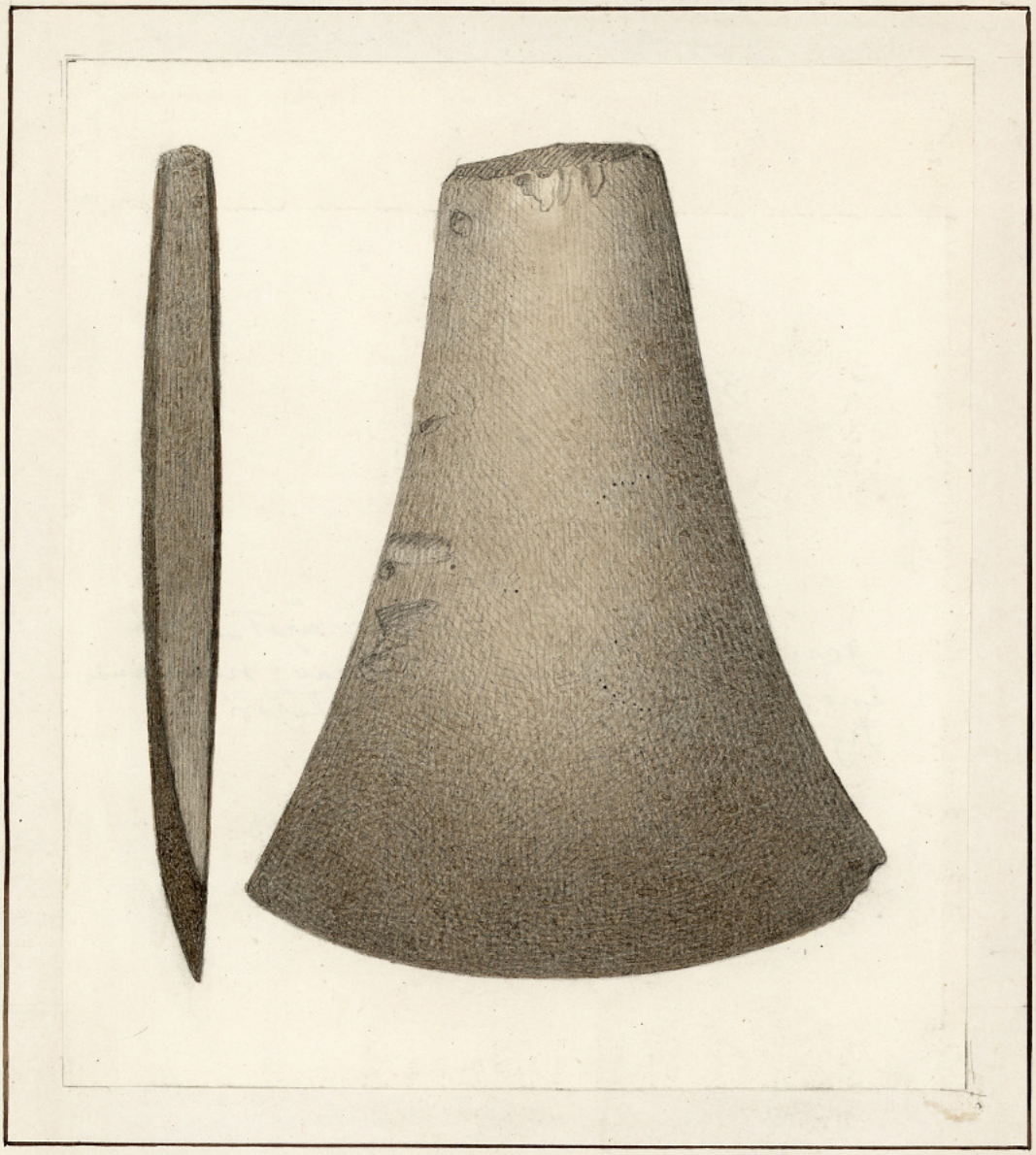

Flintyxa.
Göteborgs Museum, N:o 396.
Riktningen i rätta storl.

Vill man framställa en övergångstyp från stenåldems mejslar och yxhammare till brons- och järnålderns metallyxor, så vore det denna, som genom sin starkt utsvängda egg långt mera påminner om de senare än om de förra. Å ena flatsidan är den dessutom något, knappast märk-

bart benkar, påminnande dergenom äfven om de s.k. stenmejslarne. Den är funnen inom Tådene socken, Kållands Härad af Skaraborgs län och inlöstes från en samling, som vid utställningen förevisades af landtbrukaren Herr Cederbom.

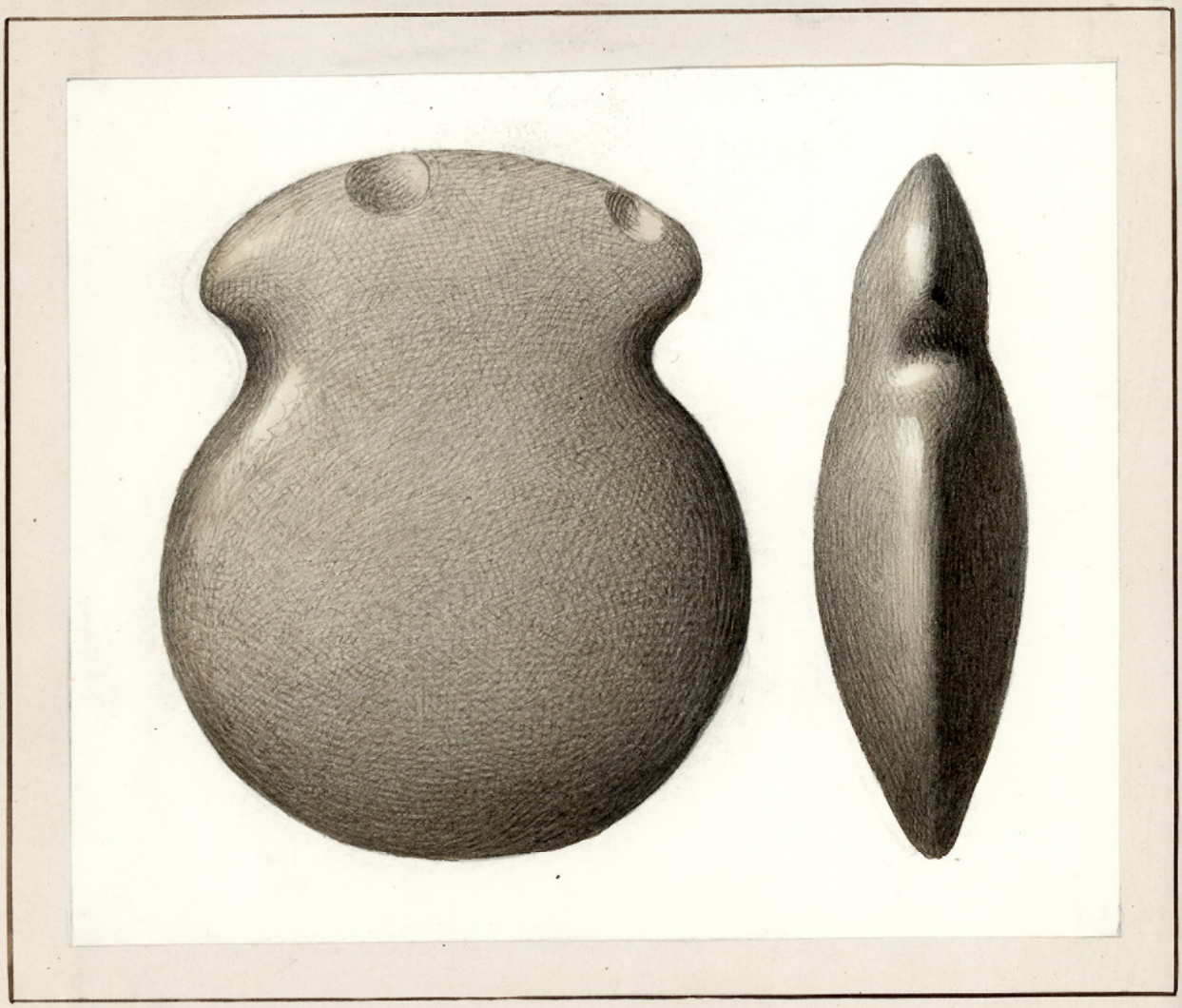

Stenyxa från Columbia.
Göteborgs Museum N:o 616.
Afbildningen i rätta storleken.

Som motstycke till de i föreg: afbildade inhemska visas här ofvan en stenyxa från vida aflägse ort. Är den i sin form mycket afvikande från våra, så finnes likväl i Amerika andra typer, som med de senare äga den mest frappanta likhet, till dömes stenmejslar och pilspetsar. Af bådadera eger Göteborgs museum prof. Originalet till ofvanstående skänktes 1871, jemte flera andra föremål af dokt. Nicolá Pereira-Gamba, som då besökte Sverige, och sades vara upptaget från en gammal indiansk begrafningsplats.

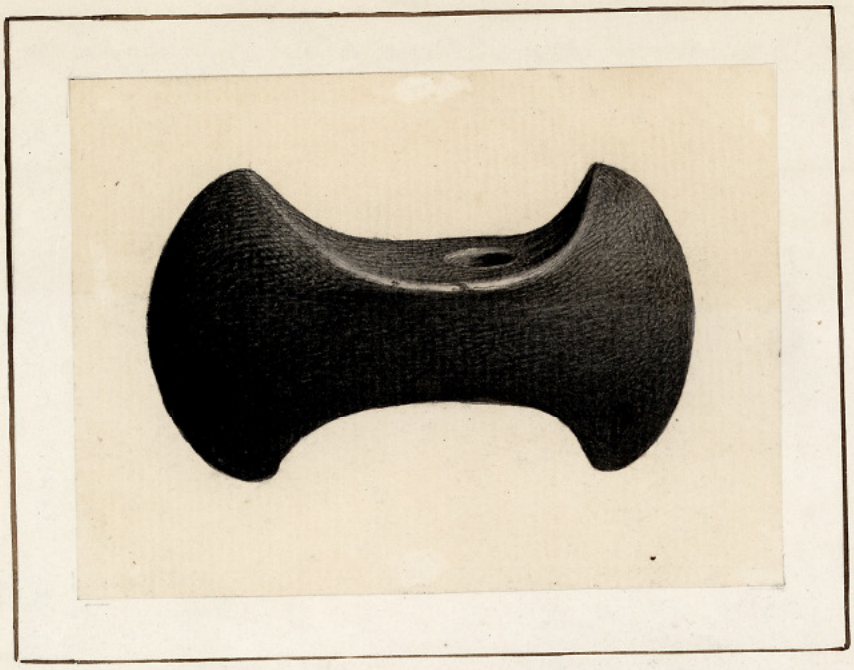

Amazon-yxa.
Uddevalla Museum N:o

Ang. måtten se nedan.

När jag stannat sist med mitt arbete, räckes mig från en vän i Uddevalla, grosshandl. H:r R.M. Thorburn, en hjelpsam hand, i det han sänder mig fotografier, så väl af den i Uddevalla Museum förvarade, f.d. Ryrs kyrka tillhöriga, broderade duk — om hvilken längre fram — som af den i det föregående, sid: 8, omnämnda s. k. amazon-yxa, af hvilken senare bilden meddelats här ofvan. Denna yxa är, som man ser, i åtskilligt olik den sid: 8 afbildade; men öfverensstämmer med denna deruti, att skaftthålet i båda ej sitter midt på mellanslycket, utan fått inrid ena utsvängningen. Uddevalla musei Amazon-yxa är, som i föregående nämndes, funnen vid Jonsered, i Partille:ds socken, Säfve-dals härad af Göteborgs län, och skänkt till Muséet af H:r Axel Nilsson. Samma museum eger ännu en dylik yxa, men afslagen.

De af H:r Thorburn noga afmätta dimensionerne af den här afbildade Amazon-yxan äro som följer:

5" 2‴ [decimum] hela största längden.
1" 9‴ största bredd i utsvängningarna.
— 7‴ mellanlagets bredd.
1" — mellanlagets största tjocklek.

.—.9 mellanlagets platta yta
.—.5‴ skafthålets diameter vid båda mynningarna.
och .—.3‴3‴ skafthålets trångsta diameter midt uti.

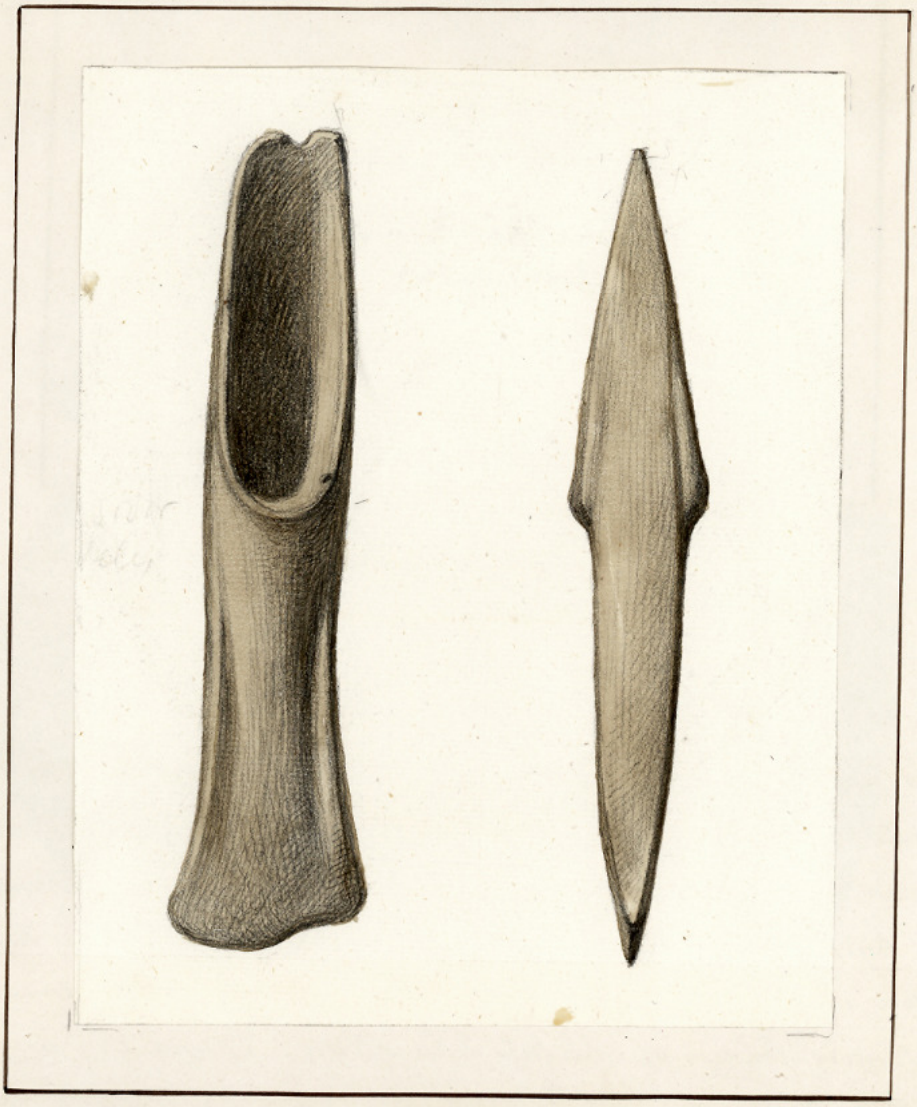

Pålstaf.

Härads Höfd: A. J. Chrysanders saml.

Ritningen i rätta storl.

Denna bronspiece är bland de enklare. Svartill den egentliga begagnats, torde vara svårt att med visshet afgöra, dock snarare till jordbruket än som vapen; helst Göteborgs museum eger ett, på skaftröret när, alldeles likadant verktyg af jern, hvilket tydligen begagnats som hacka, att dermed bearbeta jorden. Samma museum eger ock en pålstaf af brons, lik den ofvan afbildade, men mycket mera utsvängd och bredare i eggen.

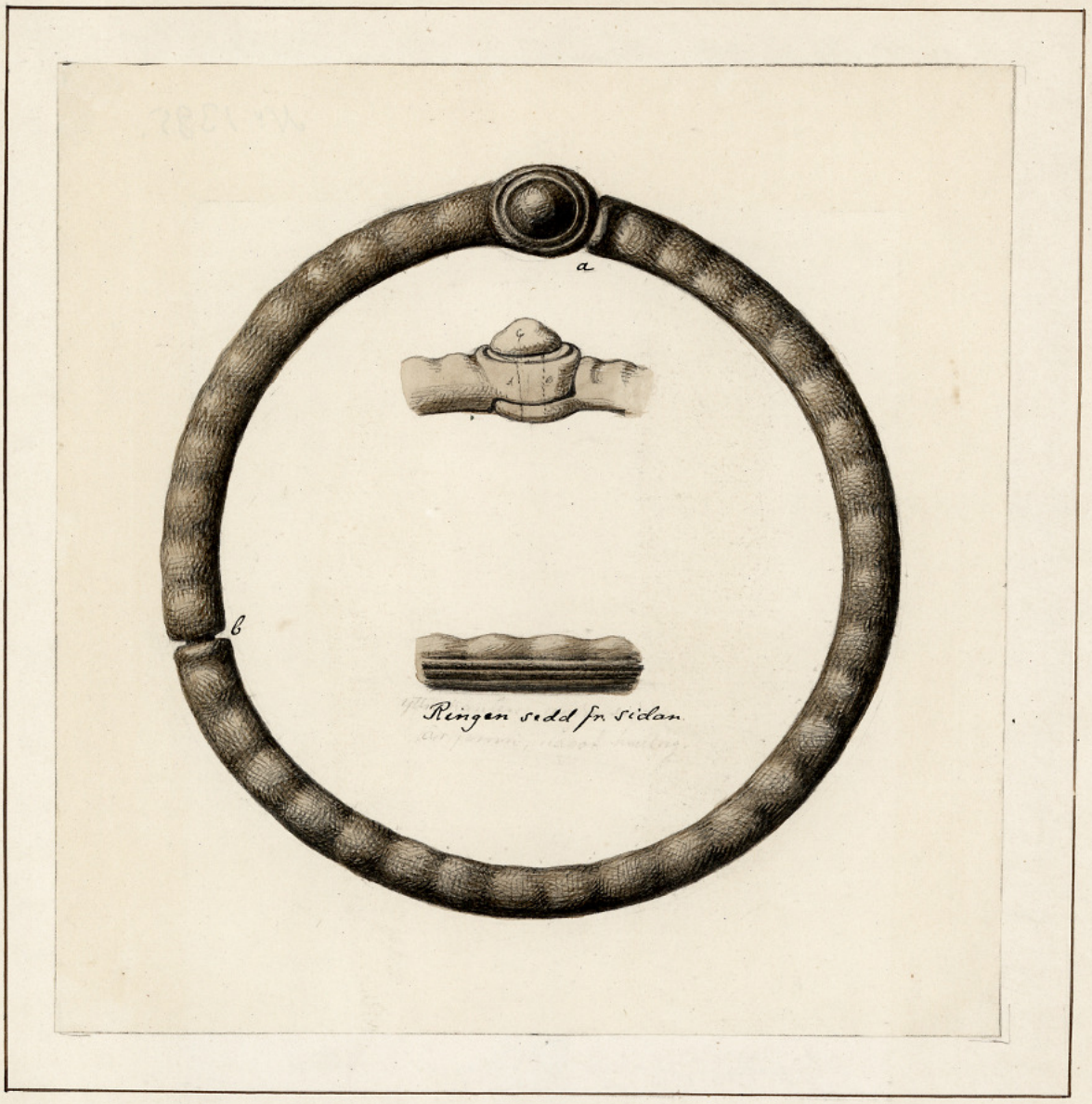

Bronsring.

Göteborgs Museum N:o 1385.

rihn: i rätta storleken.

Denna ring är af koppar, mörk till färgen med här och der lemningar af vacker ærugo nobilis, som synes blifvit bortknackad. Kan öppnas genom löstagande af ett stycke motsvarande 1/3 af periferien, från a – b; c visar hufvudet af den bronsnagel, genom hvars insättande ringen tillslutes; de punkterade linierne d och e visar nagelns fortsättning. Jag vet mig icke i något svenskt arbete hafva sett denna typ afbildad; men prof: Handelmann, den lärde föreståndaren för museet i Kiel, hvilken händelsevis var närvarande när ringen af mig inköptes, sade mig, att i Holstein och norra Tyskland äro de helt vanliga. Den här afbildade, som väl troligast varit

ämnad att bäras kring halsen — månne som tecken af träldom? — är funnen "bland stenar på ett berg", vid Kyrk-Karreby, i Karreby socken, Inlands Nordre härad af Bohuslän.

Bronsklinga.

Göteborgs museum N:o 1487.

Längd 18 2/5 dec t. Bredd öfverst 1 1/5.

Inlemnades af landtbrukaren C. L. Bobeck och betalades till denne af en person, som alltid mot Göteborgs museum visat en ovanlig välvilja och frikostighet. Den uppgafs vara funnen i en mosse och meddelades derom följande: "Fyndet gjordes den 4 Okt. 1875 å inegorna till Militiæ Bostället Stora Halla i Åsleds pastorat af Varlofta härad, Skaraborgs län, då jag var sysselsatt med upptagning af kompostjord från en mindre, endast några kappeland stor, s. k. torf-mosse, belägen vid kanten af en bäck, som genomflyter en del af boställets egor, benämnd "Kolaforsen," hvilken, enligt folksägen, för sin tillfälliga våldsamhet fordom varit införd i Lithanian.

Öfversta jordlagret består af förruttnade vegetabilier, gröfre rötter och stubbar efter trän; detta lager är 3 à 4 fot djupt. Nästa lager, som hvilar på alunskiffer är 2, 3 à 4 fot djupt, och består af större och mindre stenar samt en blandning af blågrå, grusartad lera. Mellan öfversta och det andra lagret gjordes fyndet; således der öfversta lagret slutade.

Som jag tror, 1867, gjorde jag ett annat fynd, troligen också af brons, bestående af 2 st. runda fat, omkring 7 och 9 tum i genomskärning och temligen tjocka, samt flera st. bitar af samma metall, liknande sidorna af våra i handeln nu förekommande mjölk-bleckbunkar. Dessa saker funnos på samma boställes egor, ehuru på annat ställe och i grannskapet af en stark mineral-källa. Öfversta jordlagret här var 2 fot vanlig matjord [svartmylla], andra lagret en helt tunn skorpa förstenad mossa; tredje lagret, som hvilade på sandstensberget, 2 fot s. k. Kalkmergel [?]. Ungefär i midten af dessa lager befans ett stenkummel, och i detta gjordes fyndet, hvilket jag skänkte till en fornminnes-samlare, herr Hilder Verner. Åtskilliga fynd af fornsaker af sten och brons äro på de senare åren gjorda i trakten här omkring. Några historiska minnen, fästade vid denna plats eller dess närhet, känner jag icke. I ett nära grannskap af detta boställe finnes en mindre mosse, kallad

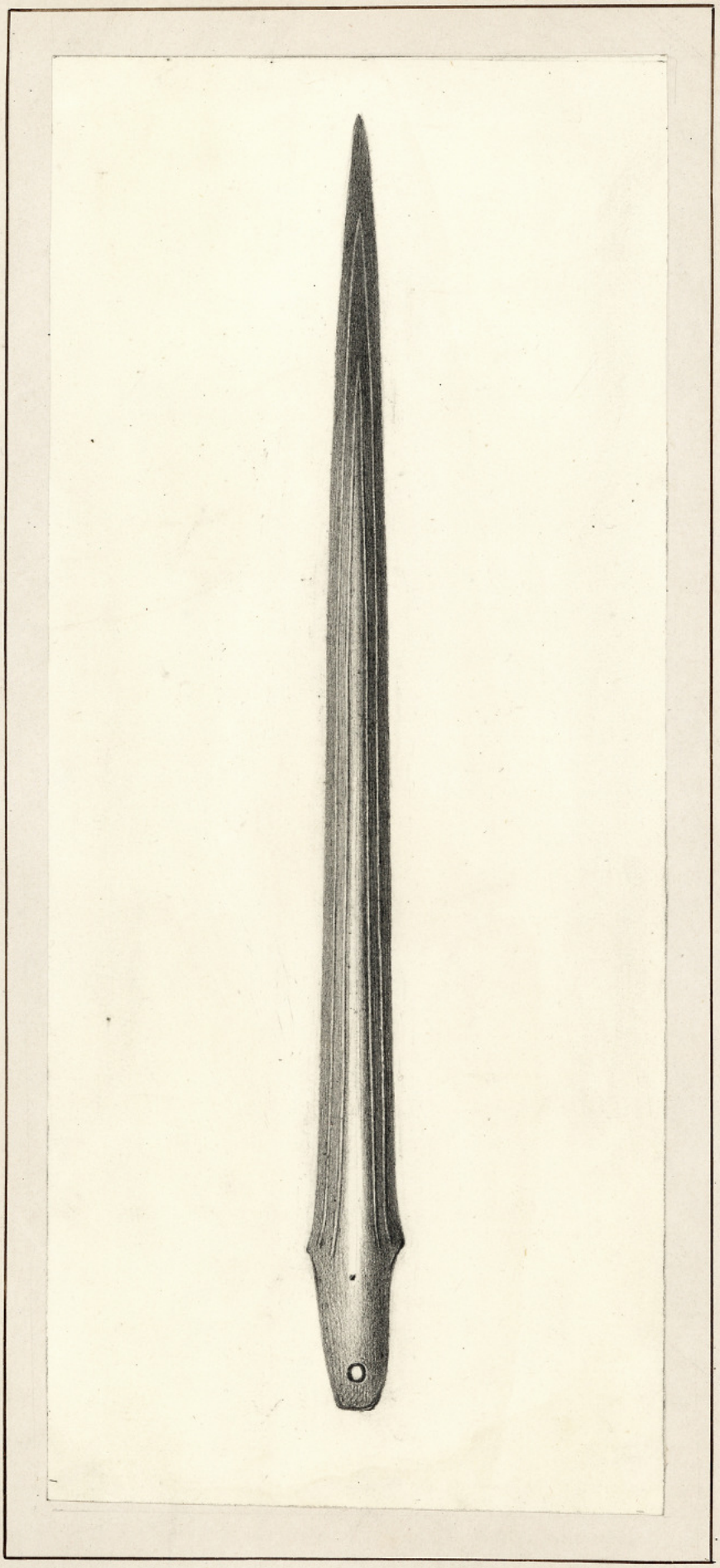

Helgeteshålan, i hvilken folksägnen påstår, att en hel krigshär nedsjunkit och försvunnit."

Brons-smycke.

Cederströmska samlingen N:o 2863.

Ritn. i verkliga storleken.

Denna lilla agraff — en af juvelerne i grh. C. Cederströms intressanta samling — tillhör yngre järnåldern och är funnen i jorden vid Madar i Skee socken, Vette härad af Bohuslän.

Vennebo-fyndet.

Herr C. F. Lundbergs saml. Göteborg.

Ritningarna i verkliga storleken.

Detta språkliga fynd, påminnande om någon i forntida sadelmakare verkstad, tillhör yngre järnåldern och fans vid gården Vennebo, förmodligen den, som ligger i Roasjö socken af Kinds härad. Fyndomständigheterne känner jag icke; skulle jag, innan detta arbete afslutas, derom erhålla något meddelande, åfvensom derest mig skulle tillåtas afrita, hvad vidare af ifrågavarande fynd till h:r Lundberg inkommit, skall det alltsammans som bihang tillfogas efteråt. Tills dess följer här beskrifning på det redan afritade.

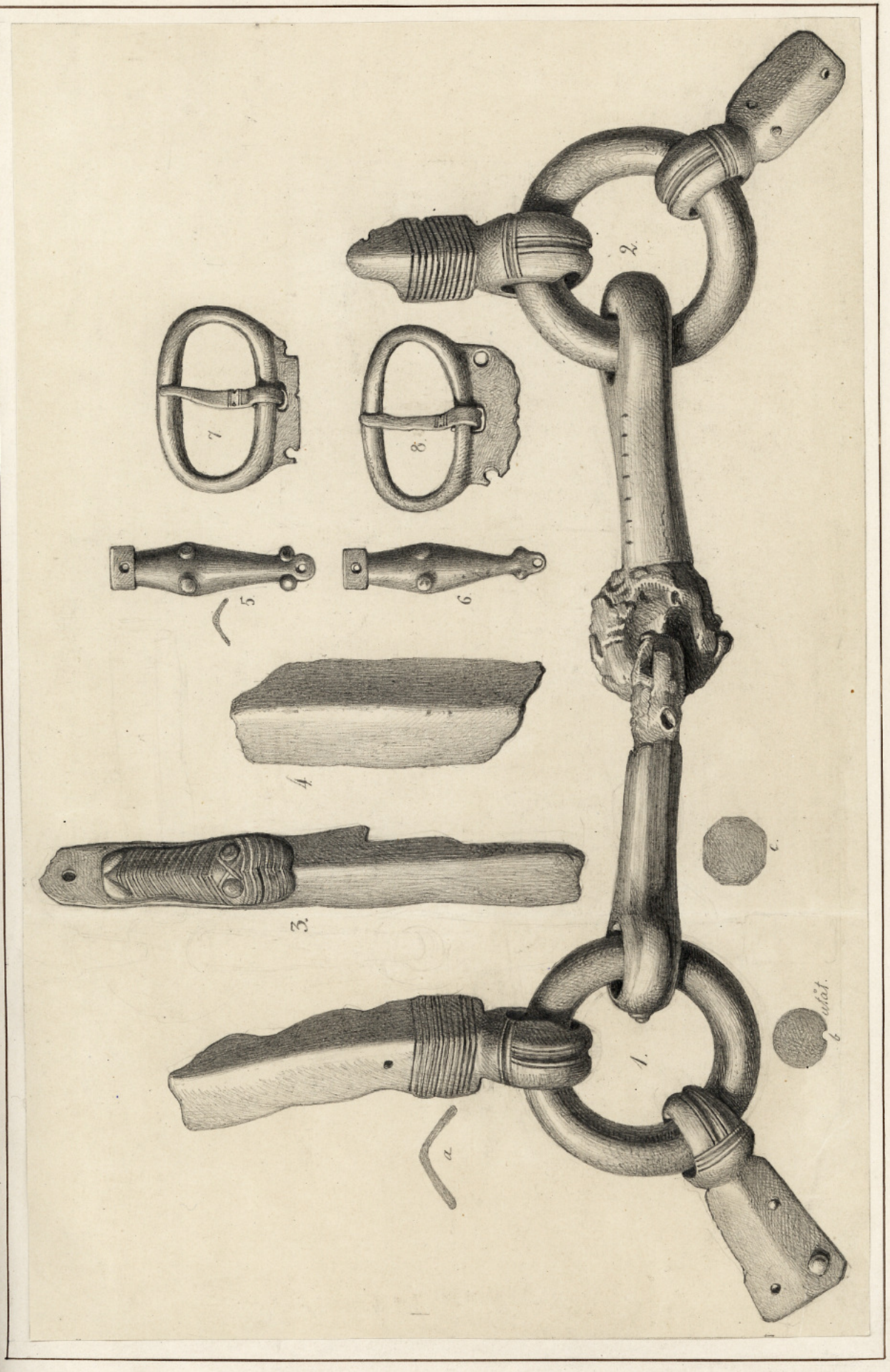
1.
2.
3.
4
5
6
7
8
a
b
c

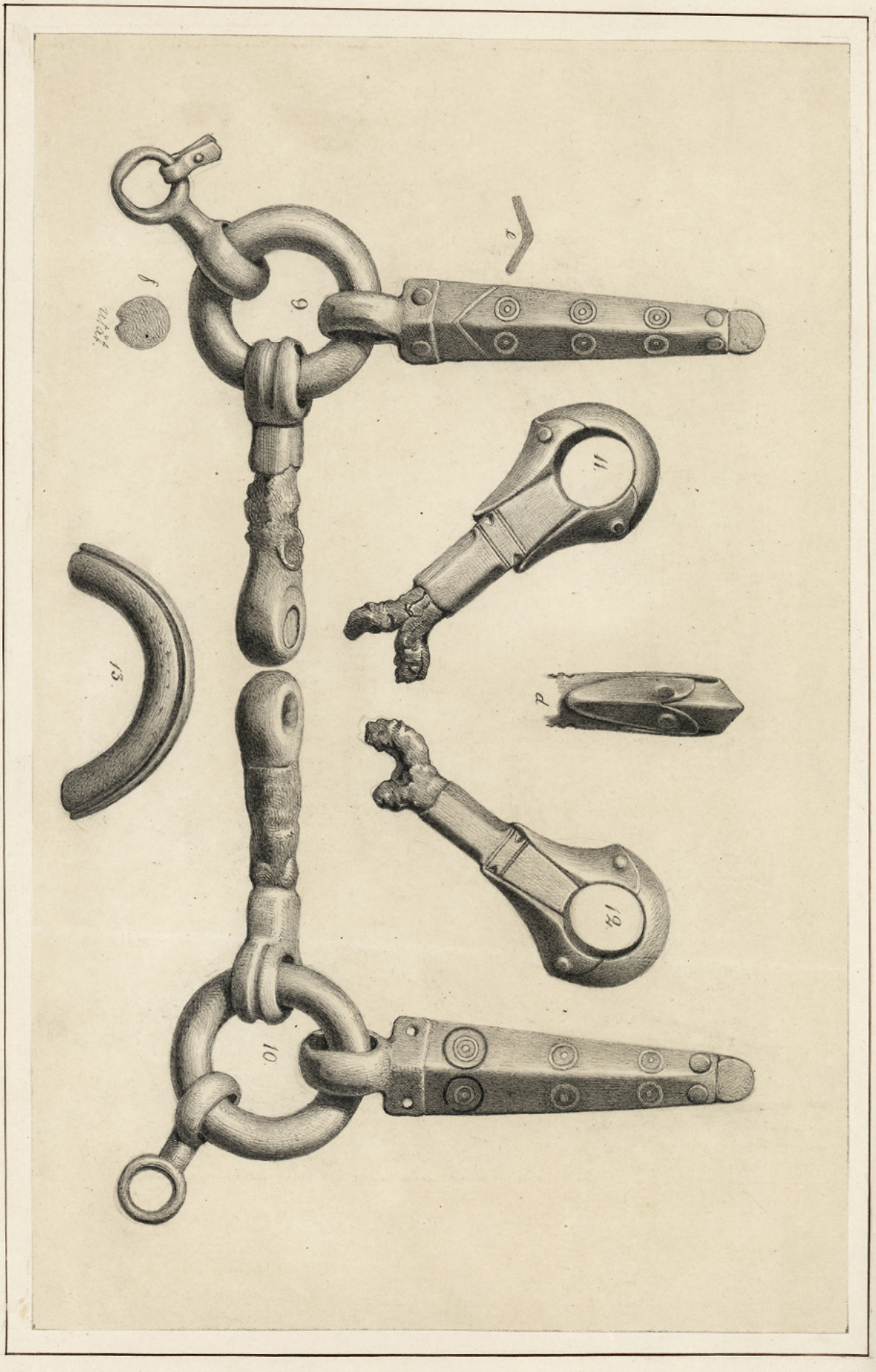
9
11
13.
12
10.

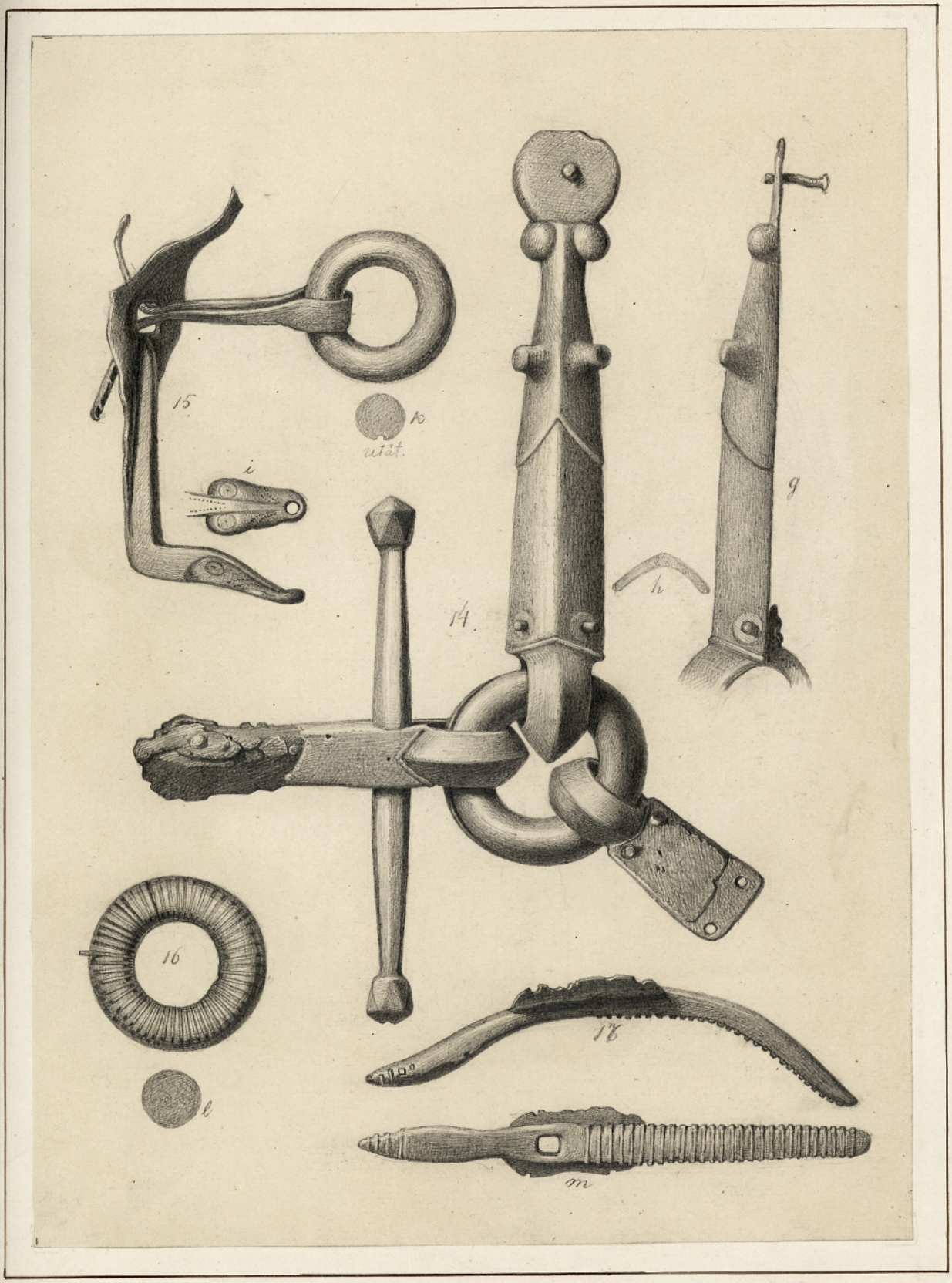
15
k
utåt.
i
14
g
h
16
l
17
m

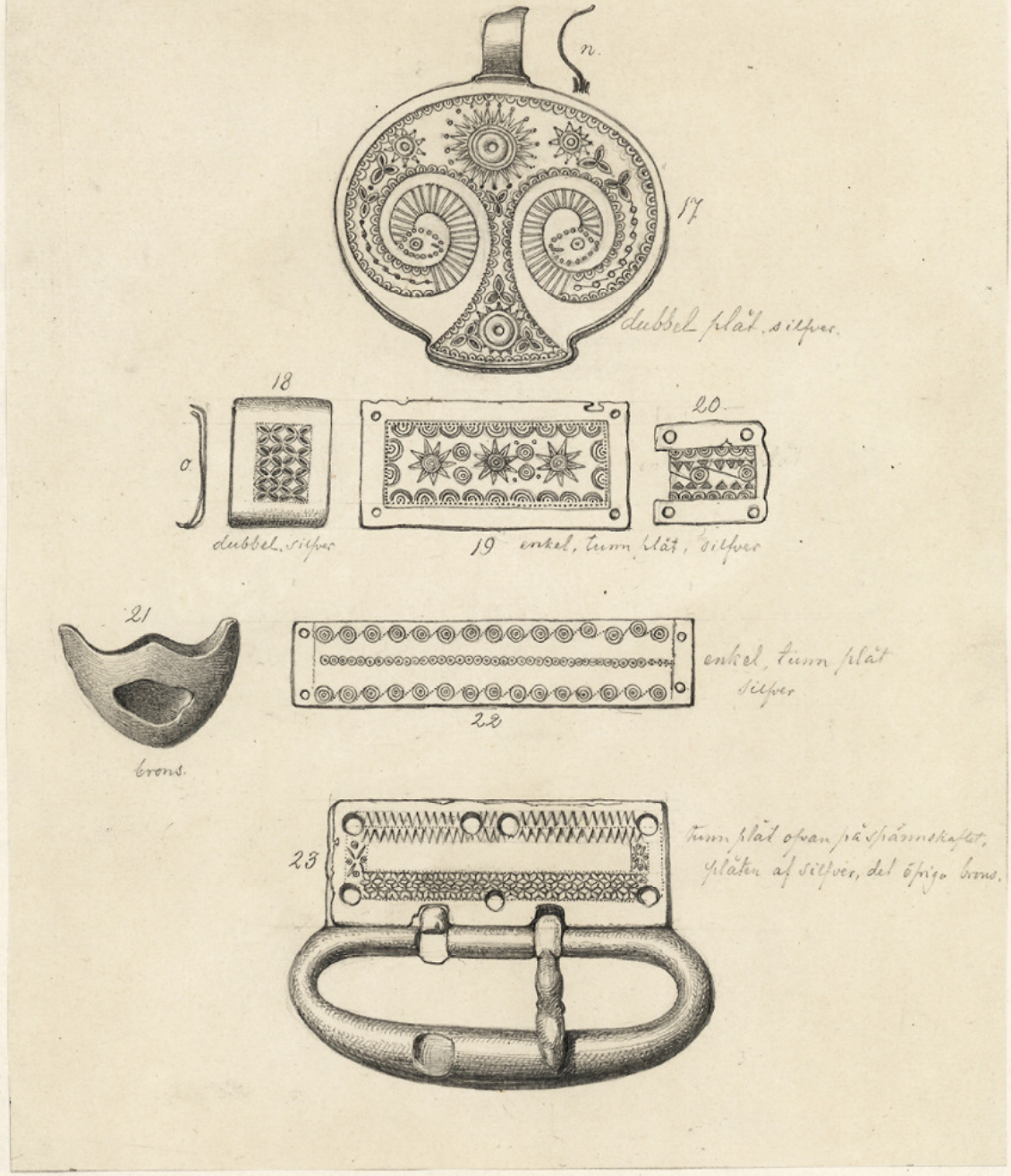

Pl. I. Nº 1 och 2, sammanhörande, hafva utgjort tränsen till ett bet-
sel af brons, hvars mellanlänk varit af jern. Streck-ornamenterna på de öfre
delarna hafva varit inlagde med silfver, hvaraf ännu något qvarsitter. a, b och
c äro profiler af hvart sitt motstående stycke på betslet. Nº 3 är ett beslag af
samma profil som a. Alla streck på drakhufvudet äro silfver, det mesta ännu
qvarsittande. Nº 4 är likaledes ett bronsbeslag af samma profil. Nºs 5 och 6

tyckas varit änd. beslag på nedhängande remmar. N:o 5 är väl arbetad; dess profil ses bredevid, N:o 6 deremot är vida sämre gjord. N:os 7 och 8 äro spännen, alldeles sådana som vi nu bruka. Ornamentet på nålarna förekommer ofta på arbeten från yngre jernåldern.

Pl. II. N:os 9 och 10 formera likaledes sammanlagda en betselträns. På ett par ställen finnes jern. e och f äro genomskärningar af motstående ställen. De runda knetarna med prick midtuti ett. äro silfver-inlägg, mest ännu qvarsittande. N:os 11 och 12, ypperligt arbetade, äro likaledes fragmenter af betsel. Äfven här har jern på sitt ställe användts. Profilen d visar drakhufvudet. Angående streck ornamentet der nedanföre se vid N:o 7 och 8. N:o 13 är ett stycke af en slät bronsring, som nog haft användning i något betsel eller brättgjord.

Pl. III. N:o 14 är åter igen fragmentet af ett betsel med munlag af jern. g och h förtydliga dess utseende. N:o 15 är ett beslag, hvars plats nu ej torde kunna uppgifvas. i och k förtydliga detaljer deraf. N:o 16 är en tjock bronsring, prydd med silfver inläggningar. l är dess profil. N:o 17 ett beslag, okändt huru det suttit. m är detsamma sedd på konkava sidan; alla tvärstrecken äro silfver.

Pl. IV N:o 17–25 visa åtskilliga till fyndet hörande beslag af silfver, än enkla och än dubbla. N:o 21 kan möjligen hafva varit dosspsko till en svärdsbalja.

Åtskilliga spiser af jern, hvilka äfvenledes utgjorde en del af fyndet, voro så förtärda af rost, att man om deras ursprungliga utseende icke kunde göra sig någon föreställning.

Elfsten.

Göteborgs Museum N:o 732. N:o 2172.

Största längd 1 aln. Största bredden 14 decimal tum, Största tjockleken 9 decimal t.

Vid ett af sammanträdena under arkeologiska kongressen i Stockholm 1875, yttrade sig vår erfarne fornforskare dokt. Hans Hildebrand, i det han för sitt auditorium framvisade antingen originalet eller en kopi efter min ritning af elfstenen vid Hjuleberg i Åbilds socken af Halland, på följande mycket reserverade sätt, angående detta slags minnesmärken: " « « ces pierres à écuelles sont très communes dans notre pays. On les rencontre dans presque toutes nos provinces. La figure, que je vous présente ici, vous donnera l'idée d'une de ces pierres, qui se trouve dans la province de Hallande. Il est assez difficile d'assigner à ces pierres un âge precis. Leur forme et leur travail ne nous donnent pas des éclaircissements

sur ce sujet. Il y a cependant deux circonstances qu'il faut relever. D'abord la population actuelle de la Suéde a encore aujourd'hui beaucoup de vénération pour ces pierres, dans les écuelles desquelles les campagnards déposent de petites offrandes, par ex. des aiguilles, des boutons etc. On les appelle chez nous "elfstenar" [sing. elfsten], c'est à dire pierres des elfes ou des fées. Ensuite M. K. Maurer, de

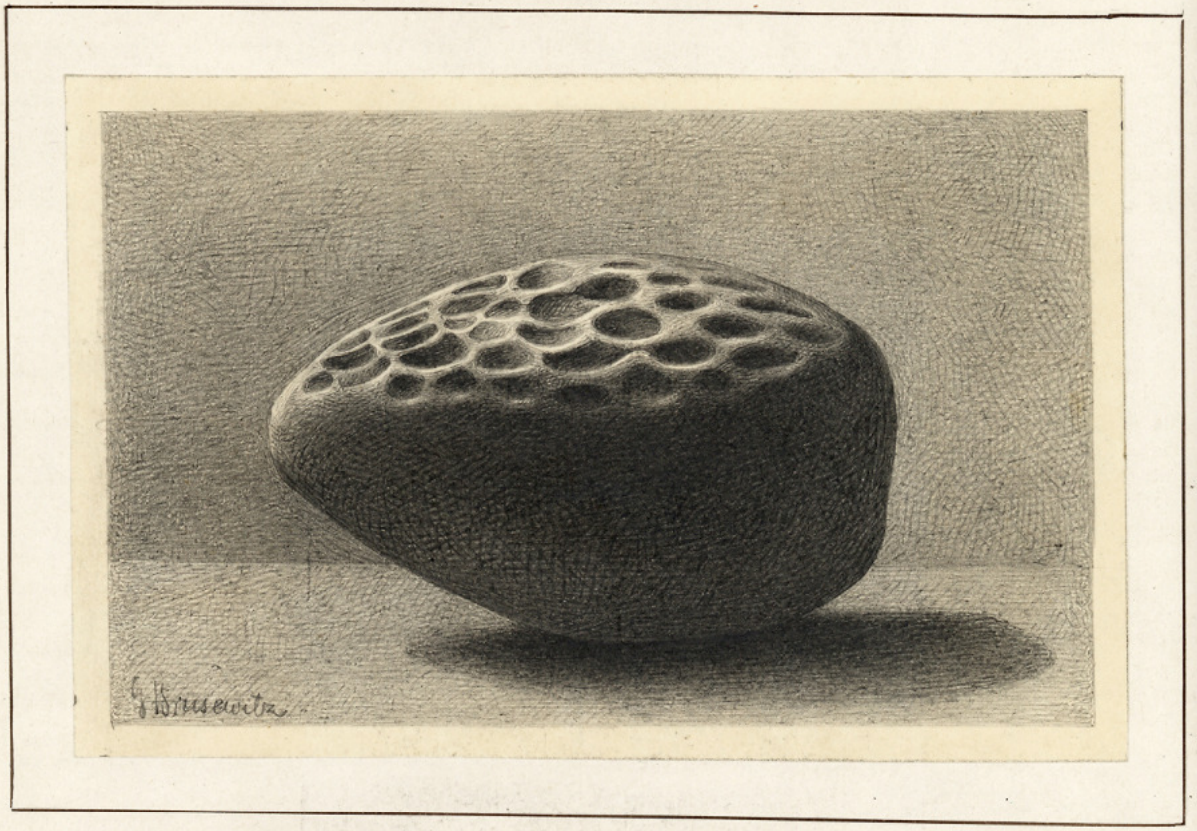

Munich, a attiré mon attention sur la circonstance qu'une ancienne "saga" islandaise fait mention d'une pierre à quatre écuelles. Mais pour l'Islande, on ne peut pas avoir récours à une autre population que celle de l'âge du fer. Toutefois il est possible que les pierres à écuelles de l'Europe ont été des objets de culte déjà avant l'époque du fer. Le culte des forces de la nature est assez commun."

Härmed har dr. Hildebrand angifvit allt, hvad man förande dessa stenar har sig bekant. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att i Balissiers "Histoire de l'art monumental dans l'antiquité et au moyen âge," pag. 76, å en planritning af den s. k. "Gigantejа" på Gozzo, ser man nära en bassin någonting liknande en elfsten, dock utan att derföre redogöres i texten.

Jag vill nu förande den här ofvan afbildade elfstenen, nämna: 1) att den ej är tyngre än att en stark karl kan lyfta den, alltså portativ. 2) att den har en

urgröpning äfven på undra sidan. 3) Att urgröpningarnes kornige yta tyckes alldeles kullkasta prof.r Engelhardts mening — se "Aarboger for Nordisk Oldkyndighed og Historie", 1876, II Hefte, sid. 126 — att hålorna tillkommit genom gnidning. De äro dessutom här alldeles för små, med i medeltal ett par decimaltums diameter, för att handen till en dylik förrättning skulle haf erfordorligt svängrum, hvarförutan 4) längre ut åt stenens sidor synas andra, svagt angifna urgröpningar.

Denna elfsten, säkerligen bland de mindsta, låg i Säfve socken på Hisingen, vid gården Höga, och skänktes till Göteborgs museum 1872 af H:r Carl Nilsson.

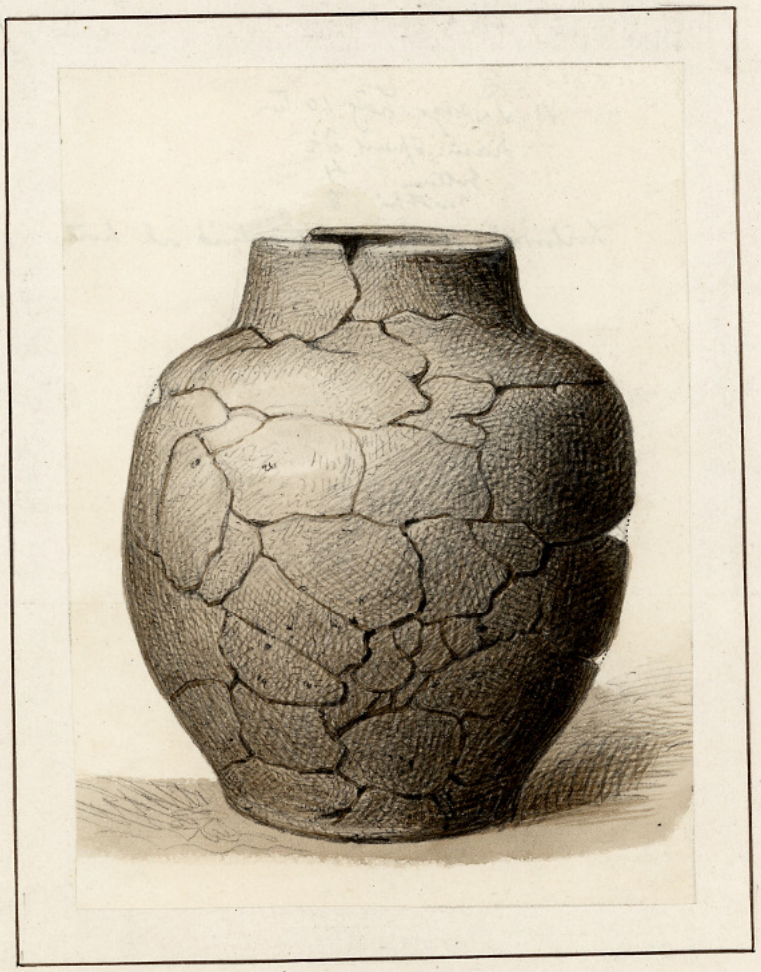

Grafurna.

Kamrer W. Bergs saml. Göteborg.

Höjd: 10 decimal tum, diameter öfverst 3½ d. t. under bottnen 4 d. t. midtpå 8 d. t.

Vid den flyttning, som 1874, enligt stadsfullmäktiges uppdrag, skedde af det storartade Sandgårds-monumentet i Lundby socken på Hisingen, befans strax öster om detta en forntida gräftplats, ehuruväl inga grafkullar ofvan jord voro synliga. Ty då öfversta jordlagren bortschaktades, fann man

derunder små runda stenkretsar af högst 3 alnars tvärmått. I somliga af dessa kretsar fans en lerurna nedsatt, innehållande jord, brända ben och kolstybbe; i andra deremot var förmodligen urnan af fuktigheten sönderfallen till stoft. Ett par af urnorna stodo under flata stenhällar, af hvilka den ena afförts till Göteborgs muséum. De flesta urnorna, der de ej funnos i sönderkrossadt tillstånd, föllo vid upptagandet sönder. Fyra, mer och mindre fullständiga, fördes till museet. Den bäst bibehållna finnes der ännu stående, med hela innehållet orubbadt. De öfrige undersöktes på olika tider, sedan de fått torka flera månader; men föllo, detta oaktadt, ohjelpligen sönder. Uti en af dem — jag tror nästan det var den här afbildade — fans bland askan en välbehållen flint-facett med rundknackad ända [skrapa?]. Skärfvorna af denna hade jag ämnat nedgräfva någorstädes; men de öfverlogos af h:r Kamrer W. Berg [vid Bergslagernas jernväg], som sedan med oändligt tålamod förmedelst draglim åter hopfogat dem, så att man nu kan uppfatta hela den yttre formen. Hela griftplatsen var strax under alfven genommängd med flintskärfvor, som i högar uppsamlades; deribland facetter, skrapor, till och med några slipade men förstörda flintmejslar och en knackad flintspets. Doktor Montelius, härom tillspord, tillkännagaf såsom sin mening, "att urnorna voro från bronsåldern, men nedsatta på ett ställe, hvarest stenfolket förut hållit till."

Urnan, löst bränd, är till färgen hvit-röd-grå, fläckad med svartgrått och hvitt.

Grafurna.

Göteborgs museum N:o 391.

Ritn. i verkl. storleken.

Denna ovanligt lilla urna kom nedrasande vid bortgrafning af den sandhöjd, på hvilken det i föregående nämnda Sandgårdsmonumentet stått. Jag kan alltså ej säga, hvad den innehållit. Professor Grewingk från universitetet i Dorpat, som såg den, sade mig, att i Obdoriska grafvar förekomma de stundom, nedsatta här och der på det obrända likets kropp. Han förmodade de kunde vara någon slags "urnes lacrymatoires", "dock icke alldeles." Här i Sverige lära de mycket sällan förekomma — se dock nästa föremål! — Denna urna är mycket illa tillformad, svagt bränd, med bottnen något kullrig. Till färgen är den gråbrun.

Graferna

Göteborgs Museum N:o 1512.

Rätn. i verkl. storl.

Skänktes 1876 af landstingsm: Hr Daniel Magnusson på Flateby, och är funnen i en sandbacke vid Verlycke i Torsby socken, Inlands Södra Härad af Bohuslän. "I denna backe" — skref gifvaren — "som begagnats till sandtägt, har för några år sedan funnits en mängd lerurnor, och ännu är der ej svårt att påträffa sådana, ty stället, der de finnas, utvisas af på marken liggande större och mindre kullerstenar, hvarunder urnor strax uppstäckas, stundom ett flertal af olika storlekar, hvilka, som jag funnit, varit omgärdade med på kant stående mindre, tunna stenar i svartaktig mylla blandad med träkol. De flesta urnorna synas vara krossade af den ofvanpå marken liggande stenens tyngd, dock är lätt urskilja, att uti dem finnes aska och fragmenter

af ben. Denna är en del af backen oberörd af grustagningen, så att vidare upptäckter der lätt kunna göras." — I dokt. Stolpes vid Arkeologiska Kongressen i Stockholm 1874 aflagda redogörelse för fynden i Björkö ("Comptes rendu" pag 639) ser man, fig. 32, en dylik liten urna, dock prydd med några kretsar rundt kring öfra delen. Den å föreg: sida afbildade innehåller ett kollekt Gulsver jemte benskärfvor. Bottnen är utvändigt så pass tillplattad, att urnan kan stå upprätt. Färgen är smutsigt brungul.

Graferna.

Göteborgs Museum N:o 473.

Som den nu är, är den hög 6¼ dec. fum; Största diam: 6¾; under bottnen 2½.

Skänkt af fru landshöfdingskan Virgin 1866, är denna urna upptagen på Stafsinge mosse, nära Falkenberg. Den tyckes vara af fin lera, mörkt gråbrun till färgen och formad för hand. Finnes afritad bland Stålés Svenska grafkärl.

Grafurna.

Göteborgs Museum, N:o 1486.

Höjd 7/8 dec. t. diameter öfverst 7 3/4 dec. t. på midten lika.

Denna särdeles vackra grafurna, enligt dokt. Montelii omdöme förskrifvande sig från äldre järnåldern, är upptagen inom Lyse socken, Stångenäs härad, Bohuslän 1875. Skärfvorna efter densamma, dock långt ifrån fulltaliga, skänktes af artisten H:r Laurits Baltzer. De hafva sedan, så godt ske kunnat, hopsatts med draglim, hvarigenom åtminstone den förra del uppslått, att man kunnat erhålla en bild af det hela. Urnan är tydligen formad för hand, utan krukmakare-skifva, men detta oaktadt korrekt och välgjord. Fördjupningar märkas på sina ställen, åfvensom af tryck af fingerspetsar. Materialet är som vid den sid. 34. afbildade urnan från Hafsinge mosse, N:o 473.

Grafurna.

Göteborgs Museum, N:o 389.

Mättet, se texten.

Af denna urna har allenast erhållits nedra halfvan, jemte en mindre bit, nående upp till mynningen, genom hvilkas sammanhållande dock en pålitlig rekonstruktion af det hela kunnat ernås. Diametern midtpå är 5 decimaltum, men den i mynningen, äfvensom höjden, hafva, för piesens ofullständiga beskaffenhet, endast approximatift kunnat angifvas, och ses bäst af ofvanstående ritning. Urnan svartgrå och svagt bränd, kan, såsom afrundad nertill, icke stå upprätt. Den säges vara upptagen 1854, i Lundby socken på Hisingen, Göteborgs län — möjligen vid Sannegård — men hela uppgiften är tvifvelaktig. Är skänkt af en h:r Pettersson långt innan jag tog befattning med Museisamling. Den finnes ock upptagen och afritad bland Stråles Svenska grafkärl, dock bland dem, hvilkas tillkomstperiod icke kunnat angifvas.

Grafurna från Sulcis.

Göteborgs Museum N:o 1282. Nytt n:r 5410.

Hög 5 1/10 decimal tum. Diameter ofvantill, invändigt 3 1/5. Midtpå, utvändigt nära 6 dec. t.

Här till slut en grifturna från Södern. Den skänktes 1862 af h:r K. L. Natt och Dag, som erhållit den i Palma-viken, belägen mellan Sardiniens S. V. hörn och den lilla ön S. Antiocho. Vid detta ställe har fordom legat en stad, kallad Sulcis — enligt H:r Natt och Dags uppgift en Romersk Koloni. Urnan, full af brända ben, är upptagen ur en forngrift på förenämnde ställe. Den är af långt fastare beskaffenhet än våra vanliga svenska grafurnor, och har utvändigt en hvit, kritaktig anstrykning, som lärer vara egen för urnor och andra fornsaker från södern.

Ottersjö Eka.

Göteborgs Museum N:o 803.

Längd 9 alnar, bredd 1½.

Funnen på bottnen af en mosse vid Ottersjö, i Dagsås s:n, Faurås h:d af Halland, skänktes denna farkost 1875, i följd af d. v. Studeranden H:r P. E. Holmbergs välvilliga förord, af Kr. H. Persson. Den är af bok. Från hvad tid, tillåter jag mig icke att säga. Båtar, af ett enda trädd gjorda, kunde i min barndom ännu finnas i bruk på ett och annat ställe. Göteborgs Museum eger ännu fyra dylika, från Vestergötland, Halland, Bohuslän och Vermland, af olika träslag, men alla mindre och sämre bibehållna än denna, som, för att vara urholkad ur en enda trädstam, visserligen är någonting mindre vanligt. Måtte den af Göteborgs Museum i all framtid väl vårdas!

Eken är genom två tvärväggar fördelad i tre rum. Tvärväggarna äro gjorda i ett stycke med allt det andra. En dylik tvärvägg finnes och på ännu en af museets kanoter, äfven denna från Halland.

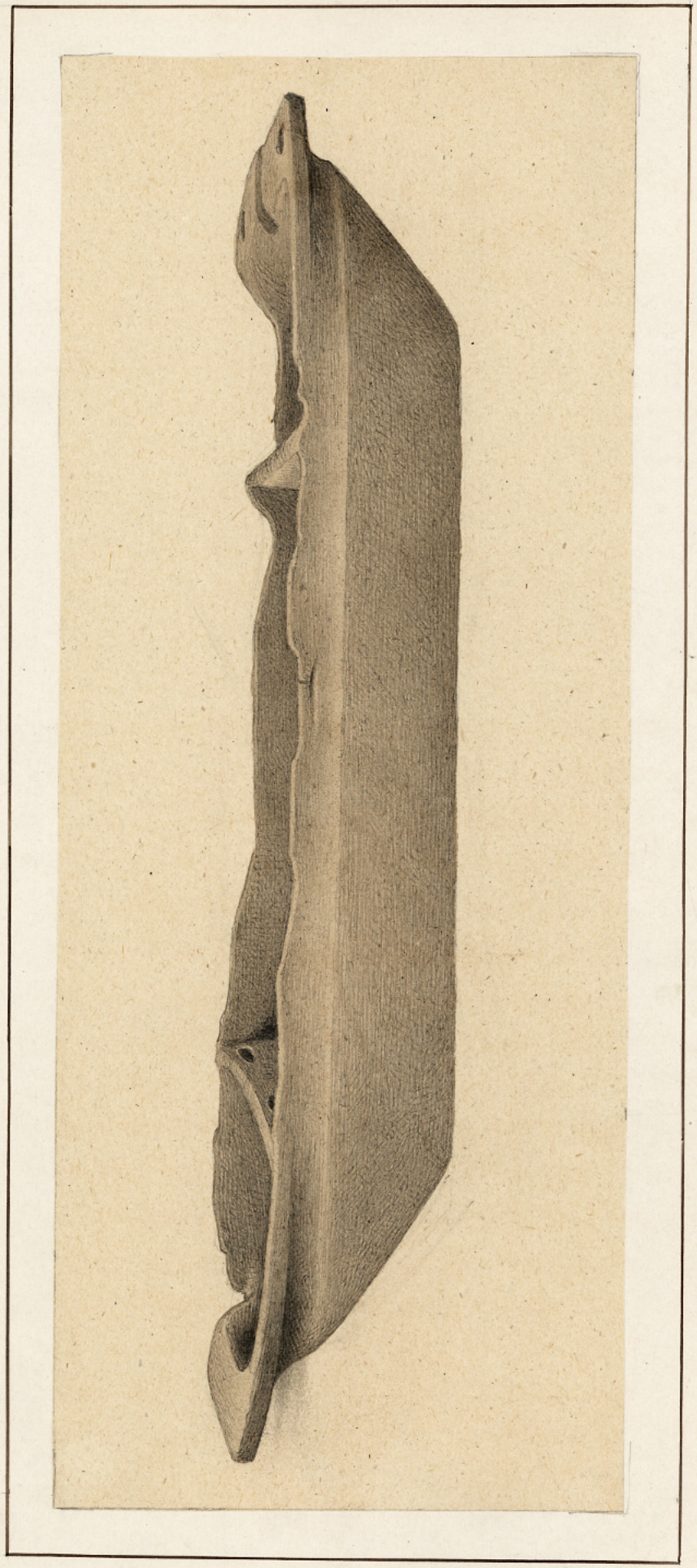

Skee runsten
Cederströmska saml.
Höjd 18½ dec. t. största bredden 6 d°.

Uti det, på bekostnad af Göteborgs- och Bohuslåns Hushållningssällskap, 1875 utgifna andra häftet af länets fornminnen och historia finnes sid. 166 professor Stephens tolkning af inskriften på denna runsten. Sedan detta häfte länge varit i hvar mans hand har dock råkat hända, att en person gjort mig uppmärksam derå, att tolkningen förutsätter att stenen varit längre i ena ändan, men att stenens skapnad alldeles motsäger detta, ett påstående som är fullkomligt rigtigt. Professor Stephens kunde ej veta detta och, om jag än hade i tid observerat förhållandet, så kände jag ej till uttolkningen innan den redan var tryckt. Nämnde tolkning förfaller alltså. Jag har ock, under fortsatt granskning, funnit origtigheter vid min Prof.r Stephens meddelade ritning, uppkomna genom svårigheten att på stenens skrofliga yta skilja de inhuggna dragen från naturliga ojemnheter. Närlagda ritning anser jag för närvarande rigtig, utan att kunna gå i god för dess ofelbarhet.

Till mera öfvade runläsare än jag — Prof.r Stephens först och främst — hemställer jag emellertid, om icke stenen, som den nu är, kan vara fullständig, endast med några få stafvar mera i nedre, tjockare ändan, ej i den öfre. Det är ingenting ovanligt, att på runstenar finna ✱ i st. för ✝, och jag skulle då läsa: "Gilfihr Fulkasun [au] ft Jaun. Idvinr Fæi [pi]"

Böndeme i Bohuslän uttala vanligen o som ö, alltså Jaun = Jön = Jon. Och att Edvin [Idvinr] var ett i forntiden brukligt namn, intygas deraf, att under den Engelska s. k. "heptarchien" regerade i Northumberland en konung Edvin, son af Ella, som vid år 626 antog kristna läran.

Fors dopfunt

Tillhörig Fors kyrka i Tlundre H:d.

Hög 1 aln 11 decimal tum [alet mera]. Yttre diameter 1 aln 5 dec. t.

Enkel och bastant, men vacker, prydd endast med ett ornament liknande upp och ned vända liljor kring brädden och en smal chevron eller rättare sagdt sågformigt ornament strax under skålen, ansågs denna dopfunt af härnare räkna sin tillkomst från 11–1200 talet. Skilen uti inskriften tillhör åtminstone nämnde tid. Den lyder så här:

"✠ Ore huo s* Criste benedictus sit lapis iste. Alexander me fecit."

Namnet Alexander tyckes antyda, att funten är gjord af utländsk man. Munkar och prester utrikes ifrån inkomna, kunna varit ganska förfarna så väl i fria konster som ofvest i förfärdigandet af, hvad till gudstjensten erfordrades.

Den Fors kyrka, som eger funten, får ej förblandas med det historiskt märkvärdiga "Fors i Ranriki," som nu, med dansk brytning, heter Foss.

* sacro ?

MEDICTVS:SITLAPIS

Hulareds doppsten.

Göteborgs Museum N:o 1070.

Höjd 1 aln 12 dec:t. diam: 1 aln 3½ dec:t.

Hulareds kyrka i Kinds härad, annex under Dalstorp och, liksom denna, mycket förfallen, är nu 1877, tilldömd att rifvas, hvarefter båda församlingarna äm-na bygga gemensam kyrka på annat ställe. I följd häraf, och med kongl. Vitterhets-Historie-och Antiquitets Akademiens medgifvande, erhöllos, på hem-ställan af Herr kyrkoherden D:r B. Ardell, de doppstenar, hvilka å båda dessa ställen förefunnos, till Göteborgs Museum. Detta så mycket lyckligare, som så väl den ena som den andra stenen stod under bar himmel, ut-satt för all möjlig vanvård. Rådas hitförande bekostades af brukspatron Fredr. Bressewitz på Limmared. Om Dalstorps doppsten blifver på annat ställe afhandladt. Hulareds-stenen är alltigenom romansk, närmande sig i sin allmänna form den nedan beskrifna från Fors, och är, som denna, troligen från 11 el. 1200 talet, samt för öfrigt enkel och smakfull.

Finnekumla dopfont.

Göteborgs Museum. N:o 1078.

Hög 1 aln 8½ dec. t. Yttre diam: 1 aln 1½ d. t.

Denna vackra och för sin på fotstycket befintliga runrad märkeliga dopfont observerades först 1866 af nu varande amanuensen vid Upsala universitet doct. J. J. Lindal; men låg ännu 1876 qvar å Finnekumla kyrkogård, fotstycket delvis under jord vid norra kyrkogårds muren och funtskålen på ett annat ställe. På förord af k:l Häradshöfdingen V. C. Olivecrantz, erhölls den af församlingen som gåfva till Göteborgs museum, hvartill åfven Kongl. Vitterhets-Historie och Antiqvitets Akademien gaf sitt samtycke. Angående inskriftens tolkning, äro meningarna delade. Visserligen är man öfverens derom, att de sex första runorna skola betyda Andreas, men hvad de tre följande betraffar — af hvilka den första är en s.k. samstafva runa — vilja somliga, med vår vördade riksantiqvarie i spetsen, och stödjande sig på likheten med en annan run-inskrift å en i Rikmuseum befintlig dopfont från den helt nära Finnekumla liggande Vängshems kyrka, att de skola vara en förkortning af "gærthe" = gjorde. Andra deremot, bland dessa först och främst vår lärde runtolkare Prof:r G. Stephens, läsa "Tokæ", åter andra Okæ = Öke. Funten förmodas vara från 12- eller 1300 talet.

Tverreds dopfunt.
Göteborgs Museum, N:o 1098.
hög 1 aln 10 dec.t. diam. 1 aln 5 d.t.

Denna mosslupna invalid bland dopfuntar fans inlagd i en gärdesgård invid Tverreds kyrkas förra plats vid stranden af sjön Åsunden. Jag underrättades om dess tillvaro derstädes af dokt. A. Nilsson och den afhemtades med församlingens samtycke 1874 på bekostnad af brukspatron Fr. Brusewitz på Limmared. Den röjer så väl i ornamentik som i skålens form, samt deruti, att längs hvardera kanten af den hela 5 dec. tum breda brädden löper en djup fåra, en märkvärdig likhet med Finnekumla dopfunten N:o 1078, men skiljer sig dock från denna genom de olika listerna på fotstycket. Temligen säkert äro båda från samma tid, till och med af samma hand.

12 d. 1300 talet

Hajoms doppsunt.

Tillhörig Hajoms kyrka i Marks h.d.

höjd 13½ dec.t. diam utvänd. 1 aln 6 d.t.

En klumpigt formad, men dock särdeles prydlig doppsuntsskål, på hvilken under långsträckta arkader ses framställningar ur den helige Christofers lefnad, från hans födelse tills han blef kristen. Då medeltiden uti dylika skilderier icke hållit sig strängt vid traditionen, utan tillåtit sig hvarjehanda tillägg och utflygter på egen hand, torde jag göra rättast uti, att här framställa berättelsen just så, som figurerna på sunten angifva den, helst denna uppfattning torde vara rätt så god som någon annan.

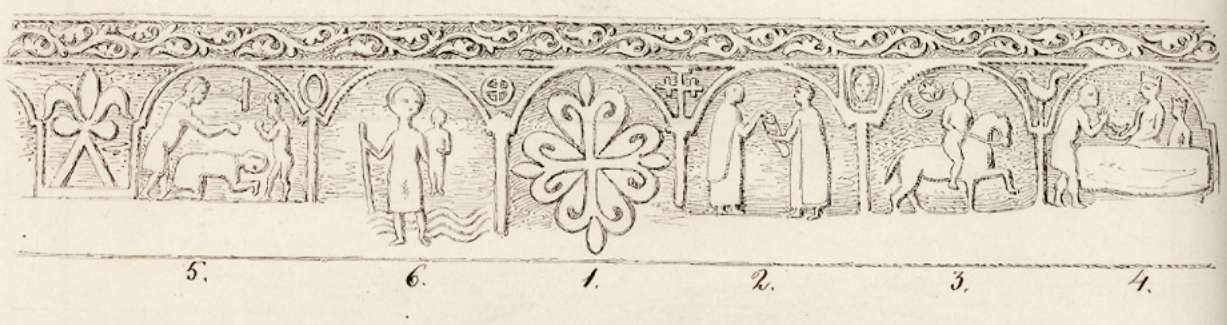

5. 6. 1. 2. 3. 4.

N:o 1, hästen, utmärker berättelsens början. I taflan N:o 2 ser man den helige mannen, som nyfödd barn af hedniska föräldrar, af en hednisk prest gifvas det för kristna så hemska namnet Reprobus, den fördömde; från varon af doppsunten visar, att det ej är fråga om någon kristelig dop-akt. I taflan N:o 3 rider Reprobus bort för att söka tjenst; ty när han vuxit upp och blifvit en hygstor och stark karl hade han lofvat sig sjelf, att icke tjena någon annan än den mäktigaste konung i verlden. Hvad betyder det hufvudet, som liksom lyfter ut genom en fönsterlugg? Är det måhända någon kär anförvandt, som blickar ut efter den bortilande? Och Reprobus red hela natten igenom, se månen och stjernan! och i morgonvakten, se tuppen! kom han till ett herrligt slott. Der fann han en mäktig konung, hvilken han gaf sig till att tjena. På taflan N:o 4 ser man honom tjena konungen, förmodligen är det meningen, att han lemnat konungen en dresserad falk. Så väl konungen som drottningen sitta vid bords. Men när denne konung en gång hörde Satans namn nämnas, blef han förfärad, deraf förstod Reprobus att

Satan måtte vara mäktigare än konungen. Han gaf sig då på väg igen för att uppsöka Satan, viljande tjena denne. En vägvisare förde honom i en skog, der fann han Satan och tillbad honom (N:o 5). Hvad skall det lodräta strecket ofvanför betyda? Möjligtvis begynnelsebokstafven till namnet Jesus. Ty en gång, då Satan hörde det namnet, visade han stor fruktan; Reprobus insåg då, att Jesus måtte vara än mäktigare än Satan. Han sade alltså farväl åt den senare och gaf sig ut, för att söka Jesus Christus. Han kom till en strid ström, der fann han ett litet barn gråtande, det bad att blifva buret öfver. Han tog det upp och bar det till andra stranden, trots det vilda brusande vattnet (N:o 6), men kunde ej förstå, att han, den starke mannen, fann det lilla barnet så tungt. Han fick det svar, att han buret verldens herre och med honom all verldens synder. Af trötthet och ansträngning insomnade han, och då han vaknade stod vid hans sida en eremit, af hvilken han blef döpt, och blef kallad i dopet Christophoros, en som bär Christus. Sagan har en lång fortsättning, men huvudsumman deraf är, att Christophoros, som nu ändteligen funnit i Christus den mäktigaste bland konungar, blef sedan för beständigt dennes tjenare och

förvärfvade sluteligen någorstädes i Mindre Asien martyrkronan vid år 250 efter Christi börd. Dopfunten, romansk till hela sin karakter, förskrifver sig sannolikt från 12 el. 1300 talet.

Dalstorps dopfunt.

Göteborgs Museum. N:o 1069.

höjd 1 aln 12½ dec. t. skålens diam. 1 aln 10 d. t.

Förr i tiden var det en mycket omfattad åsigt, vitsordad äfven af utländska häfdatecknare, till dömes den vördige patern don Juan de Mariana, att de rå folkstammar, hvilka under den tidigare medeltiden kullkastade det romerska väldet, utgått från den skandinaviska Norden. I våra dagar är detta för ingen del någon trosartikel. Hvarföre det ej skulle kunna vara sanning, begriper jag dock verkligen icke, då ju ingen förnekar, att våra förfäder eröfrat så väl England som en stor del af frankrike och Nederländerne. Än mindre betviflas Gustaf II Adolfs, Carl Gustafs och Carl XII:s sagolika bedrifter i Polen och Ryssland. Men om något skulle bidraga till att kännetecknа vår allmoge, såsom deras stamförvandter, af hvilkas vilda framfart Italiens fornromerska monumenter förete de mest talande vittnesbörd, är det just det barbari, hvarmed de vackraste lemningar af medeltidens konst behandlats. Arbetets skönhet, dyrbarhet, rikedom på detaljer, ingenting har kunnat åt detsamma utverka en skonsam behandling, och den första rörelse en svensk bonddräng, af det vanliga slaget, gör, när man för honom utvisar något kullfallet minnesmärke från fordom, är att sparka åt det med foten och spotta derpå. Detta är omedvetet, för ingen del illa menadt; men det ligger i sjelfva blodet. Se, till dömes, huru de vårdat den vackra, fina funten från Styrsnäs, N:o 359; än värre den från Skredsvik N:o 361. Och i hvad bedröfligt skick befinner sig ej denna från Dalstorp, så behaglig både till form och ornering. Vår utmärkte fornforskare frih: Gabr. Djurklou såg den 1861, stående på kyrkogården under takdroppet, alldeles förderfvad af vatten, som under en mängd vintrar fått frysa i densamma och sönderspräng den något spröda kalksten, hvaraf den är gjord. [Förmodligen af sten från Kinnekulle, petrifikater och svärdfiskben ses deri]. Frih. Djurklou uppförde den på en lista öfver de fornsaker från Vestergötland, han önskade se på 1875 års utställning i Göteborg, — möjligen med någon baktanke, att sålunda se den befriad från vanvård. I följd

dels af misstag om liden, äfvensom af stenens ovanliga storlek och tyngd, inkommen ej i tid; men har efteråt, genom kyrkoh. d:r B. Ardells bemödanden af församlingen, mot en ringa godtgörelse och med kgl. Vitt. Hist. och Ant:ts Akad:ns samtycke, erhållits för museum, samt på bekostnad af Brukspatron Fredr. Brusewitz på Kinnared hitförts. Ännu i sitt djupa förfall betydnings- och vördnadsvärd, utgör den en af pärlorna i Göteborgs Museum. Måtte den i all framtid väl vårdas!

Refvesjö dopfunt.

Tillhörig Refvesjö k:a i Kinds h:d.

Hög 1 aln 9 dec:t. yttre diameter 1 aln 1 d:t.

Äfven denna dopfunt är för sin ornamentering bland de vackraste och egendomligaste man kan se. Torde vara från 12 el. 1300 talet. Då det ej lyckades mig att få inköpa den till Göteborgs Museum, lät jag deraf taga en afgjutning i cement och sand, som nu finnes uppförd under N:o 1085.

Askums dopfunt.

Göteborgs Museum N:o 353.

Hög 1 aln 11 dec:t. skålens diam. 1 aln 4 d:t.

Södra delen af Sotenäset i Bohuslän utgöres af Askums socken, en mycket kuperad trakt, med en mängd från hafvet ingående s. k. "kilar" och en sjövand befolkning, bland hvilken det är någonting helt vanligt, att se hustrur och flickor ensamma skota seglet. Här på gården Vegge [Veggir] lärer konung Tryggve, Olof Tryggvasons fader, haft sitt egentliga säte — historien nämner ej uttryckligen detta, men alla förhållanden göra det sannolikt. Här utanföre, i fjorden — "austan firi Sotanési" — drabbade han samman med konung Gudröd Gunhildsson och blef slagen af denne. Hans döda kropp fördes högtidligast först till enkan på Vegge, och sedan vestan ut öfver näset till Tryggvaröe, hvarest på Snorre Sturlusons tid sägnen visste att utvisa den fallne hjeltens hvilorum. Enkan flyktade öster till Gardarike, genomgick, tillika med sonen Olof, många öden, löstes ur träldom af Rodin, hvilken vi seodmare finna bosatt på

Vegge. Ty när Olof den Helige ville eröfra sitt anborna rike, fick han, sig till bistånd, ett långskepp "fra Viggia fra Lodni" — det fans visserligen ännu ett Viggia [nu Vigg] i Orkdölafylket och under en senare tid derstädes en annan Lodin, men om denne är ej här fråga. Lodin dref handel och låg äfven som oftast ute i vikingafärd [sjöröfveri] — Vegge med sin hamn, dold bland klippor, passar förträffligen till pirat-näste. Längre fram i tiden, 1134 — året före Kongahells förstöring af Venderne, då slaget stod vid Fyrileif på Stängenäs mellan Magnus Blinde och Harald Gille, stupade på den förres sida Ingemar från Ask — socknen hette då Ask, sedan Askheimr och nu Askum — Hans sista ord voro en klagan att aldrig mera få komma åter till detta sitt hem. Från denna i historien frejdade socken fick Göteborgs Museum 1875 som gåfva emottaga dess tvenne dopfuntar. Hvilkendera som är den äldre, kan jag ej afgöra, mycket mindre om Ingemar från Askum kunnat blifva kristnad i någondera. Under en af de små arkaderne längs brädden på den här afbildade — dock på ritningen ej synlig — synes en lilja, alldeles sådan som Vasa-vapnets. Denna funt särskiljer sig äfven från andra genom godsets särdeles tunnhet i skålen. De trenne djuren, hvilka tillsammans bilda fotställningen, äro klumpigt arbetade, dock ser det hela zirligt, lätt och originellt ut. Consecrations-korset ses på brädden.

Draksmarks kalk.

Tillhör Draksmarks församl. i B.L.

Höjd $5\frac{9}{10}$ dec. tum. Diameter $5\frac{1}{5}$ dec. tum. Vigt 133 ort.

Det är en ofta omtuggad sats, att för de sånger, hvilka sekler igenom sjungits i våra bygder, alltid någon verklig händelse ligger till grund. Men skall man döma från dem, som i vår närvarande tid diktas, så torde denna förutsättning som oftast slå felt. Tänka vi oss deremot tillbaka till fornliden, så draga vi ju ej i tvifvelsmål, hvad en Livius, en Quintus Curtius, en Snorri Sturluson, m. fl. åt oss upptecknat. Och dock är allt detta föga annat än traditioner, delvis förvarade i sånger, uppskrifna kanske först ett, två till trehundra år efter det tilldragelserna egt rum. Hvarföre skulle man då icke kunna bland verkliga händelser

införa äfven de, för ingen del otroliga, hvilka utgöra ämnet för den väl-
bekanta sången om Axel och Skön Valborg — kanske den skönaste perlan
i hela vår folkpoesi. Men söka vi i krönikorna någon hållhake för vår tro
på denna tilldragelses sanning, finna vi ingen dylik. Den förste som om-
talar i frågavarande sång är Ödman, på 1730 talet, som, på sitt vanliga
obevisade sätt, vet förtälja, att konung Hakon i Norge, som mycket älskade
Skön Valborg, hvilken bodde på Hultås — en gård i socknen — lät, henne till
behag, 1734, uppbygga Draksmarks klosterkyrka. Den i trettonde seklet
författade Hakon Gamles saga, som hvarken känner till Axel eller Val-
borg, säger eljest, att konungen lät i Tunsberg uppföra Barfota bröder-
nas kyrka, som sedan blef flyttad söder till Draksmark: der lät han
bygga Marieklostret med en stenkyrka, hvartill han gaf 50 mar-
kabol jord. Den lärde norrmannen P. A. Munch sätter eljest klostrets
tillkomst vid år 1260. På goda skäl har vår grundlige och erfarne fors-
forskare Dr. Hans Hildebrand sökt bevisa, att den här afbildade kalken
tillhör sistnämnde tidsperiod. Hans slutord äro: "Sannolikt hörde kal-
ken till de redskap, med hvilka en kyrkas grundläggare plägade för-
se hennes högaltare." Emellertid har det nu, sedan A. E. Holmberg
skref sin afhandling om "Draksmarks kloster etc." ansetts vara bevisadt, att den konung
Hakon — han kallas ju ock i visan "Hakon, konungens son" — som var
Axels medtäflare om Skön Valborgs ynnest, för ingen del, såsom ofvanför an-
tagits, var Hakon Herdabreid, utan konung Hakon Gamles son af sam-
ma namn, som redan under fadrens lifstid bar konungatitel, men afled
före honom 1258. Och som nu denne unge Hakon 1249 förlofvades på
Torskabakki [Torskog] med Birger Jarls dotter Richissa, så måste hans giri
till Valborg skett före den tiden. Då nu Gudsförsakelsen, som förböd äktenskap
mellan dem, hvilka befunno sig i s. k. andelig skyldskap — hvartill räkna-
des, att vid dopelsen en och samma person stått fadder till båda — infördes i
Norden af kardinalen Vilhelm af S:t Sabina 1247, bestämmes alltså tidpunkten
för tilldragelsen till tiden mellan 1247 och 1249. En annan beaktansvärd
omständighet är, att värdigheten som romersk kejsare innehades den tiden
af Fredrik II, men sången kallar den kejsare, Axel Thordsson gaf sig att tjena,
Henrik, hvilket ovilkorligen kommer en att tänka på Henrik Raspon Mark-
greve af Thüringen, som just under åren 1247 och 1248 af ett missnöjdt
parti uppställdes som motkejsare mot Fredrik. En vidare infallen en Ha-

kon Hakonssons längre vistelse på det icke långt från Draksmark belägna Dyngia [Gullmarsberg, ej Dyngö, som Munthe m. fl. vilja] precist på året 1248. För dem, hvilka i sägnen om Axel och Valborg ovilkorligen vilja se en sann händelse, torde dessa annotationer få utgöra ett bidrag. För öfrigt är knappast troligt, att sången är samtidig med händelsen. Språket var på 1200 talet ett helt annat, för den nu lefvande generationen alldeles oförståeligt, och dessutom nämnes på ett ställe Sta Brita, som lefde i en vida yngre tid. Troligen har någon munk, under klostrets senaste tillvaro på 1500 talet, diktat sången och på forntida vis lärt den åt allmogen. Att den tillhör katolska tiden, derom vittna åtskilliga inre kriterier; men katolicismen hade en lång efterdyning. Enligt Ödmans intygande, har den varit känd sedan medlet af 1600 talet och än längre tillbaka.

Hvart har all Draksmarks herrlighet tagit vägen? Ödman visste berätta om ett ännu på hans tid i behåll varande stort rosettfenster på vestra gafveln. Detta jemte ett par stenhufvuden och nedra delen af en pilaster, hvilka jag för 30 år sedan såg på stället, berättiga till det antagande, att byggnaden varit med stenhuggerier smyckad. Enligt sägen skall sten från Draksmark blifvit förd till Bohus vid slottets ombyggnad på Ivar Krabbes tid. Men bland Bohus ruiner finner man ej ringaste stensnideri. En annan sägen förmäler, att fältmarskalken grefve v. Ascheberg låtit föra en del grafstenar m. m. till Gullmarsberg för sina nybyggnader derstädes. Men der har jag ej kunnat finna ringaste spår dertill, och personer, hvilka bott der länge, hafva ej heller kunnat utvisa några. Ett enda stenhufvud, mycket mutileradt, och troligen från början placeradt som konsol under någon takpelare finnes å Göteborgs Museum uppbevaradt. Det enda synliga minnet af Kong Hakon, Axel och Skön Valborg, Draksmark nu har att uppvisa, är denna herrliga, skönt formade kalk, påminnande i dubbelt afseende huru, enligt sången,

"Lyckan hon vänder sig ofta om."

Grafsten från Foss.

Göteborgs Museum No. 360.

Bredd öfverst 1 aln 17 dec. t; nedtill 1 aln 13½ dec. t. Öfra stycket långt 1 aln 1 d. t, det nedra 1 a. 2 d. t.

Denna sten lades på 1320 talet uti eller invid den i historien genom konung Östen Haraldssons dräp, m. fl. tilldragelser välbekanta Foss – fordom Fors – kyrka i Tunge härad af Bohuslän, som minne efter hustrun till lag-

mannen i Viken Thorgeir Symunarson, som 1319 bland andra vittnen tillstä-desvar, när Konung Magnus Eiriksson valdes till konung i Norge och nämnes uti den vid detta tillfälle uppsatta handling. Den längs kanten gående inskrif-ten, en af de ytterst få på vårt gamla norräna språk, Bohuslän ännu egde qvar, lyder: "Her: hvilir: vnd . . . . kona: pores: symunar: sonar: logh: mantz: i: vikinni: er: andades: i: do: anno: dni: mccc: . . . . ft: halvartz: messo: di:" (degi) Hällen har bestått af trenne stycken, af hvilka den medlersta icke nu mera finnes i behåll; deraf lakynerne i inskriften. Ödman lärer sett ett fragment af det felande stycket, och derefter i sin "Chorographia Bahusiensis" kunnat anföra några flera bokstäfver. De i behåll varande tvenne stycken lågo framför ingången till sa-kristian i Foss kyrka — knappast på deras ursprungliga plats — skänktes, på herr prosten och ordens ledamoten G. W. Carlsons förord, till Göteborgs museum, och räd-dades sämedelst från total utslitning.

Öxabäcks kyrkoskåp.
Göteborgs Museum No. 346.

Högt från golfvet till korsets spets 4 alnar 5 dec. t. bredt 1 aln 6½ dec. t. djupt inv. 12¼ d. t.

Sannolikt från 1400 talet, om ej äldre. Är ornamentet på gafveln ursprungligt, så anvisar det åt den välbekanta svenska träsnidare-ornamen-tiken, bestående i cirklar, rosetter etc. en vida högre ålder, än man hittills vågat antaga. Skåpet är invändigt, förmedelst en äfven utanpå synlig trävägg, de-ladt sänkrätt i tvenne halfvor, hvardera försedd med hyllor. Nertill finnes ett särskildt gömme. Dess tillvaro i Öxabäcks kyrka i Marks härad angafs för mig af vår högt värderade fornforskare frih. G. Djurklou. Men då jag skref dit, för att få skåpet till vår utställning, befans att det blifvit såldt på auktion — den gamla historien! — Köparen, gästgifvaren på Skene, var dock glad att få afstå skåpet för 10 kronor, emedan, som han skref, annan person inköpt det i hans namn, och när han fick se det, tyckte han att det var alltför fult. Det är dock ej fulare, än att det med någon samstilig ornementation gerna kunde passa till grundtyp för mindre skåp m. m. i våra dagar. Variatio dilectat!

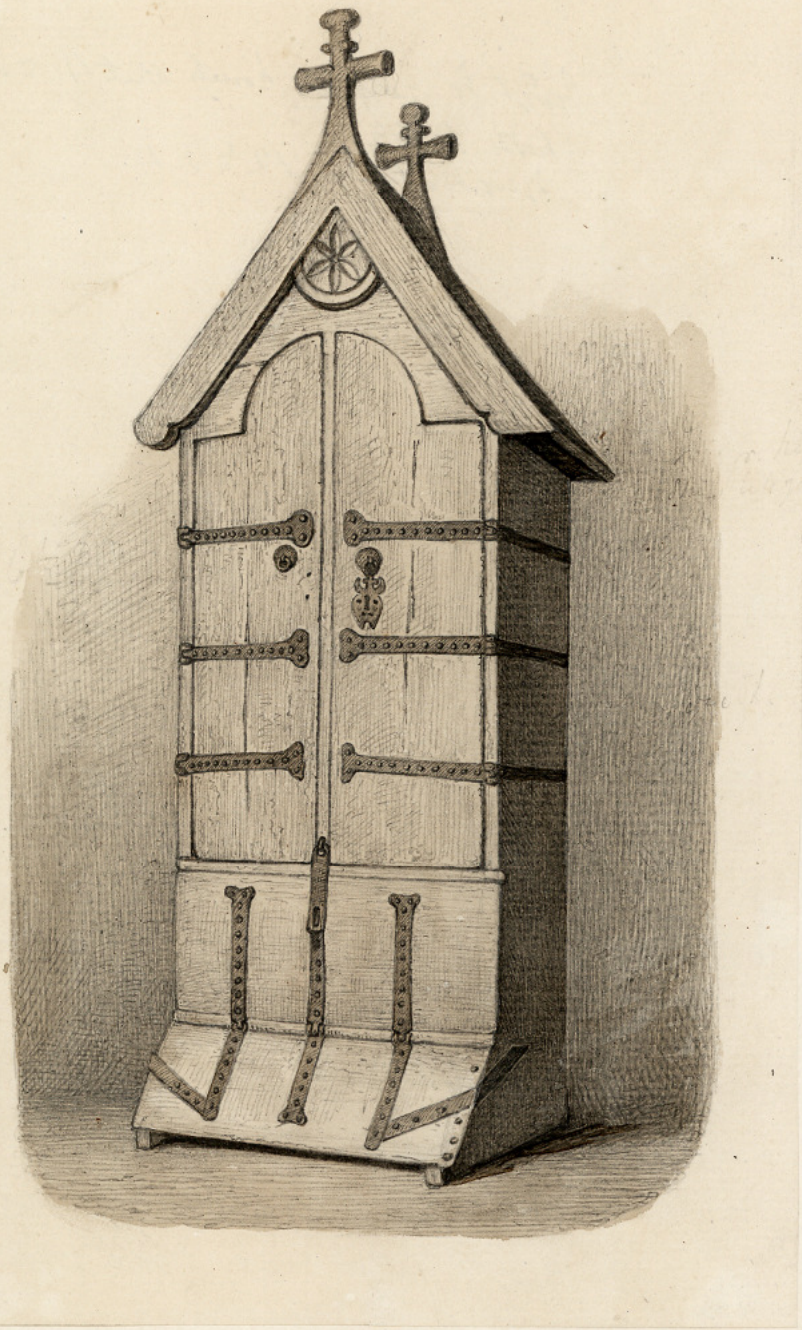

Berghems dopfunt.

Tillhörig Berghems kyrka i Marks h.d.

Höjd 1 fr decimaltum, öfre diameter 15 dec.t vigt 62 ℔.

Ett ganska underligt ting! Hvem hade väl trott, att en dopfunt nånsin kunde hafva ett så materialistiskt utseende, som det af en malmgryta på tre fötter? Och dock är pjesen — det ser man på korset och biskopsbilden — från början ämnad till dopfunt och icke till gryta. Inskriften, gående rundt kring densamma, med fraktur-munkstil af jemn en vanlig tums (gamla måttet) höjd, lyder: "✠ ✠. ano. dm. m.cccc.xlix. facta. et. completo. est. hoc. opvs. per. manus. iohanis et heinrici artificum." Det sista ordet står ofvanför raden. Biskopsfiguren har nedanstående utseende; den andra figuren är förmodl. konstnärens märke.

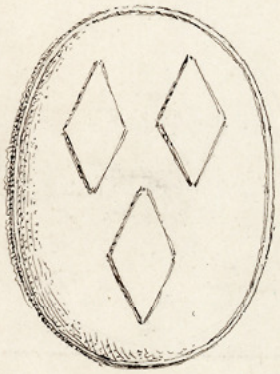

kyrkas dopkar.

Inskriften på Berghems kyrkas dopfat.

Marstrands kalk

Tillhörig Slottsförsamlingen å Carlsten.

Silfver. Hög 6 decimal tum 1 linie, skålens diam. 3 tum 3 linier. Vigt 82 ort.

Första gång man uti historien hör Marstrands stad omtalas är 1225, med anledning af en derstädes förefallen skärmytsling mellan det uppröriska band, som är bekant under namnet "Ribbungar" och Skule jarls folk. Hakon Gamles saga är den urkund, som till våra dagar öfverbringat kännedomen häraf. Mot slutet af samma krönika uppräknas äfven bland nämnde konungs flera nyttiga inrättningar, att han låt bebygga "Malstrand" och många andra öar i Viken. Konung Hakon kom till regeringen 1217; det är alltså mellan nämnde år och 1225 som Marstrands samhälles första tillkomst bör sökas. Emellertid är ej derföre sagdt, att orten redan på den tiden fick privilegier såsom stad, detta är möjligt, ty det nämnes, att vid tillfälle af ofvannämnde skärmytsling många handelsfartyg lågo i hamnen, men emellertid känner man icke till några stadsprivilegier äldre än 1442. Det är nästan säkert, att när konungen låt bebygga ön, han vid samma tillfälle låt der uppföra kyrka; men troligast har denna, liksom den, han låt uppföra på Öckerö, varit af trä — ett sådant der gammalt romanskt tempel, som det i Hitterdalen och andra dylika. Den af Ödman anförda inskriften å Marstrands kyrkas torn, enligt hvilken byggnaden skulle fullbordats 1260, har tvifvelsutan afseende på kyrkans sedermera inträffade ombyggnad af sten. Och då en ny kyrka äfven måste förses med de för messan nödige käril, är ganska troligt, att den här afbildade kalken just då tillkommit, åtminstone stämmer den sexflikiga foten in härmed [se dokt. Hans Hildebrands afhandling "Silfverkalk från Dragsmarks klosterkyrka, i "Bidrag till kännedom om Göteborgs- och Bohuslåns fornminnen och historia, häftet I pag. 93 och följ.]. Den obetydliga rymden af skålen erinrar äfven om den tid, då den officierande prestmannen sjelf utdrack vinet, lemnande kommunikanterne allenast brödet. Huru kalken sedermera kom att tillhöra slottsförsamlingen på Carlsten, vore intressant få veta, visst är, att den de senare åren varit förvarad i Marstrands kyrkas — fordna klosterkyrkans — sakristia.

G. Brauwelz 1876.

Ytterby handklädе.

Göteborgs Museum N:o 352.

Längd 3 alnar 17 d:t. bredd 1 aln 15 d:t.

När Ytterby gamla trånga och besvärliga kyrka 1870 blef dömd att rifvas, sedan församlingen redan åt sig uppfört ett nytt tempel på annan plats, väckte sådant betänkligheter på åtskilliga håll, emedan kyrkan hade det ryktet om sig, att vara den gamla, enligt traditionen af den helg. Halfvard, på K. Olof Haraldssons tid, byggda. En insändare i tidn. "Göteborgs Posten", norsk till börd, talade varmt för kyrkans bibehållande, och troligen utan att hafva sett densamma. Jag, som många gånger varit der, var af annan tanke, dels på grund af kyrkans structur och alla detaljer, dels derföre, att det föreföll mig högst troligt, att den äldsta Ytterby kyrkan legat i den del [suburbium] af staden Kongahell, som befann sig utanför borgen eller hastellet, i likhet med hvad i andra medeltidsstäder var förhållandet, och att kyrkan just derutaf fått namn, såsom ock i gamla handlingar från 1600 talet bland Kastellegårdens gärden nämnes en "Ytterby flate". Men när, på 1500 talet, Kongahells välmagt och folkmängd betydligen sjunkit, såsom ock staden efteråt flyttades till annat ställe, befans det öfverflödigt, att hafva tvenne kyrkor så fått inpå hvarandra, som klosterkyrkan på kullen och Halfvards-kyrkan der strax nedanföre, hvadan denna senare — förmodligen först efter 1563, då hela staden afbrändts af Pehr Brahes knappar — flyttades längre bort på öga mark. Vår erfarne förntidskännare d:r Hans Hildebrand, som just i anledning af denna sak nedreste och besåg kyrkan 1871, delade min åsigt. Och då det ej kunde komma i fråga, att fortfarande, till ingen nytta, underhålla en byggnad utan allt historiskt och estetiskt värde, blef beslutadt, att allt trävirke skulle rifvas och försäljas, men stenmurarna få qvarstå, för att utvisa platsen, hvarest kyrkan stått. Innan dock beslutet 1872 verkställdes, var jag, enligt uppdrag från kgl. Vitterhets-Historie- och Antiquitets Akademien, på platsen, för att afrita kyrkan, hvilken rätning, uppsänd till Stockholm, ytterligare stärkte kgl. Akademiens åsigt, att denna kyrka icke kunde vara från en så långt aflägsen tid som St. Halfvards.

Vid detta besök, julitiden 1871, påträffade jag, under det yttre altarklädet, och med bränaglar vid altarbordet fastnubbadt, det här afritade gamla handklädе eller rättare sagdt endast ett bräsigt fragment af ett dylikt. Inom en ram af stylseradt

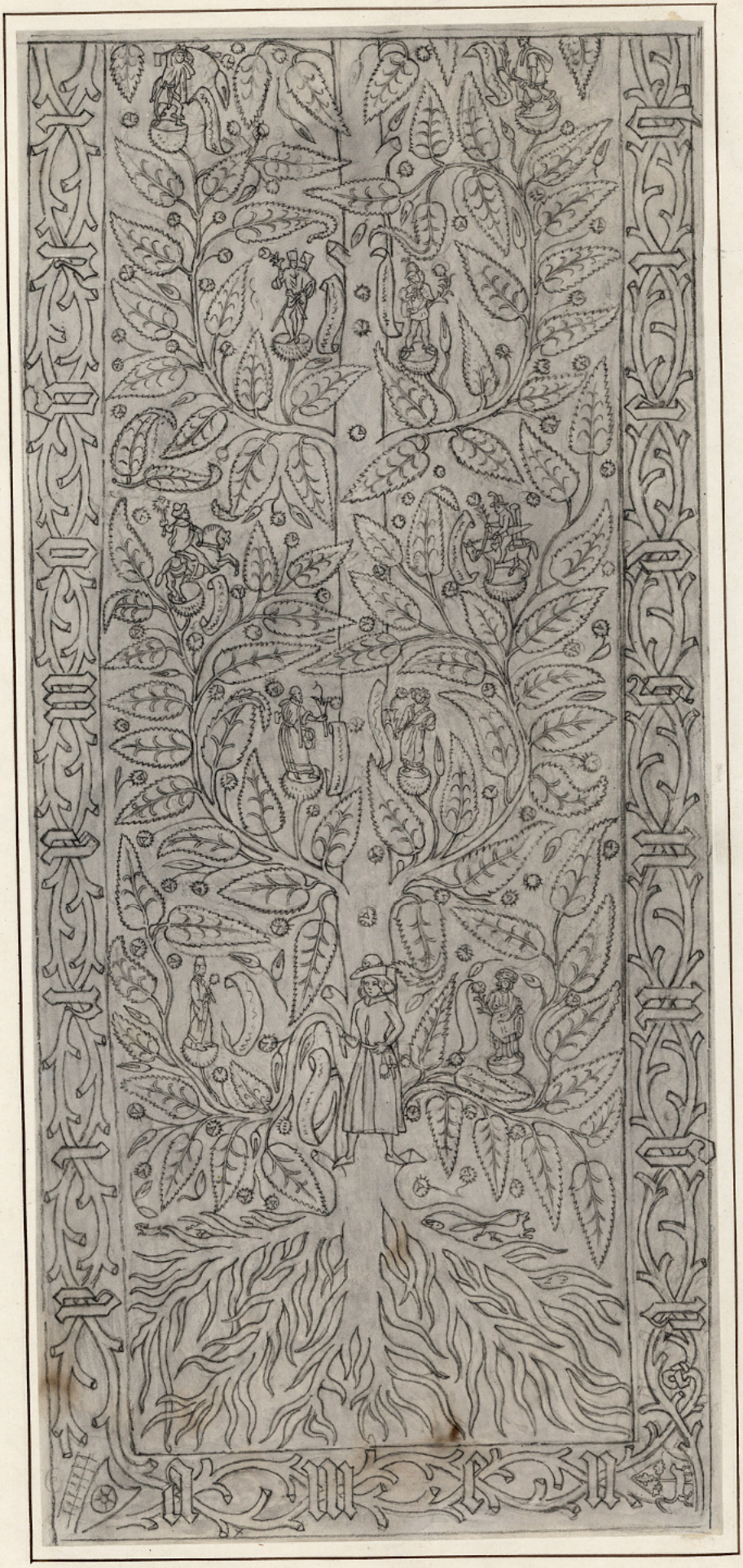

löperk, något när liknande en törnekrona, af hvilken ram dock nu mera allenast de med kol uppritade grunddragen, knappast skönjbara, qvarstå; framställes här ett träd med grenar och blad. Framför trädets stam står en figur, klädd somdet brukades i medlet af 1400 talet – hvarmed äfven tidsperioden för broderiets tillkomst är angifven. Andra enstaka smärre figurer, hvaribland ett par till häst, en hund, räfvar, harar m.m. förekomma här och der bland trädets grenar och rötter. Af samtliga föremålen äro dock endast ytterlinierne angifna, och detta med grönt, rödt, på några få ställen gult silke eller annan tråd. Ty värr äro de devicer, hvilka funnits på ettiketter invid figurerna, nu mera olåsbara. Bland infattningens löperk ses ännu svaga spår af bokstäfver. Å ena sidan har ofelbart stått: "Agnues dei qui" . . "förmodligen "qui tollit peccata mundi." Å andra långsidan kan man dechiffrera " " " " virgo Maria" – möjligen "ora pro nobis ella ler Dei Virgo Maria" – en mening innehållande lika många bokstäfver somden förut anförda, följaktligen passande att symetriskt uppställa mot densamma. Längs ena bredsidan läses, ännu temligen skönjbart, "Amen." Den motsatta bredsidan, såsom tydligen afklippt, visar, jemte devisernas ofullständiga skick, att duken förut varit större. Troligen har den varit ett långt handkläde, sådant som kalvliker än i dag begagna vid utdelning af brödet i nattvarden, till att hålla under hakan på kommunikanterne, på det att ej något af hostian måtte spillas. Märkeligt nog, är denna duk af drätt, väfd i ett mönster, som ännu i våra dagar begagnas till handdukar.

Stala altarprydnad.

Göteborgs Museum N:o 507.

Höjd 1 aln 11½ dec. t. bred 17½ dec. t.

Af detta i sitt nuvarande mutilerade skick ännu intressanta snideri i ek återstå tvenne halfvor, hvilka, så som de nu hopsatts, sannolikt nära fullständigt återgifva det hela af kompositionen. Ett stycke ofvantill, i midten, fattas, hvilket förorsakar, att man stannar i okunnighet, om den ungdomliga figur, som håller den liggande gumman i handen, för haft någonting i sin andra hand eller ej. Det hela har varit på gipsgrund målad och förgylldt, men hvaraf man nu allenast finner några få spår i de djupaste vinklarna. Huru ämnet för taflan varit, är ej godt säga. Kanhända skall hon föreställa den hel. Jungfruns sista stunder. Apostlarna

del 1876.

kring hennes läger äro visserligen nu endast elfva, men hufvudet till den tolfte har kunnat finnas å det ofvantill felande fragmentet. Eller skall kanhända det hela föreställa den hel. Britas död? En af de manliga figuremas snibbaskor, ståndkragarna på ett par af de andras rockar och den liggande qvinnans nunnelika drägt squallra om 1400 talet, såsom den tid, då konstverket kom till. Huru härmed helst må vara, finna vi här allaredan en tillstymmelse till den stora, vackra kompositions-stilen i renässansens historisk-religiösa målningar. Lemningarna lägo under predikstolen i Stala kyrka på Oroust, och afstödos af församlingen till Göteborgs Museum 1870.

Länghems relik-kors.

Tillhörigt Länghems k:a i Kinds h:d

Längden af det hela $16\frac{3}{4}$ dec.t. hvarutaf $13\frac{4}{5}$ gå på sjelfva korset, det öfriga på fotstycket. Bredd mellan korsarmarnas ändar $9\frac{4}{5}$ dec.t. Sjelfva korsträdets bredd 2 dec.t. Armarnes bredd 2 d.t. Tjockleken utom locket $\frac{1}{2}$ dec.t. lockets tjocklek $\frac{1}{30}$ d.t.

I Länghems kyrka, bekant såsom grafställe för Erik Stenbock och Malin Sture, äfvensom för en med runskrift försedd dopfunt, nu i Statens Historiska Museum, finnes detta kors. Det är gjordt af messing, och ofvanpå detsamma är fästadt ett mindre kors af brons, med den korsfästes bild i full relief. Å de fyra det större korsets ändar sitta evangelisternas symboler. De senare finnas äfven på fränsidan. Ännu en medaljong, större än de andra, har funnits, men är nu borta; den har haft plats under bronskrucifixet och, får man gissa, har den visat bilden af gudsmodren. All öfrig ornamentering, så väl på åt- som fränsidan, är ingraverad med grafstickel och skuggad med streck. Korset är i hög grad vanvårdadt; det lilla crucifixet, hvilket, som ritningen visar, rätteligen setat på åtsidan, är på ett ganska otympligt sätt fastspikadt på fränsidan öfver dervarande graverade figurer. Att korset ursprungligen varit ämnadt till relikgömme, derom vittnar dess låd-form, med deröfver fastnitadt lock — De på ritningen öfver fränsidan antydda punkter m. m. (ut.) visa, hvarest i kanterna nitarne sitta. a) är ett nithufvud i rätta storleken, b) visar kanten oc c) locket i profil. Stilen i ornamenterne m. m. förråder korsets ursprung från 1500 talet. Man eger ingen efterrättelse, huru det kommit till Länghem, men aldratroligast är, att det kommit in i landet som krigsbyte från katolska länder; ty relik-kors tillhöra

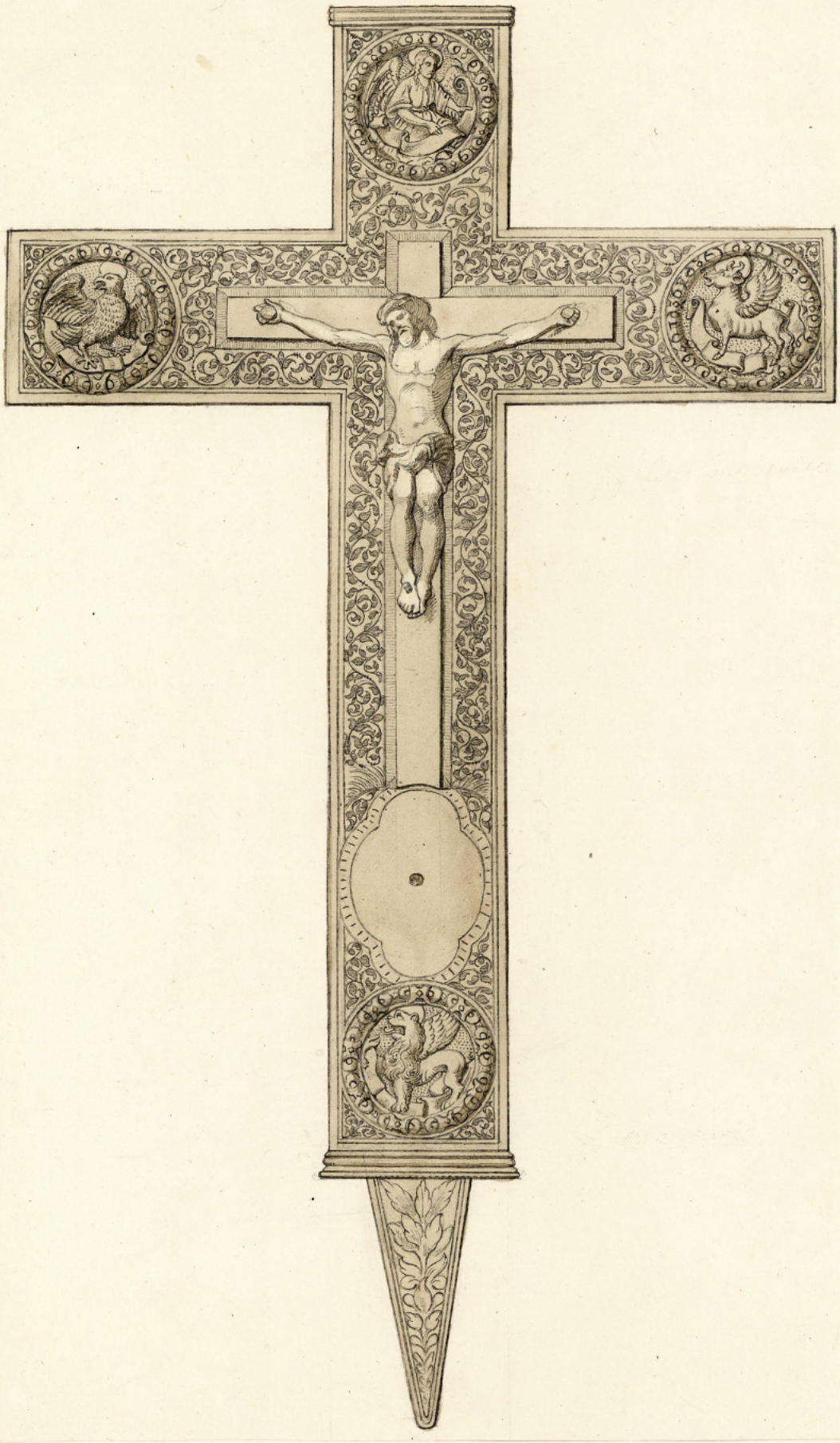

den katolska religions-kulten och vid tiden då korset förfärdigades låg i den skandinaviska Norden densamma i själatåget.

Ornamenteringen af korset, i hög grad värdad och smakfull, har ansetts förtjent af att återgifvas från båda sidor. Foldstyckets beskaffenhet visar, att korset varit ämnadt så väl till att stå på altaret som att vid processioner bäras uppsatt på en stång.

Hvad särskildt figurerna på framsidan vidkommer — utom de förut omnämnde evangelisternas symboler på korsets fyra ändar — ser man öfverst Veronikas (svettduk), med skuggbilden af den törnekrönte. Derunder bilden af Gud Fadern som en gammal man med jordgloben i hand [märkvärdigt lik ett scenikt s. k. "riksäple"] och jungfru Maria som regina coelorum, med Kristusbarnet och under Hermes fötter halfmånan, kyskhetens symbol. Att i dessa tvenne framställningar begagna ett landskap till bakgrund, var sannerligen en ganska prosaisk idé!

a
b
c

Björketorps altarskåp.

Tillhörigt Björketorps k:a i Bollebygds h.d.

Höjd: 1 aln 18 decimal tum. bredd 2. alnar 3 dec. t.

Af detta konstverk finnas visserligen, utom hufvudpartiet, äfven båda flygeldörrarna i behåll, men till den grad mutilerade, att det icke lönar mödan att visa dem i afritning. De äro dessutom icke af samma intresse som sjelfva taflan, föreställande de tre helige konungars besök hos den nyfödde frälsaren. Denna framställnings hufvudsakliga intresse ligger nemligen deruti, att alla figurer, med undantag af madonnan och Kristusbarnet, äro framställda i den drägt som bars i begynnelsen af 1500 talet. Speciellt är S. Josef afbildad som franciskanerbroder, med radband i hand. Sjelfva arbetet, ehuru grofva fel mot proportionsläran begåtts, är af förtjenst. Det är snidadt ur ett enda tungt och duktigt ekestycke, hittills oberördt af trämasken. Skada att den för dylika arbeten från samma tid vanliga betäckningen ofvantill af arkitektoniskt arrangerade spetsbågar, löfverk, m m., så väl öfver midtelpartiet som öfver apostlafigurerne å siddörrarna, är bortbruten och förstörd! I sitt oskadade skick, med alla detaljer fullständiga, torde nog det hela erbjudit en ståtlig anblick! Nu har den, sedan många år tillbaka, haft plats sig anvisad i Björketorps kyrkas klockstapel.

Ryrs kyrkoduk.

Tillhörig Uddevalla Museum.

Längd 3 alnar 8 dec. tum. bredd 1: 1 d.t.

Af detta utmärkt vackra arbete, hvilkets afbildning under utställningstiden icke kunde medhinnas, har grossh. i Uddevalla Herr R.M. Thorburn haft godheten sända mig en fotografi, från hvilken motstående ritning är kalkerad. Såsom bevis, hvad sådanlig möda och arbete detta broderi måtte kostat, må anföras, att den helt mekaniska förrättningen, att förflytta konturerna på papper och sedan draga upp dem med blyertz, för mig medtog nära fem dagars tid. Huru lång tid kan då väl hafva åtgått, när det hela skolat utföras i stort, nålstyng efter nålstyng?

För att nu närmare beskrifva arbetet, så är allt löfverk framställdt förmedelst mörka omkretsar utan ifyllning, men blommor, figurer m.m. äro utförda med gult silke, hvilket gör en harmonisk och angenäm verkan för ögat. Dock, som den gula färgen vid fotografiering alltid blir svart, eller åtminstone mycket mörk, så är nog både mödligt och bröligt, i anseende till svårigheten att redigt urskilja det inre af de mörka massorna, att på ritningen åtskilligt smått icke är precist i enlighet med originalet. I sin helhet gifver dock afbildningen en korrekt idé derom.

Vidkommande frågan, till hvad tidsperiod arbetet hörer, är intet hinder, att det ju förskrifver sig från renässansen, och den på ett ställe redanlitt förekommande bilden af en jägare förråder genom sin dragt Erik XIV:s och Johan III:s tider. För öfrigt ser man en räf, som knipit sig en gås; en annan räf, som skrifstar en lupp; en påfogel, en uggla, en oxe, ett uppjagadt vildsvin m.m. I kantningen sex hvilande lejon. Längs midten trenne hafsfruar, infattade inom blomsterkransar och dereunder, omgifvet af hvenne större, stående lejon, det äkta pars namnchiffer, som förärat duken till Ryrs kyrka i Vane härad af Bohuslän, och af hvilka förmodligen hustrun med egna händer broderat den. Hennes namn var då, efter all anledning, Anna Hansdotter; men, huru hon helst må hafva heta, arbetet gör henne utmärkt heder, så väl i afseende på smak som mekanisk skicklighet, och är nästan den dyrbaraste skatten i Uddevalla museum.

I öfrigt visar denna duk en märkelig öfverensstämmelse med den, ett par hundra år äldre, till samma bruk ämnade från Ytterby kyr-

Kalkerad från fotografi.

ka, om hvilken i det föregående sid. 68 ; dock är denna sistnämnde större. Båda hafva samma form, och kantas på tre sidor af en ornerad, bred bord; fjerde (öfra) sidan, utan bord, tyckes på båda blifvit afhyfvad. Har — såsom jag, i anseende till den afstympade beskaffenheten af Ysterby dukens inskrifter, förmodat — denna från början varit längre ofvanför, så har äfven Ryrs-duken varit det.

Lekevads skåp.

Göteborgs museum N:o 1050.

Högd. 2 al. 14 d.t. bredd 13 d.t. djupt 10 d.t.

Köptes 1876 af herr O. M. Bökman på Lekevad, i Berghems socken af Marks härad. Säljaren uppgaf, att, efter hvad honom berättats, skåpet förr tillhört Kattunga kyrka. Uti Vesterlings Ecklesiastik matrikel öfver Sverige finnes ingen kyrka med detta namn, dock står ett ställe Kattunga utsatt på kartan, såsom liggande inom Surteby, till Berghems angränsande socken och förmodligen har derstädes förr funnits kyrka. Herr Bökman berättade vidare, att skåpet, när det kom i hans ego, haft en inskrift på den släta sylan öfver öfversta dörren, så lydande: "Auxilium meum in Domino, Fecit cælum et terram!" men att dessa ord öfverstrukos, då han lät brunmåla hela skåpet. Det var sannerligen en olycklig idé herr Bökman fick den gången! Ännu kan man här och der i vinklarne upptäcka, att skåpet haft både målning och förgyllning. Flera vid Fornminnesföreningens möte tillstädesvarande kännare tillstyrkte mig också, att låta åter bortvaltta den bruna färgen; men, af fruktan att den sista villan kunde blifva värre än den första, har jag icke velat göra det. Skåpet är i alla fall, äfven i dess nu varande skick, ett vackert minne af vår svenska renässances möbelsnickeri under k. Johan III:s tid. Det bär årtalet 1574.

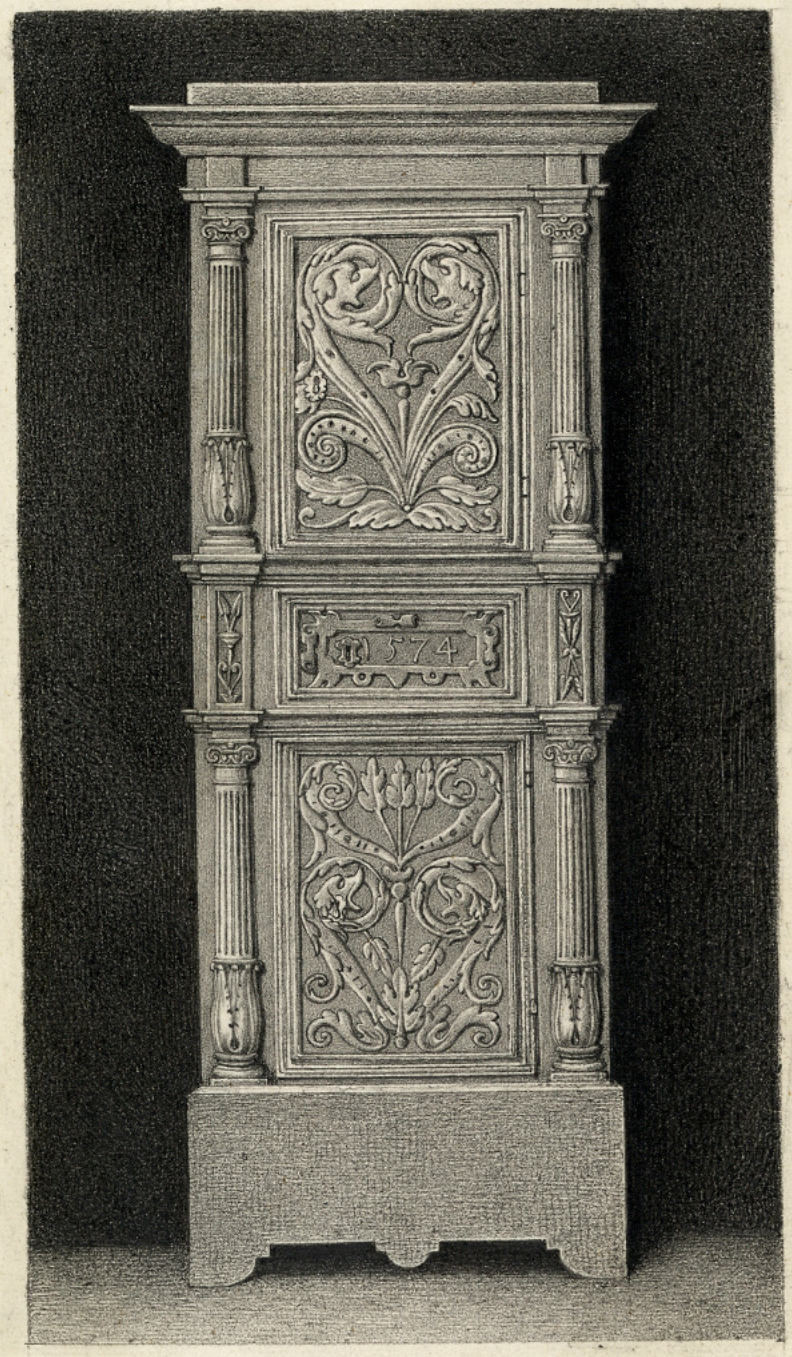
1574

Griftesten från Nylöse.

Göteborgs Museum N°. 1082.

Lång 2 al. 16 d. t., bred 1 aln. 9 dec. tum.

Svårt torde nu för tiden vara, att uppvisa några minnesmärken från den period af Göteborgska samhällets tillvaro – före 1623 – då det, ännu en obetydlig köping, under namn af Nya Lödese, eller som det förkortadt skrifves Nylöse, låg vid Säfve åns utlopp i Göta elf, på den plats, som nu kallas Gamlestaden. Just häruti ligger intresset af den här afbildade griftestenen. Den låg senast lagd såsom tröskel i södra dörren till Hospitalskyrkan, som anses hafva intagit det fordna franciskanerklostrets plats, uti hvilket Gustaf Vasa vanligen tog in, när han besökte staden, och hvarest han, 1528, höll det välbekanta mötet med konungens i Danmark utsända herrar och något senare den ödesdigra rättegången med fru Ingeborg Totts, salig herr Sten Stures d. ä. enkas, arfvingar.

Stenen låg dock ej på någon graf, när den afhemtades, och hvarest den ursprungligen legat, visste ingen. Med tillstånd, så väl af församlingen, utverkadt af h:r v. past. Benzer, som af K. Vitt. Hist. o. Ant. Akademien i Stockholm, affördes den, 1876, till Göteborgs museum. Den visar midtpå ett bomärke, det vill säga, ett mer eller mindre kompliceradt, oftast af räta streck sammansatt märke, af ofrälse personer begagnadt alldeles som adelns sköldemärken, med den skilnad likväl, att de senare begagnades af en hel slägt son efter fader, hvaremot bomärket endast åsattes en enda persons bohag, och möjligen fortfarande brukades af någon son efter fadrens död. En dödskalle och några helt vanliga bibelspråk komplettera utsirningen. Rundt omkring kanten läses: "Hic jacet Agneta Gipson, sponsa Jacobi Reid, obiit in die 15 mensis Junii, Anno Domini 1579, ætatis sue 34." [Här hvilar Agneta Gipson, Jakob Reids trolofvade, hon afled den 15de dagen i Juni månad, Herrans år 1579, 34 år gammal]. Att denna Agneta Gipson varit af samma skotska slägt, som den nu i Göteborg lefvande slägten Gibson, är nog troligt, dock är den sistnämnda icke härstädes hemmastadd längre tillbaka än sedan 1797, då stamfadren, en 14 års gosse, först anlände hit. Hvem Jakob Reid varit, känner man ej; någon kyrkobok från Nylöses tid, hvaruti detta skulle kunna efterslås, finnes knappast nu mera i behåll. Af namnet att sluta, torde dock äfven han varit skotte. För vår tid förefaller det verkligen mindre vanligt, att ett frun-

HIC IACET AGNETA
QIPSON SPONSA IACOBI REID OBIIT IN
DIE IS MENSIS
ANNO DOMINI 1579 ÆTATIS SVÆ 34
VERBVM DOMINI MANET IN ETERNVM
SPES MEA
CRISTVS

timmer på den efter henne lagda grafhäll kallas trolofvad till den och den; men detta visar just, hvilken stor vigt, man den tiden — åtminstone bland kärnan af folket — fäste vid en trolofning, äfvensom den hänsofnas på stenen angifna ålder tyckes sanna en viss klassisk författares uppgift, att de nordiska qvinnorna i allmänhet sent gåfvo sig i äktenskap.

Skovgaards minnesplåt.

Tillhörig Brämhults Kyrka i Ås härad.

Hög 14 dec. tum, bred 8½ d.t.

Denna minnesplåt, gjord i drifvet arbete af koppar och förgylld, tillhörde ursprungligen Vrams Kyrka i Skåne, men har, på 1820 talet, af enskild person — ovisst med hvad rättighet — gifvits till Brämhults Kyrka, nära Borås. I Göteborgs museum ser man, under N:o 396, deraf ett gipsaftryck. I stället för vidare beskrifning, vill jag här på våra dagars svenska återgifva den nedtill å plåten stående minnesskrift — den, som föredrager att deraf läsa en diplomatariskt *) noggrann redaktion, finner den på ritningen.

"År 1580, d. 18de juli, om aftonen, mellan kl. 8 och 9, afsomnade kristeligen i Herranom, på Helsingborgs slott, ärlig och välbördig man Hans Skovgaard till Gunnarstorp, Danmarks rikes Råd och höfvitsman på Helsingborgs slott, befallande sin själ i den allsmäktige Gudens händer och sin efterlemnade sörjande maka fru Anna Parsbjergs, deras barns, moders och andra vänners välfärd uti Guds och Kongl. Maj:ts nådigsta beskydd och beskärm. Förväntande vid Christi sluteliga återkomst en salig uppståndelse med alla Guds utvalda."

De båda ättemärkena äro Skovgaard och Parsbjerg.

Flemming.

*) Jag skrifver med flit "diplomatariskt", ej "diplomatiskt", ty ordet kommer — eller bör åtminstone härledas af "diplomatarium", ej af "diplomat."

Hans fåder ö modernemen?

ANNO·1580·THEND·18·IVLII·OM·AFFTENN·II·M
ELLOM·8·OCH·9·CHRISTELIGENN·HEN·SOHVITT·VDI·HERR
EN·PAA·HELSINNGBORGE·SLAATT·ERLIG·OCH·WELBIIRDIG·M
ANDTT·HANS·SKOVGAARDTT·THILL·GVNDERSTRVP·DANMARCK·
RIIGIS·RAAD·OCH·HOFFVIDTZ·MAND·PAA·HELSINBORGES·SLAATT
BEFALEDIS·SIN·SEELL·THEND·ALSOM·MEGHTIGSTE·GVD·VDI·HENN
DE·SIIN·EFFTTERLADENDE·SORGEFVLD·FRWE·FRW·ANNE·PARSBI
ERG·THIERRIS·BORNS·MED·MODERS·OCH·ANDRE·WENNER·WELFART·
VDIGVDT·OCH·KONG·MATTS·NAADIGSTE·BESKIITTELSE·OCH·BESKERMELSE
FORVENTENDIS·II·THEND·SIISTE·CHRISTI·TILKOMELSE·EN·SALIGH·VP·STAND
ELSE
MED GVDT OL
ALLE WDV DE
N°396.
Lög 14 dec. t.
bred 8½ do

Långareds glasmålning.

Tillhörig Långareds k:a i Kullings h:d.

Hög 19½ dec. tum, bred 17 dec. t.

Ett minne från den tid, då grefve Axel Lejonhufvud, eller, som han sjelf begynte att skrifva slägtnamnet, "Lewenhaupt," satt som borgherre på Gräfsnäs, det ståtliga herresätet på sjön Antens motsatta strand, innan han år 1598, blef afsatt från sina värdigheter, och begaf sig för alltid ur fädernesland-et. "Han var af ett oroligt, hetsigt, högdraget och hårdt sinnelag, men ejtest en kunnig och upprigtig man" (Anreps Sv. Adelns ättartaflor.) Skrad nu särskildt denna glasmålning beträffar, framställer den det grefliga Lewenhauptska sköldemärket, sådant detta från början var. Men grefve Axel lät å ömse sidor om detsamma anbringa sin högaktade gemål Sidonia v. Falkensteins så väl fäderne- som möderne-vapen, hvarigenom vapensköldens i sin helhet blef en den mest smaklösa och osymetriska hopfösning af en mängd disparata föremål, öfver hvilka åtta hjelmar med sina resp: hjelmprydnader trängas om plats. Då nu grefven blef gift allaredan 1579, är troligt, att någon annan glasmålning, med hans grefvinnas vapen, förr åsyn funnits i kyrkan; i annat fall hade han nog icke glömt, att i påskriften å den nu i fråga varande åsyn anföra sin grefvinnas i Tyskland belägna gods, helst lön och med hans sonsons son m: fl: af hans efterkommande, började sina titlar med orden: "Greffve till Falkenstein, friherre till Reipoldskirch etc. etc." Den här upritade glasmålningen är för ingen del något mästerverk, och om ritningen beträffar slarfvig i former, så är detta i enlighet med originalet, hvilket åsyn lidit af vanvård och oaktsam medfart, helst färgerna äro nog löst inbrända. Inskriften under vapensköldén lyder:

"Achsel: Graff: zo: Raspurgk. Frei
Her: zu: greffnes: und. Kiegleholm: hon
Schwedischer. Radt. vnd: Gubernator. Vber
Das Gros: Fürstentumb: Finlandt: 1590"

Achtel: Gratt
ber: zu: greffnes:
Schwedischer. Radt
Das Gros: Fürsten
zu: Raspurgk. frei
und Kiegleholm: kon
und: Gubernater. Vber
tumb: Finlandt: 1590

Hängsmycke.

Härads h. A. Th. Chrysanders saml.

Ritn. i verkliga storleken.

Sådana hängsmycken äro alldeles icke sällsynta. Göteborgs museum har, under N:o 664, ett dylikt något mindre, med prydnader mera liknande fig. N:o 99 i d:r Hildebrands beskrifning öfver Svalens historiska Museum. Nämnde verk räknar denna typ till nyare tider [1600 talet?] det vidhängande bihanget, ett A [etve Maria?] är då en tradition från katolska likkwarfvet, som förlorat sin betydelse, endast bibehållet som ornament. Materialet är silfverbleck, och arbetet bär namnstämpeln JM.

Valla dopfat.

Göteborgs Museum N:o 350.

Diameter 1 aln 10½ dec:t.

Ute on vrå af förhuset till Valla kyrka på Tjörn, undanstucket bakom lemningarna efter kyrkans äldre predikstol, fann jag detta stora messingsfat, som senast begagnats till att uti detsamma hafva kalk, till tvättlemning af kyrkans väggar, i följd hvaraf hela inre ytan var betäckt med en tjock kalkskorpa. Fatet inköptes efter metallens värde,

och Kgl. Vitt. Hist. o. Ant. Akad.n ansöktes om tillstånd till bortförandet, som också erhölls. Fatet kom dock icke till Göteborg förr än 1875. Ett vid vårt museum anställdt fruntimmer tog sig före, att rengöra det, och upptäckte då samt afhöljde den i midten befindtliga intressanta framställningen af Christi dop. Hela fatet är gjordt i ett enda stycke, utom seraferna, som äro fastnitade, och hvilkas chevelyr, äfvensom engelens skjortkragar, hänvisa till begynnelsen af 1600 talet. [jemför englarne å skrinen N.os 340 och 341 i Göteborgs museum]. Koncentriska cirklar, fint ristade, löpande jemt med periferien, ses både på fram- och baksidan, men hafva på ritningen, för deras finhets och mängds skull, ej kunnat angifvas.

Slägten Lilljehööks till Gällared
ättetafla.

Tillhörig Hillareds kyrka i Kinds h:d.

Lång 5 alnar 9 dec. tum, bred 2 al. 7 d.t.

Målad på trä, förmodligen straxt efter 1626, är denna genealogiska tabell mycket utsliten, i synnerhet nedtill. Svårigheten att reducera den stora taflan i mindre skala har å ritningen förorsakat otydlighet i inskrifterna, hvadan de här nedan angifvas med vårt nu brukliga skrifsätt, och med uppgift af hvarje persons slägtskap till Herr Knut Nilsson Lilljehöök till Gällared, efter hvilken taflan är uppsatt. Han afled d. 29 Jan. 1626, och var förmäld med Anna Olofsdotter Oxehufvud.

1 Farfarsfarfar: herr Bertil Pehrsson Lilljehöök till Kolbeck.
2 Farfarsfarmor: fru Gunnil Thorbjörnsdotter Slätt till Kolbeck.
3 Farfars morfar: herr Nils Pedersson Skäkta till Gåsevad.
4 Farfars mormor: fru Märta Pijk till Gåsevad.
5 Farmors farfar: herr Peder Nilsson Stjerna till Hof.
6 Farmors farmor: fru Ingrid Gylta till Hof.
7 Farmors morfar: herr Esbjörn Bååth till Ådö.
8 Farmors mormor: fru Ingrid Krumme till Ådö.
9 Morfars farfar: herr Björn Svensson Store till Thorstorp
10 Morfars farmor: fru Kerstin Jönsdotter Sture till Thorstorp. [Hennes slägtskap med de gamla Sturarne okänd, ättemärket dock som deras, på hjelmprydnaden när; se ritn. å sid.]

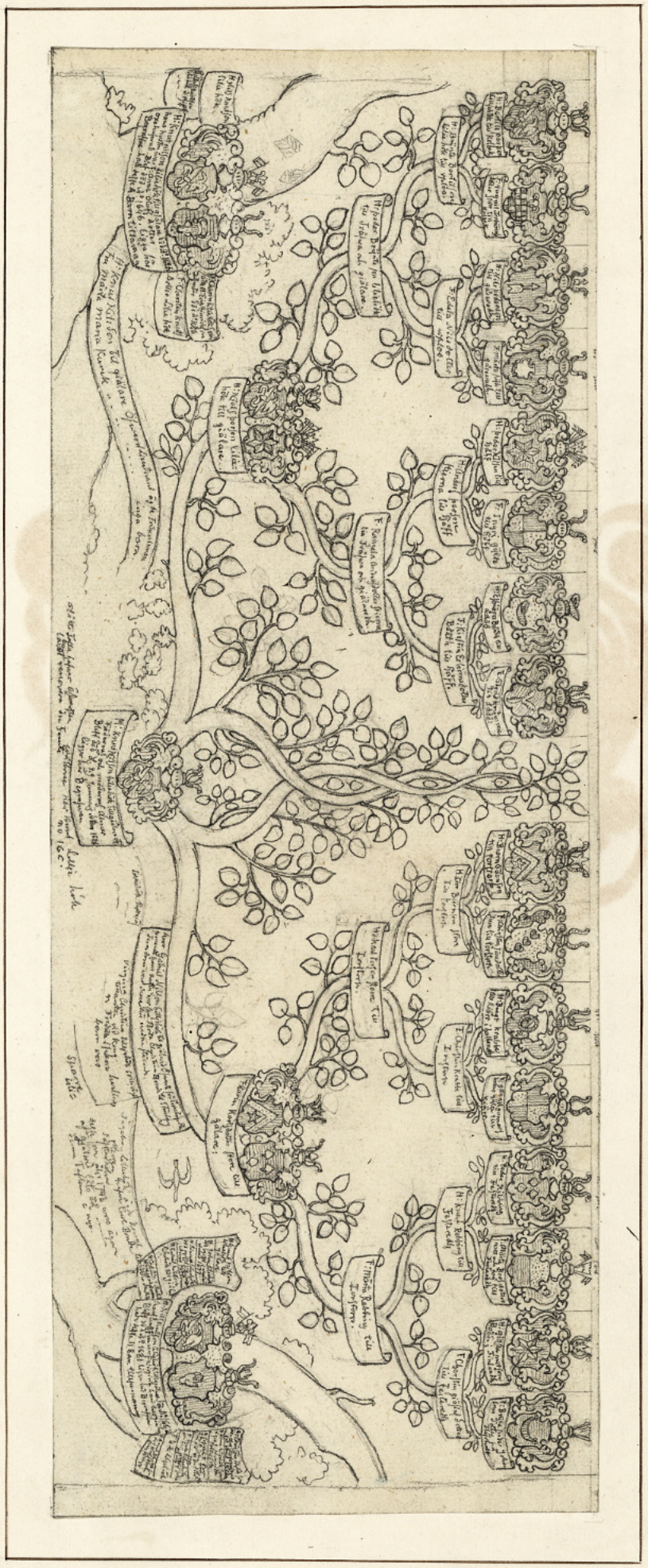

11 Morfars morfar: herr Bengt Krabbe till Kåre i Halland.
12 Morfars mormor: fru Gunnil Gunnarsdotter Gylta till Kåre.
13 Mormors farfar: herr Peder Ribbing till Fästered.
14 Mormors farmor: fru Märta Bosdotter Natt och Dag till Fästered.
15 Mormors morfar: herr Gösta Mattsson af finska Stjerne-ätten.
16 Mormors mormor: fru Brita Peder Johanssons dotter [Bååth] på Fleshult.

a Farfars far: herr Brynte Bertilsson Liljehöök till Upsala.
b Farfars mor: fru Edela Nilsdotter Skakta till Upsala.
c Farmors far: herr Anders Pehrsson Stjerna till Hof.
d Farmors mor: fru Kerstin Esbjörnsdotter Bååth till Hof.
e Morfars far: herr Thor Bjömsson Store till Thorstorp.
f Morfars mor: fru Kerstin Krabbe till Thorstorp.
g Mormors far: herr Knut Ribbing till Fästered.
h Mormors mor: fru Kerstin Göstafsdotter Stjerna till Fästered.

1 Farfar: herr Peder Bryntesson Liljehöök till Trejva och Gällared.
2 Farmor: fru Rangela Andersdotter Stjerna till Trejva och Gällared.
3 Morfar: herr Carl Thorsson Store till Thorstorp.
4 Mormor: fru Märta Ribbing till Thorstorp.

I Fader: herr Nils Pehrsson Liljehöök till Gällared.
II Moder: fru Karin Carlsdotter Store till Gällared.

Herr Knud Nilsson Liljehöök till Gällared.

De nedanför att denne sidor anförde descendenter, Knud Nilssons barn och barnbarn, utlemnas i anseende till anteckningarnes fragmentariska skick.

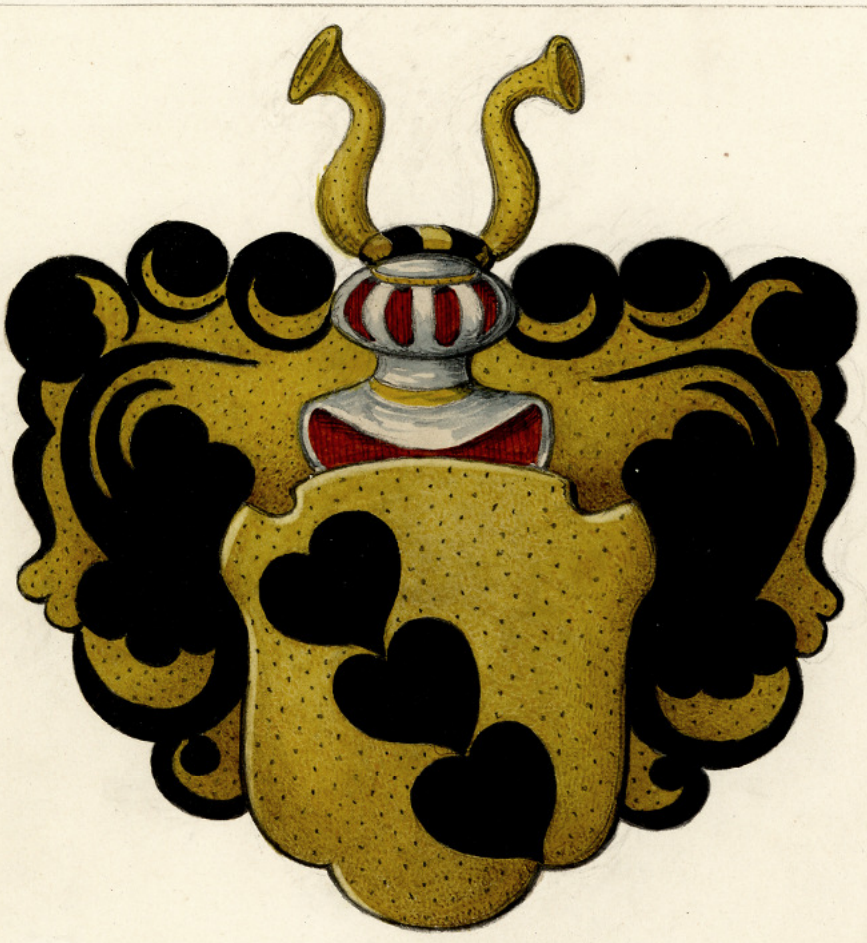

Styrsnäs dopfunt.

Göteborgs Museum N:o 359.

Hög: 1 aln 12½ dec. t. Skålens största yttre diam: 1 aln.

Denna utmärkt vackra och välgjorda dopfunt af fin täljsten gafs 1872 till vårt museum af h:r R:t Bagge på Kramsfors vid Hudiksvall. Den är hållen i den vackra s. k. "cinquecento" stylen, som började under Gustaf I:s regering och, med smärre variationer, bibehöll sig ända till Carl XII:s. På dopskålen ses ett sköldemärke, visande en åskvigg, deröfver en krona och till hjelmprydnad tvenne blomsterstånd. Å ömse sidor finnas initialerne M. P. B. C. – det betyder: Mårten Pehrsson Blixencron. Om honom läses i Anreps "ättartaflor": "Mårten Pehrsson Blix, Nobil. Blixencron [son af Peder Månsson Blix] till Eskilssäter, född 1596 20/8 i Ångermanland; kopist i Kammarkollegium 1613. Kammarskrifvare derstädes 1615. Häradshöfding i Sjuhundra härad i Upland 1622; Bokhållare i förutnämnde kollegium 1623; General-Bokhållare 1629; General-kamererare 1637; Adlad 1646 24/8 [introd 1647 under N:o 364]; Assessor i kammar-revisionen 1647; Preses och Commissarie i Revisions Kollegium 1652; † 1667 28/4 i Stockholm och begrafven i Jakobs Kyrka, der hans vapen uppsattes. Han afslutade 1627 den första General-hufvudboken i Sverige. – Gift 1640 21/9 i Stockholm med Margaretha von Wahle, f. 1624 14/9 i Söderköping, † 1681 7/10, och begrafven i Wermdö Kyrka. Dotter af handlanden von Wahle i Söderköping och Cecilia Wederstedt."

Alltså förskrifver sig detta vackra konstverk troligen från något af åren mellan 1646, då Mårten Pehrsson blef adlad, och 1667, då han afled. Och då Styrsnäs socken i Ångermanland var hans födelsebygd, är ganska troligt, att funten skänkts af honom till kyrkan, såsom ett minne. Huru den sedan, till nämnde församlings stora skam, vanvårdats, derom bär den sjelf ett ojäfaktigt intyg.

På dopskålens brädd läses:

"Then ther tror och warder döpt han skal warda saligh. Mar: 16."

MP
BL

Rånäs broderiet.

Göteborgs Museum N°. 1051.

Långt 5 alnar 10 dec. t., bredt 15 dec. t.

Under en vandring i Kinds härad, sommartiden 1876, påträffades detta originella skilderi hos en bonde på Rånäs, en mycket afsides belägen gård i Sjötofta socken. Sägen var om detsamma, att det arbetats af tvenne adelsjungfrur. Nu fann jag det styckadt i tvenne hälfter, hvilka, hopsydda på längden, utgjorde foder under en skinnfäll. Från början troligen ämnadt att sitta längs taklisten på en gammaldags s. k. "väggbonad", är det utsyddt med färgadt garn på grön botten, och föreställer i fem afdelningar den välbekanta liknelsen om den Förlorade Sonen.

I första taflan ser man honom, som nyss utbekommit sin arfvedel, — han håller penningpungen i hand — uppsligen på en yster häst, rida ifrån föräldrarna. Ofvanför taflan — det ser nästan ut som en tradition från tapisseriet i Bayeux — läses:

"Den förlorade son sitt arf bekom; dock till ringa fromma."

I andra taflan sitter han till bords med tvenne quinnfolk. Uppassaren bär fram maten. Värdshusvärden, med ölkruset i hand, uppskrifver hans skuld på en väggtafla. Derå ses 12 streckar, betecknande förmodligen lika många riksdalrar. Ett tredje quinnfolk står i dörren, för att locka in flera kunder, betecknande sålunda ställets qualitet. Öfver taflan läses:

"Hans pung blef snart tom."

[På bordduken ses årtalet 1663, utmärkande tiden, då konstverket blef giordt].

I tredje taflan framställes ett stormigt uppträde. Förlorade Sonens pengar ligga på marken. Riksdalrarne äro blott 11 och det var 12, han var skyldig. De obarmhertiga menniskorna hafva derföre äfven lagit hans rock m. m. i pant, och i blotta skjortan jagas han med käpprapp derifrån af kyparen och uppassaren, under qvinnfolkens hånfulla åtbörder. Ofvantill läses:

"Han måste huset rymma."

I fjerde taflan ses Förlorade Sonen i sällskap med svinen, ej ens vågande att stilla sin hunger af deras mat, af fruktan för den stränge hus-

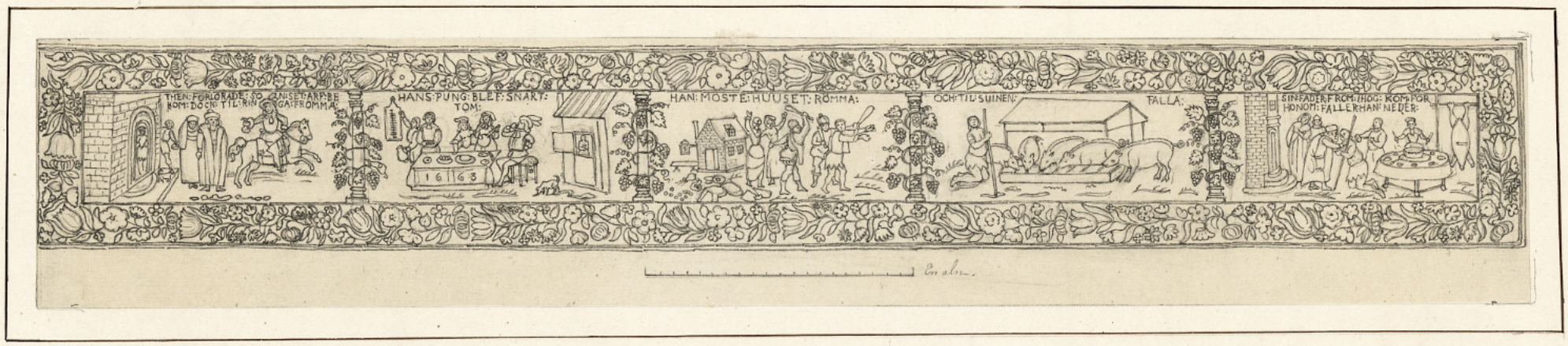
THEN: FOR LORADE: SO
KOM: DOCK: TIL: RIN
N: SET: ARF: BE
GA: FROMMA:
HANS: PUNG: BLEF: SNART:
TOM:
1 6 1 6 3
HAN: MOSTE: HUUSET: ROMMA:
OCH: TIL: SUINEN:
FALLA:
SIN: FADER: FROM: IHOG: KOM: FOR
HONOM: FALLER: HAN: NEDER:
En aln.

97.

bonden. Han ligger på sina knän och blickar tröstlös mot himmelen. Öfver kaffan läses:

"Och lät svinen fatta"

Ändteligen, i femte kaffan, ser man honom ångerfull på knä för sina föräldrar; fadren slutar honom i sin famn, bordet står dukadt, den gödda kalfven hänger slagtad. Deröfver läses:

"Sin fader from ihog hans kom; för honom faller han neder."

Den vackra blomstergirlanden, som omsluter det hela, förtjenar särskild uppmärksamhet.

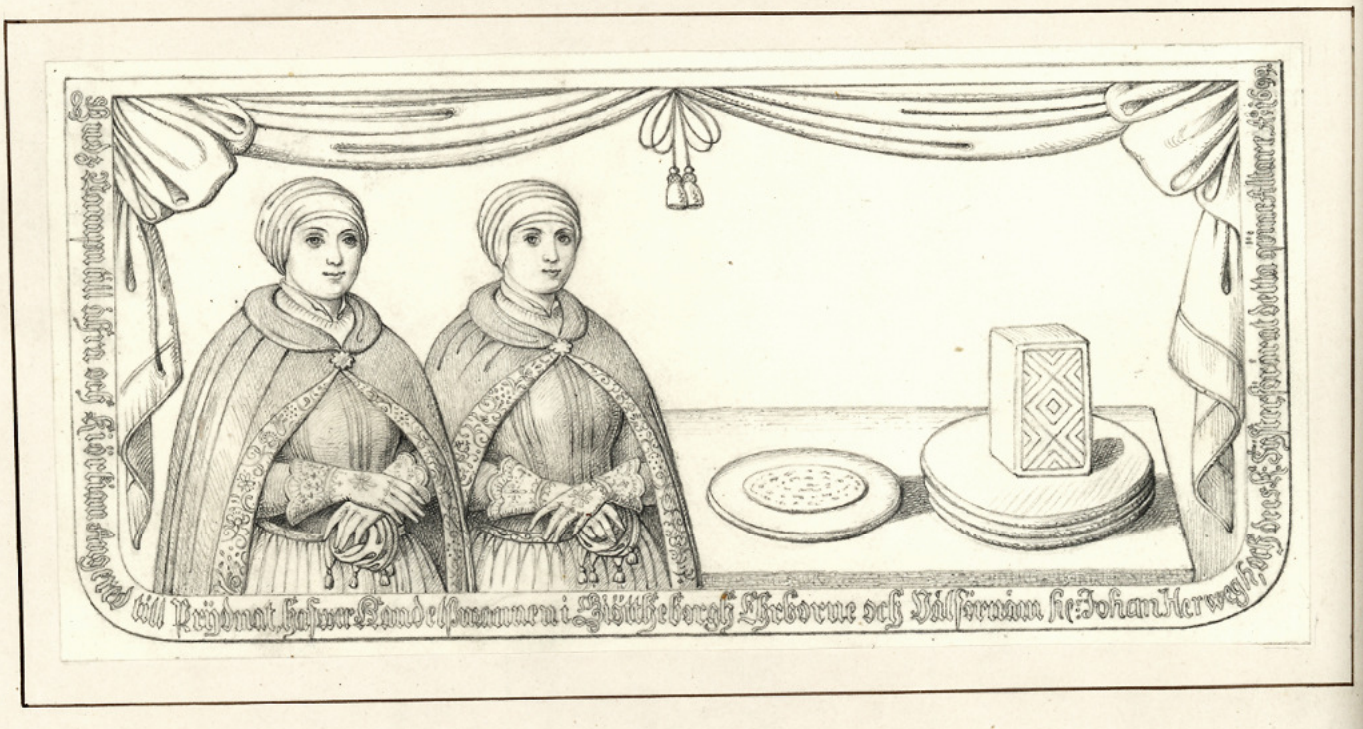

Angereds Quinno-altare.

Tillhörande Angereds K. a i Wädstle h. d.

Längd: 2 alnar 12 dec. t. bredd. 1 aln 5 3/4 dec. t.

Ett stycke upp ifrån den pittoreska Göta-Elfs dalen ligger en gammal kyrka, Angered eller Ångared, bekant äfven för de inviid densamma stående twenne wäldiga bautastenar. Den säges ock hafva runskrift på en af sina klockor, fast jag ännu ej lyckats komma åt att få se den. Bland kyrkans tillhörigheter befinnes ett så kalladt Quinno-altare, egentligen endast

en bordskifva, som förr brukat uppsättas i form af ett altare, på hvilket socknens barnaföderskor, när de kyrkotagits, brukat ställa ifrån sig sina medförda offergåfvor, bestående af kakor, ostar och dylikt. Denna sed, bibehållen här och der i Sverige ännu efter reformationen, var förmodligen en qvarlefva af, hvad som berättas i Luc. II. 24 v. att enligt Mose lag barnaföderskor — åtminstone då de födt sin första son — skulle offra "två unge turturdufvor och två unga dufvor". De blodiga offren hafva nemligen af de kristna förbytts i oblodiga, påskalammet i den katolska messans bröd och vin, o. s. v. Visst är, att under min vistelse i katolska länder, såg jag der — till och med i Paris, som just intet är serdeles religiöst elgest — kakbågar m. m. uppställda på bord, strax innanför ingången till kyrkan, alldeles så, som det här på bordskifvan afbildas. Målningen är i öfrigt — ehuru ett handtverksarbete — af intresse, för den noggrannhet, med hvilken den tidens borgarpruars drägt der är återgifven. Och sådan som den här framställda, upprätt stående osten, var i min barndom det allmänna utseendet af Vestgöta-ostar; kanhända tillverkas i någon aflägse bygd ännu dylika af samma form. Också har Statens historiska museum i Stockholm önskat kunna erhålla bordskifvan till sin samling, hvilket visserligen för dess bättre konservation varit önskeligt; men församlingen anser sig ej böra skilja sig vid, hvad som är den såsom en minne af gifvaren förärats. Hvem denna gifvare var, förmäler omskriften, så lydande: "Guds namn till ära och kyrkan ängered till prydnad, hafver handelsmannen i Göteborg, äreborne och välförnäme Herr Johan Herwegh och dess k. Syster förärat detta Qvinno-altare, Anno 1699."

Grimmeröds dopfunt.

Tillh. Grimmeröds församl i B. L.

Hög 1 aln 16 dec. t. bred lyttre diam. 18½ d. t.

Smakfull och behaglig till sin dekoration, om än i formen mycket enkel, hänvisar skålen af denna dopfunt till Berninis tidshvarf. Fotstycket, som nästan kan kallas torftigt, låter skålen framstå desto fördelaktigare. Ingen anteckning finnes, af hvem den blifvit gifven. Bestämd af församlingen är den knappast, ty våra landtförsam-

lingar hafva ej så god smak. Närmast vänder sig här tanken till Margareta Hvitfeld, som var född här i församlingen 1608. — ehuru norska skribenter vilja vindicera henne åt sitt land —. På Göteborgs museum finnes, under N:o 351, en afgjutning af denna funt, marmorerad och förgylld som originalet, så att, när detta senare var här stående, kunde man knappast skilja dem från hvarandra.

Tillägg.

Sedan föregående var nedskrifvit, har Handl. Kr. C. F. Lindberg benäget meddelat nedanstående berättelse om det redan omnämnda och afbildade intressanta Vennebo-fyndet.

Hemmanet Vennebo är beläget i Roasjö socken, Kinds härad af Elfsborgs län, ¼ mil ostligt från Hunnarygds gästgifvaregård som ligger i Marks s. Sägnen förmäler att i fordomtima ett fältslag här utkämpats mellan svenskar och danskar, och utvisades för mig, vid ett besök derstädes, platserna där de stridande härarne varit uppställda, den svenska i norr, den danska söder om gården. På sistnämnda ställe utpekades en upphöjd plats, belägen i en skogsdunge söder om landsvägen som här löper fram till Svenljunga, som sades vara lemningar af en af danskarne upphastad skans. Vid förelagen nyodling — spadvändning, ty den mycket stenbundna sandjorden kunde, att börja med, ej bearbetas med plog — i den ouppodlade nordligaste delen af det norr om gården belägna åkergärdet, d. v. s. på den plats, der enl. sägnen den svenska hären skulle varit uppställd och som sträcker sig ned till den i N.V. belägna Vennebo-sjön, anträffades under åren 1873 och 1874, spridde öfver hela fältet, som sträckte sig omkring 3 à 400 fot i längd i öster och vester ned till sjön och cirka 75 à 100 fot i bredd mellan norr och söder, de spännen samt delar af bältsel af brons med silfverinläggning, spjut och lansspetsar af jern m. m. som jag hade utställt på Fornminnesföreningens exposition härstädes 1875. På efterrommaren samma år hittades ytterligare på samma fält det större silfverspännet [N:o] samt fragmenter af jern. Under fortsatt odling af samma åkerfält, hittades 1876 de delar, jag nu öfverlemnar till afritning, nemligen 15 delar af brons och silfver, samt dessutom 10 delar af jern, allt synbarligen tillhörande förutnämnda bältsel-fynd.

Vid flera besök, jag gjort på fynd-platsen, har jag sökt att erhålla alla möjliga upplysningar rörande dess beskaffenhet från äldre tider. Gamla personer berättade då, att utseendet varit detsamma som det var innan nuvarande egaren började odla platsen. Uti den förut upptagna

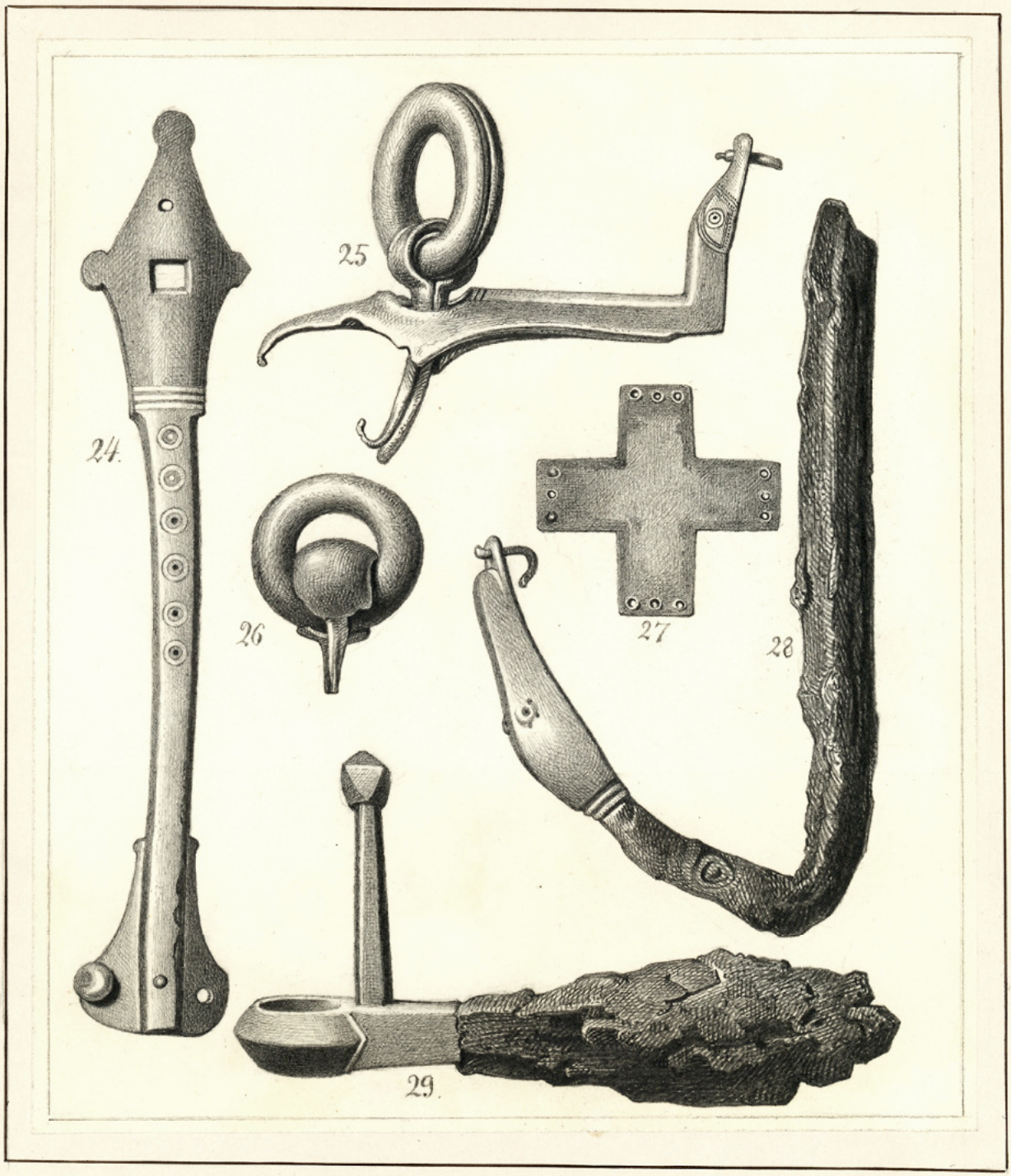

åkerjorden – hvarest äfven ett mycket stort stenröse är beläget – sades att under förra egarens tid, har vid flera tillfällen är efter annat hittats dylika föremål som de nu funna, men hvilka aldrig af hittaren tillvaratagits. Särskildt påminte sig berättaren att der hittats grofva ringar af brons (ungefär sådana som den halfva N:o 15) hvilka sedermera begagnats på ett ox-ok, o.s.v. Äldre personer visste berätta att de på aftonen och under nätterna sett eld brinna vid tvenne större stenar, belägna på ofvannämn-

da fält, der det förut omnämnda större silfversmycket vid stenarnes omvältande anträffades [N:o 17].

Straxt norr om fyndstället vidtager en hage, bevaxt med barr och löfskog. Omkring 15 à 20 fot från gärdesgården, som omhägnar åkergärdet ligger ett

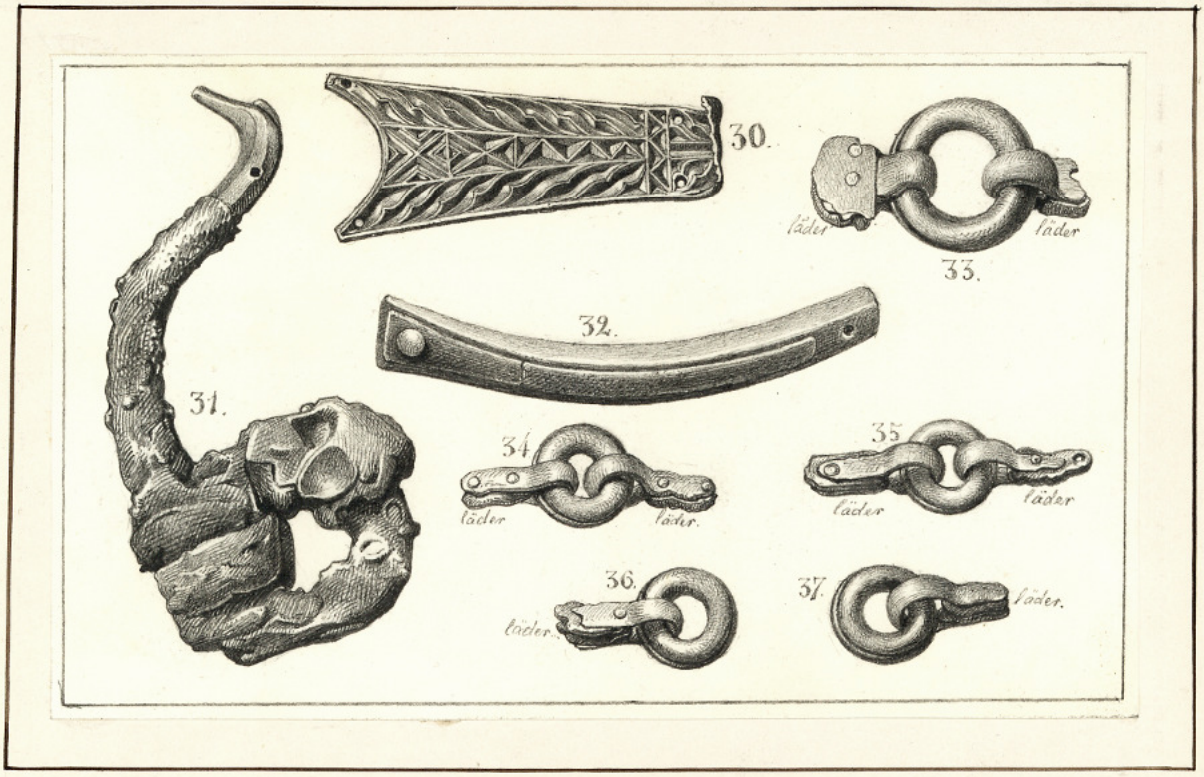

större stenröse, hvars topp är upprifven af skattsökare; huruvida det är en forngrift eller ett odlingsrör anser jag omöjligt att afgöra utan en grundlig undersökning af detsamma. Omkring 20 fot ifrån detta röse hittades på eftersommaren 1874 den aflånga silfverplåten med spiralornament N:o "

Tillika har h:r Lundberg förevisat de till nämnde fynd hörande ytterligare tillkomne fornsaker, som på denna och föregående sida afbildats, nemligen:

Pl. V. N:o 24. Ett beslag af brons, med inläggningar af silfver, nemligen tre streck ofvanföre och derunder sex cirklar med midtelprickar, af hvilka dock endast fyra nu äro fullständiga. Det i nedra ändan qvarsittande större spikhufvudet är af silfver.

N:o 25 är tydligen maken till N:o 15 — se i föreg: sid: 27 — allenast attringen här är gröfre.

N:o 26. Ringen är af brons, men den honom omfattande sölja af silfver. Innom söljan tycker man sig se lemningar af läder.

N:o 27. Är kors af silfverbleck, förgylldt å ena sidan. Det är dubbelt och på undra delen ses en nagel, förmedelst hvilken hela ornamentet torde varit fästadt vid något remlyg. Skulle man väl af korset, kristendomens symbol, kunna sluta att fyndets egare varit kristen? Eller är formen tillfällig? Att korset hör samman med det öfriga fyndet, drar jag ej i tvifvel.

N:o 28. Fragment, på hvilket drakhufvudet är omisskänneligt.

N:o 29. Är tydligen en del af maken till N:o 14 — se sid: 27 — allenast att ena hälften af betselstången här är bortbruten.

Pl. VI. Af de här afbildade fragmenter är endast N:o , af pressadt silfverbleck och förgyllt på en sida, intressant för sitt ornament. De öfrige till och med N:o 37 bifogas blott för fullständighets skull, åtminstone allt, hvad som är helt och hållet af jern, för dess nuvarande oformliga utseendes skull, här alldeles utelemnats.

Förteckning öfver figurerna.

1. Vansspets af skiffer. Cederströms samling N:o 2398. ——— pag: 5.
2. Stenhammare. Chrysanders samling. ——— " 6.
3. Stenhammare. Cederströms samling. N:o 2118. ——— " 7.
4. Amazonyxa. Göteborgs Museum N:o 640. ——— " 8.
5. Stenhammare. Göteborgs Museum N:o 133. ——— " 9.
6. Stenhammare. [Thorhammaren] Göteborgs Museum 127. ——— " 10.
7. Stenhammare. Göteborgs Museum N:o 134. ——— " 11.
8. Stenhammare. Göteborgs Museum N:o 135. ——— " 12.
9. Stenhammare. Göteborgs Museum N:o 136. ——— " 13.
10. Stenyxa. Göteborgs Museum N:o 140. ——— " 14.
11. Stenhammare. Göteborgs Museum N:o 429. ——— " 15.
12. Stenklubbor. Göteborgs Museum N:ris 550, 641 och 141. ——— " 16.
13. Flintyxa. Göteborgs Museum N:o 396. ——— " 17.
14. Stenyxa från Kolumbia. Göteborgs Museum N:o 616. ——— " 18.
15. Amazonyxa. Uddevalla Museum N:o ——— " 19.
16. Pälstaf. Chrysanders samling. ——— " 20.
17. Bronsring. Göteborgs Museum. N:o 1385. ——— " 21.
18. Bronsklinga. Göteborgs Museum N:o 1487. ——— " 23.
19. Bronsmycke. Cederströms samling N:o 2863. ——— " 24.
20. Vennebo-fyndet handl. C. F. Lundbergs samf. pl. I. ——— " 25.
21. D:o D:o D:o D:o D:o pl. II. ——— " 26.
22. D:o D:o D:o D:o D:o pl. III. ——— " 27.
23. D:o D:o D:o D:o D:o pl. IV. ——— " 28.
24. Ofsten. Göteborgs Museum N:o 752. ——— " 30.
25. Graferna. W. Bergs samling ——— " 31.
26. Graferna. Göteborgs Museum. N:o 391. ——— " 32.
27. Graferna. Göteborgs Museum. N:o 1512. ——— " 33.
28. Graferna. Göteborgs Museum. N:o 473. ——— " 34.
29. Graferna. Göteborgs Museum. N:o 1486. ——— " 35.
30. Graferna. Göteborgs Museum. N:o 389. ——— " 36.
31. Romersk grafurna. Göteborgs Museum N:o 1282. ——— " 37.
32. Ottenjö-ekan. Göteborgs Museum. N:o 803. ——— " 38.
33. Skee runsten. Cederströms samling. ——— " 41.
34. Fors dopfunt, tillh. Fors församling i Flundre h.d. Vestergötland ——— " 43.

35. Hellareds doppsunt. Göteborgs Museum, N:o 1070. ——— Pag. 45.
36. Tinnekumla doppsunt. Göteborgs Museum. N:o 1078. ——— " 47.
37. Tverreds doppsunt. Göteborgs Museum N:o 1098. ——— " 49.
38. Hajoms doppsunt, tillh. Hajoms församling i Marks h.d, V.götland. " 51.
39. Dalstorps doppsunt, Göteborgs Museum N:o 1069. ——— " 53.
40. Repesjö doppsunt. Tillh. Repesjö församl. i Kinds h.d. Vestergötland. ——— " 55.
41. Askums doppsunt. Göteborgs Museum N:o 353. ——— " 57.
42. Draksmarks kalk. Tillh. Draksmarks församling i Vane h.d. Bohuslän. " 59.
43. Graffsten från Foss. Göteborgs Museum. N:o 360. ——— " 61.
44. Öxabäcks kyrkoskåp. Göteborgs Museum N:o 346. ——— " 63.
45. Berghems doppsunt, tillh. Berghems församling i Marks h.d, V.götland. " 65.
46. Marstrands kalk. Tillhörig Stadsförsaml. å Karlsten. ——— " 67.
47. Ytterby handklädе. Göteborgs Museum. N:o 359. ——— " 69.
48. Skala altarprydnad. Göteborgs Museum. N:o 307. ——— " 71.
49. Långhems relik-kors, tillh. Långhems församl. i Kinds h.d. Vesterg:s pf I " 73.
50. d:o d:o d:o d:o d:o pf II " 75.
51. Björketorps altarprydnad. Tillh. Björketorps församl. Bollebygds h.d. V.G. " 77.
52. Ryrs kyrkoduk. Tillh. Uddevalla Museum N:o ——— " 79.
53. Vekevads skåp. Göteborgs Museum N:o 1050. ——— " 81.
54. Griffelsten från Nyllöse. Göteborgs Museum. N:o 1082. ——— " 83.
55. Skovgaards minnesplåt. Tillh. Bråmhults församl. Ås h.d. V.Gött. ——— " 85.
56. Långareds glasmålning. tillh. Långareds församl. Kullings h.d. V. Gött. ——— " 87.
57. Klangsmycke. Chrysanders samling. ——— " 88.
58. Valla doppfat. Göteborgs Museum, N:o 350. ——— " 89.
59. Lilyehoks till Gällared slägtetafla. Tillh. Hellareds församl. i Kinds h.d V. Gött. " 91.
60. Gamla Sturevapnet på förenämnda slägtetafla. ——— " 93.
61. Styrsnäs doppsunt. Göteborgs Museum, N:o 329. ——— " 95.
62. Rånäs broderi, "Förlorade Sonen". Göteborgs Museum. N:o 1051. ——— " 97.
63. Angereds Quinnoaltare. tillh. Angereds församling, Vadtle h.d. V.gött. — " 98.
64. Grimmeröds doppsunt, tillh. Grimmeröds församl. Frakne h.d. Boh. l. ——— " 100.
65. Supplem. till Vennebo-fyndet ur C. F. Lundbergs saml. pl. I ——— " 102.
66. d:o d:o d:o pl. II ——— " 103.

Vennebo - fyndet.

Herr C.F. Lindbergs saml. Göteborg.

Ritningarna i verkliga storleken.

Detta präktiga fynd, påminnande om någon forntida sadelmakare-verkstad, tillhör yngre järnåldern och fanns vid gården Vennebo, förmodligen den, som ligger i Roasjö socken av Kinds härad. Fyndomständigheterna känner jag icke, skulle jag innan detta arbete avslutas, därom erhålla något meddelande, ävensom därest mig skulle tillåtas avrita, vad vidare av ifrågavarande fynd till hr Lundberg inkommit ,skall det alltsammans som bihang tillfogas efteråt. Tills dess följer här beskrifning på det redan afritade.

Pl. I Nr 1 och 2, sammanhörande, hafva utgjort tränsen till ett betsel av brons, hvars mellanlänk varit af jern. Streck-ornamenterna på de öfre delarna hafva varit inlagda med silfver, hvaraf ännu något qvarsitter. a,b och c äro profiler af hvart sitt motstående ställe på betslet. Nr 3 är ett beslag af samma profil som a. Alla streck på drakhufvudet äro silfver, det mesta ännu qvarsittande. Nr 4 är likaledes ett bronsbeslag af samma profil. Nr 5 och 6 tyckas varit ändbeslag på nedhängande remmar. Nr 5 är väl arbetad; dess profil ses bredevid, Nr 6 deremot är vida sämre giord. Nr 7 och 8 äro spännen, alldeles sådana som vi nu bruka. Ornamentet på nålarna förekommer ofta på arbeten från yngre jernåldern.

Pl. II Nr 9 och 10 formera likaledes sammanlagda en betselträns. På ett par ställen finnes jern. e och f äro genomskärningar af motstående ställen. De runda kretsarna med prick midtuti ett äro silfver-inlägg, mest ännu qvarsittande. Nr 11 och 12, ypperligt arbetade, äro likaledes fragmenter af betsel. Äfven här har jern på sitt ställe användts. Profilen d visar drakhufvudet. Angående streck ornamentet der nedanföre se vid Nr 7 och 8. Nr 13 är ett stycke af en större bronsring, som nog haft användning i något betsel eller bröstgjord.

Pl. III Nr 14 är åter igen fragmentet af ett betsel med munlag af jern. g och h förtydliga dess utseende. Nr 15 är ett beslag, hvars plats nu ej torde kunna uppgifvas. i och k förtydliga detaljer deraf. Nr 16 är en tjock bronsring, prydd med silfver inläggningar. l är dess profil. Nr 17 ett beslag, okändt huru det setat. m är

---

Ur G.Brusewitz: Minnesblad från Fornminnesföreningens utställning i Göteborg 1875. (Handskrift i Göteborgs museum).

detsamma seddt på konkava sidan; alla tvärstrecken äro silfver.

Pl. IV Nr 17-23 visa åtskilliga till fyndet hörande beslag af silfver, än enkla och än dubbla. Nr 21 kan möjligen hafva varit doppsko till en svärdsbalja.

Åtskilliga pieser af jern, hvilka äfvenledes utgjorde en del af fyndet,voro så förtärda af rost, att man om deras ursprungliga utseende icke kunde göra sig någon föreställning.

Tillägg.

Sedan föregående var nedskrifvit, har handl. hr C.F. Lundberg benäget meddelat nedanstående berättelse om det redan omnämnda och afbildade intressanta Vennebo-fyndet.

Hemmanet Vennebo är beläget i Roasjö socken, Kinds härad af Elfsborgs län, 1/4 mil ostligt från Hunnaryds gästgifvaregård (som ligger i Mark). Sägnen förmäler att i fordomtima ett fältslag här utkämpats mellan svenskar och danskar, och utvisades för mig, vid ett besök derstädes, platserna där de stridande härarne varit uppställda, den svenska i norr, den danska söder om gården. På sistnämnda ställe utpekades en upphöjd plats, belägen i en skogsdunge söder om landsvägen som här löper fram till Svenljunga, som sades vara lemningar af en af danskarne uppkastad skans. Vid företagen nyodling -- spadvändning, ty den mycket stenbundna sandjorden kunde, att börja med ~~med~~, ej bearbetas med plog -- i den ouppodlade nordligaste delen af det norr om gården belägna åkergärdet, d.v.s. på den plats der enl. sägnen den svenska hären skulle varit uppställd och som sträcker sig ned till den i NV belägna Vennebo-sjön, anträffades under åren 1873 och 1874, spridda öfver hela fältet, som sträcker sig omkring 3 a 400 fot i längd i öster och vester ned till sjön och cirka 75 a 100 fot i bredd mellan norr och söder, de spännen samt delar af betsel af brons med silfverinläggning, spjut och lansspetsar af jern m.m. som jag hade utställt på Fornminnesföreningens exposition härstädes 1875. På eftersommaren samma år hittades ytterligare på samma fält det större silfversmycket (Nr) samt fragmenter af jern. Under fortsatt odling af samma åkerfält hittades 1876 de delar jag nu öfverlemnar till afritning, neml. 15 delar af brons och silfver, samt dessutom 10 delar af jern, allt synbarligen tillhörande förutnämnda betsel-fynd.

Vid flera besök, jag gjort på fyndplatsen, har jag sökt att erhålla alla möjliga upplysningar rörande dess beskaffenhet från äldre tider. Gamla personer berättade då, att utseendet varit detsamma som det var innan nuvarande egaren började odla platsen. Uti den förut upptagna åkerjorden - hvarest äfven ett mycket stort stenröse är beläget- sades att under förra egarens tid, han vid flera tillfällen år efter annan hittats dylika föremål som de nu funna, men hvilka aldrig af hittaren tillvaratagits. Särskildt påminte sig berättaren att der hittats grofva ringar af brons (ungefär sådana som den halfva Nr 15) hvilka sedermera begagnats på ett ox-ok, o.s.v. Äldre personer visste berätta att de på aftonen och under nätterna sett eld brinna vid tvenne större stenar, belägna på ofvannämnda fält, der det förut omnämnda större silfversmycket vid stenarnas omvältande anträffades (Nr 17).

Straxt norr om fyndstället vidtager en hage, beväxt med barr och löfskog. Omkring 15 a 20 fot från gärdesgården, som omhägnar åkergärdet ligger ett större stenröse hvars topp är upprifven af skattsökare; huruvida det är en forngrift eller ett odlingsrör anser jag ömöjligt att afgöra utan en grundlig undersökning af detsamma. Omkring 20 fot ifrån detta röse hittades på eftersommaren 1874 den aflånga silfverplåten med spiralornament Nr "

Tillika har hr Lundberg förevisat de till nämnda fynd hörande ytterligare tillkomne fornsaker, som på dehna och föregående sida afbildats nemligen:

Pl. V Nr 24. Ett beslag af brons med inläggningar af silfver, nemligen tre streck ofvanföre och derunder sex cirklar med midtelprickar, af hvilka dock endast fyra nu äro fullständiga. Det i nedra ändan qvarsittande större spikhufvudet är af silfver.

Nr 25 är tydligen maken till Nr 15 - se i föreg: sid. 27 - allenast att ringen här är gröfre.

Nr 26. Ringen är af brons, men den honom omfattande sölja af silfver. Inom söljan tycker man sig se lemningar af läder.

Nr 27 Ett kors af silfverbleck förgylldt å ena sidan. Det är dubbelt och på undra delen ses en nagel, förmedelst hvilken hela ornamentet torde varit fästadt vid något remtyg. Skulle man väl af korset, kristendomens synbol, kunna sluta att fyndets egare varit kristen? Eller är formen tillfällig? Att korset hör samman med det öfriga fyndet, drar jag ej i tvifvel.